

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

POLITIKOS IR MEDIJŲ MAGISTRATŪROS PROGRAMA

Jūratė Baltinaitė
II kurso studentė

**2020-2024 metų Seimo kadencijos politinių pasiūlymų ir sprendimų reikšmė
žiniasklaidos laisvei Lietuvoje**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: doc. dr. Deimantas Jastramskis

Vilnius, 2026

BIBLIOGRAFINIS APRAŠAS

Baltinaitė J. 2020-2024 metų Seimo kadencijos politinių pasiūlymų ir sprendimų reikšmė žiniasklaidos laisvei Lietuvoje. Politikos ir medijų studijų programos magistro darbas / Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas – doc. dr. D. Jastramskis, Vilnius, 2026. – 130 p.

Reikšminiai žodžiai: žiniasklaidos laivė, žiniasklaidos politika, Seimas, įstatymai, Žiniasklaidos laisvės indeksas, viešasis interesas.

Šiame magistro darbe nagrinėjami žiniasklaidos laisvei įtaką galėję daryti 2020-2024 metų Seimo kadencijos metu priimti pokyčiai. Pasitelkiant Van Cuilenburg'o ir McQuail'o teorinę prieigą, siūlančią į žiniasklaidos laisvės sąlygas žiūrėti per žiniasklaidai reikalingų politinės, ekonominės ir socialinės aplinkų perspektyvą, dokumentų analizės metodu išanalizuota 12 2020-2024 m. Seimo kadencijos metu svarstytų, priimtų sprendimų bei žiniasklaidos veiklai įtaką darančių teisės aktų. Gauti duomenys gretinti su „Reporteriai be sienų“ skelbiamu Žiniasklaidos laisvės indekso rezultatais. Darbu siekiama atsakyti į klausimą, kaip 2020–2024 metų Seimo kadencijos metu priimti ir registruoti sprendimai žiniasklaidos politikos srityje darė įtaką žiniasklaidos laisvei Lietuvoje bei vertinimui tarptautiniame kontekste.

This master's thesis examines the changes adopted during the 2020-2024 term of the Seimas that could have influenced media freedom. Using the theoretical approach of Van Cuilenburg and McQuail, which suggests looking at the conditions of media freedom through the perspective of the political, economic, and social environments necessary for the media, 12 media laws from 2020-2024 were analyzed using the document analysis method. The data obtained is compared with the results of the Media Freedom Index published by Reporters Without Borders. The aim of the study is to answer the question of how the decisions adopted and registered in the field of media policy during the 2020-2024 term of the Seimas influenced media independence. The aim of the work is to answer the question of how the decisions adopted and registered in the field of media policy during the 2020-2024 term of the Seimas influenced media freedom in Lithuania and its assessment in an international context.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „*2020-2024 metų Seimo kadencijos politinių pasiūlymų ir sprendimų reikšmė žiniasklaidos laisvei Lietuvoje*“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute / Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Jūratė Baltinaitė

TURINYS

1. Įvadas	5
2. Veiksniai, veikiantys žiniasklaidos nepriklausomumą.....	11
2.1 Vidiniai veiksniai.....	11
2.1.1. Savininkų įtaka ir žiniasklaidos konsolidacija.....	11
2.1.2. Redakcinė kultūra ir autonomija.....	13
2.1.3. Profesinis žurnalistų savarankiškumas ir profesionalumas.....	14
2.2 Išoriniai veiksniai.....	16
2.2.1 Politinė aplinka.....	17
2.2.2. Ekonominė aplinka.....	20
2.2.3 Socialinė aplinka.....	22
3. Žiniasklaidos laisvės situacija ir jos matavimas.....	25
4. Empirinis tyrimas.....	26
4.1 Metodologija.....	28
4.2. Žiniasklaidos politikos planavimas 2020-2024 m.....	29
4.3 Žiniasklaidos politikos įgyvendinimas 2020-2024 m.....	32
4.4 Tyrimo išvados.....	90
4.5 2020-2024 m. kadencijos metu priimtų pakeitimų koreliacija su Žiniasklaidos laisvės indeksu.....	99
5. Išvados.....	104
6. Literatūros ir šaltinių sąrašas.....	105
7. Dirbtinio intelekto naudojimosi deklaracija.....	127
8. Summary.....	129

1. ĮVADAS

Žiniasklaidos laisvės sąvoką dažnai lydi dvi apibrėžtys – žiniasklaidos autonomija ir žiniasklaidos nepriklausomumas. Anot Whitten-Woodring ir Van Belle¹, žiniasklaidos laisvės sąvoka buvo apibrėžiama per kovos prizmę, kurios metu laisvės buvo siekiama. Žiniasklaidos nepriklausomumo sąvoka, anot John Nerone,² yra redakcinių sprendimų suverenitetas, į kurį nesikiša išorės jėgos, o žiniasklaidos autonomijos atveju – tai normatyvinių diskursų visuma ir žurnalistinė praktika, į kurią nesikiša tiek išoriniai, tiek vidiniai veiksniai³. Denis McQuail⁴ savo darbuose nagrinėjantis medijų ir žiniasklaidos laisvės principus pabrėžia, kad **žiniasklaidos nepriklausomybė yra būtina sąlyga demokratijai**. Žurnalistika, anot autoriaus, turi būti nepriklausoma nuo politinių ir ekonominių įtakų – žurnalistai turėtų turėti laisvę tirti ir skelbti informaciją be baimės dėl pasekmių. Jam pritaria ir Jane B. Singer, kuri teigia, jog norint įgyvendinti profesinės autonomijos kriterijus, žurnalistas turi pats kontroliuoti savo darbą, būti autonomišku⁵, teikti visuomenei informaciją, kaip teigia Himerlboulm ir Limor (2008) – sąmoningiems socialiniams sprendimams priimti, bei atlikti sarginio šuns funkciją ir būti įvairių viešųjų nuomonių kanalu⁶.

Tačiau šiam – autonomiškumo – principui pirštinę meta ne tik technologijos, kurios anot J. B. Singer, veikia žurnalisto darbą⁷, bet ir žiniasklaidos reguliavimo procesai. Tad įstatymų leidėjų vaidmuo bei įregistruotos pataisos teisės aktams žiniasklaidos politikos srityje turi itin reikšmingos įtakos žiniasklaidos nepriklausomumui, kuris yra būtinas demokratinės santvarkos bruožas. Anot J. Van Cuilenburgo ir D. McQuailo⁸, žiniasklaidos laisvei būtinos palankios **socialinės, politinės ir ekonominės aplinkos** sąlygos, todėl žiniasklaidos politikos srityje priimami sprendimai neturi šių sąlygų prastinti ar riboti žiniasklaidos ir žurnalistų veiklos. Šių sąlygų atitikimu remiasi

¹ Jenifer Whitten-Woodring, Van Belle DA (2014) *Historical Guide to World Media Freedom: A Country-By-Country Analysis*. Washington, DC: CQ Press. [Crossref](#).

² John Nerone (2013) *The historical roots of the normative model of journalism*. *Journalism* 14(4): 446–458. [Crossref](#). [Web of Science](#).

³ Thomas Hanitzsch, et al., eds. *Worlds of journalism: Journalistic cultures around the globe*. Columbia University Press, 2019.

⁴ Denis MCQUAIL, *Mass Communication Theory*, 6th edition. SAGE Publishing, 2010

⁵ Jane B. SINGER, *Contested Autonomy: Professional and Popular Claims on Journalistic Norms*, *Journalism Studies*, 2007, 8 (1), p. 79-95.

⁶ Itai Himelboim, and Yehiel Limor (2008) *Media perception of freedom of the press: A comparative international analysis of 242 codes of ethics*. *Journalism* 9(3): 235–265.

⁷ *Ibid*

⁸ Jan Van CUILENBURG, Denis McQUAIL, (2003). *Media Policy Paradigm Shift: Towards a New Communications Policy Paradigm*. *European Journal of Communication*, 18 (2)

organizacijos „Reporters without borders“ sudaromo pasaulinio žiniasklaidos laisvės indekso metodologija, kuri apibrėžia spaudos laisvę kaip galimybę veikti nepriklausomai nuo politinę, ekonominę, teisinę ir socialinę aplinką bloginančių aplinkybių, taip pat ir be grėsmės žurnalistų saugumui⁹. Nuo 2022 metų, pasikeitus indekso skaičiavimo taisyklėms ir metodologijai, žiniasklaidos laisvės indeksas remiasi dviem komponentais: **kiekybiniu** – žurnalistų, susijusių su jų darbu, ir žiniasklaidos priemonių pažeidimų skaičiumi bei **kokybiniu** – kiekvienos šalies ar teritorijos padėties analize, pagrįsta žurnalistų, tyrėjų, akademikų ir žmogaus teisių gynėjų atsakymais. Klausimynas ir žemėlapis suskirstomas į penkias vienodo svorio sferas: politinį kontekstą, teisinę sistemą, ekonominį kontekstą, sociokultūrinę aplinką ir žurnalistų saugumą. Šis modelis atitinka J. van Cuilenburgo ir McQuailo mintį apie būtinas sąlygas žiniasklaidai veikti laisvai.

Lietuvos atveju, prie žiniasklaidos politikos formavimo, be pagrindinių Lietuvos institucijų – Seimo, Vyriausybės, Prezidento, turinčių įstatymų leidybos iniciatyvos teisę, bei Europos Sąjungos institucijų – ES Tarybos, Europos Komisijos ir Europos Parlamento – prisideda bei svarbų vaidmenį atlieka interesų grupių atstovai: žiniasklaidos organizacijos ir asociacijos, žurnalistų bei kitų profesinių bendruomenių organizacijos, taip pat žiniasklaidos priežiūros (reguliavimo) institucijos, teismų (nacionalinių ir tarptautinių) sprendimai¹⁰. Kita žiniasklaidos politikos lauko dalyvė – Kultūros ministerija, kuri, remiantis Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymu (VII)¹¹, yra Vyriausybės įgaliota institucija, turinti įpareigojimą apibendrinti visuomenės informavimo sritį reglamentuojančių įstatymų, kitų teisės aktų taikymo praktiką ir teikti pasiūlymus dėl įstatymų pakeitimo ir papildymo. Iš esmės Kultūros ministerijai pavestos visuomenės informavimo politikos formavimo funkcijos. Tiesa, jos lyderystė šioje srityje nėra pati ryškiausia – nuo 1990-ųjų metų aktyvesnis įsitraukimas į politikos formavimą buvo pastebimas 2001–2004 metų laikotarpyje, o vėliau esminių žiniasklaidos politikos problemų sprendimo alternatyvą perėmė žiniasklaidos organizacijų interesų grupės¹². Be to, visuomenės informavimo politikos formavimo bei įgyvendinimo funkcijomis naudojasi ir Žurnalistų etikos inspektoriaus institucija bei Lietuvos

⁹ Methodology used for compiling the World Press Freedom Index 2025, prieiga internete:

<https://rsf.org/en/methodology-used-compiling-world-press-freedom-index-2025?com>

¹⁰ Deimantas Jastramskis, (2019). *Žiniasklaidos politika Lietuvoje*. Vilniaus universiteto leidykla, 11.

¹¹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 20, 22, 24, 25, 31, 33, 34, 34-1, 37, 38, 39, 40, 40-1, 40-3, 40-4, 43, 45, 47, 48, 51, 52 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 32-1, 40-5 straipsniais, 34-2 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir Įstatymo trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymas, prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=56ceb2d05fdd11eb9dc7b575f08e8bea>

¹² Deimantas Jastramskis, (2019). *Žiniasklaidos politika Lietuvoje*. Vilniaus universiteto leidykla, 189.

radijo ir televizijos komisija (LRTK), kurios teikia teisės aktų pasiūlymus Seimui ir prisideda prie žiniasklaidos lauko problemų sprendimo.

Apžvelgus pagrindinius žiniasklaidos politikos formuotojus bei jų vaidmenis, svarbu suprasti, kaip žiniasklaidos politikos procesai vystėsi, ir kokias pasekmes tai turėjo. Deimanto Jastramskio atlikta studija rodo, jog nuo Lietuvos Nepriklausomybės pradžios iki 2016 metų, žiniasklaidos politika nebuvo tarp bendrų viešosios politikos prioritetų – žiniasklaidos politikos darbotvarkė dažnai buvo sudaroma Seime, Vyriausybei (Kultūros ministerijai) paliekant **formalios derintojos**, bet ne **politikos formuotojos vaidmenį**. Visuomenės informavimo politikos iniciatyvos siūlomos nenuosekliai, išskaidant jas skirtingose programinių dokumentų sekcijose¹³. Autorius pastebi, kad vos dviejų politinių ciklų atvejais (2004–2008 m. ir 2008–2012 m.) Vyriausybės programose buvo aiškiai suformuotos žiniasklaidos politikos kryptys ir siekiai, kurie duotuoju laiku buvo įgyvendinami planuotai. Taip palikta erdvė politikų pavienėms iniciatyvoms ir reaktyviems, į susidariusios situacijos sprendimą nukreiptiems, pasiūlymams. 2012–2016 m. valdančiajai daugumai į Vyriausybės programą neįtraukus ryškių žiniasklaidos politiką gerinančių iniciatyvų, jos ėmėsi Prezidentūra, taip pat išryškėjo LRTK svarba¹⁴. Tuometinės Prezidentės Dalios Grybauskaitės iniciatyva buvo keliama šaltinio paslapties atskleidimo aplinkybių klausimai, prie reikšmingesnių šių ketverių metų laikotarpio darbų galima priskirti pertvarkytą Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją į Visuomenės informavimo etikos komisiją, prie kurios atsiradimo prisidėjo penkios žiniasklaidos organizacijos. Taip pat priimtas reikšmingas sprendimas dėl LRT finansavimo, skiriant lėšas iš valstybės biudžeto, atsisakant reklamos LRT – taip suteikiant „<...> nepriklausomumą nuo neprognozuojamos kasmetinės politinės valios Seime <...>“¹⁵. 2016–2020 m. laikotarpiu tirtos parlamentarų iniciatyvos turėjo potencialiai neigiamą poveikį žiniasklaidos laisvei – ypač dėl siūlymų riboti informacijos prieinamumą ar nustatyti papildomą turinio kontrolę¹⁶. M. Gaučaitė-Znutienė pastebi, jog politikų pasiūlymai ir registruotos pataisos dažnai atspindėjo trumpalaikius politinius interesus, o ne nuoseklią žiniasklaidos politikos viziją. Didžiausias pavojus 2016–2020 m. kilo žiniasklaidos teisinei aplinkai, kur sprendimai riboja žiniasklaidos laisvę veikti. Tyrimas parodė, jog net šeši įregistruoti pasiūlymai žiniasklaidos laisvės situacijai turėjo galimai

¹³ *Ibid*, 171.

¹⁴ *Ibid*, 187.

¹⁵ *Ibid*

¹⁶ Modesta Gaučaitė-Znutienė, *2016-2020 metų Seimo kadencijos politinių pasiūlymų žiniasklaidos politikos srityje reikšmė žiniasklaidos laisvei Lietuvoje*. Diss. Vilniaus universitetas., 2021.

neigiamą poveikį, ir vos vienas – teigiamą. Kaip teigė autorė, analizė parodė, jog per šį laikotarpį žiniasklaidos organizacijos ir jų asociacijos aktyviai veikė kaip atsvara tokioms iniciatyvoms, taip prisidėdamos prie žiniasklaidos laisvės apsaugos.

Analizių ar tyrimų, kuriose pagal žiniasklaidos laisvei būdingas aplinkas būtų analizuojami Lietuvos 2020–2024 metų Seimo kadencijos metu įregistruoti pasiūlymai ir priimti sprendimai, nebuvo galima rasti. Šios kadencijos aktualumas ir išskirtinumas – ji sutampa su reikšmingais vidiniais ir išoriniais įvykiais, įskaitant pandemiją, veiksmus per migrantų krizę, geopolitinius pokyčius Ukrainos karo kontekste bei augančias diskusijas dėl dezinformacijos ir žiniasklaidos reguliavimo priemonių ir t.t. Tad šiame darbe bus apžvelgiamos įstatyminės iniciatyvos, įskaitant numatytas Vyriausybės programoje, svarstytas Seime kadencijos eigoje bei priimtas. Tai leis pamatyti politikų iniciatyvas bei įvertinti, ar per šią kadenciją registruoti bei priimti sprendimai atspindi kokybinį pokytį žiniasklaidos politikoje. Tokia analizė suteiks platesnį vaizdą apie šios kadencijos indėlį į Lietuvos žiniasklaidos laisvės situaciją ir vertinimą tarptautiniame kontekste (*Reporters without borders* Žiniasklaidos laisvės indeksu), turint omenyje, kad 2016–2020 m. kadencijoje Lietuva šiame reitinge užėmė 30–36 vietas, o nuo 2020-ųjų – reitinge pozicijos pakilo į viršų. Darbas taps pagrindu apžvelgti 2020-aisiais tuometinės valdžios išsikeltus tikslus ir palyginti su priimtais įstatymais pakeitimais.

Magistro darbe keliamas pagrindinis **probleminis klausimas**: kaip 2020–2024 metų Seimo kadencijoje priimti ir registruoti teisės aktų pakeitimai ir politikų iniciatyvos žiniasklaidos politikos srityje darė įtaką (ir kokią) žiniasklaidos laisvei Lietuvoje bei šalies vertinimui tarptautiniame kontekste?

Iš to kylantis tikslas: nustatyti 2020–2024 metų Seimo kadencijos registruotų pasiūlymų ir sprendimų sąsajas su žiniasklaidos laisvės situacija Lietuvoje, ir kaip jos galėjo paveikti žiniasklaidos socialinę, politinę ir ekonominę aplinkas.

Uždaviniai:

1. Teoriniu lygiu **apsibrėžti** žiniasklaidos laisvės sampratą bei išsiaiškinti, kokios sąlygos bei aplinkos jai palaikyti yra reikalingos.
2. **Apžvelgti** 2020–2024 metų Vyriausybės programos punktus, kuriuose kalbama apie planuojamus darbus žiniasklaidos politikos srityje; **identifikuoti** 2020–2024 metų Seimo kadencijos metu registruotus ir priimtus teisės aktus bei pasiūlymus, kurie turėjo poveikį žiniasklaidos laisvei Lietuvoje.

3. **Išanalizuoti** priimtų teisės aktų turinį ir nustatyti, kaip jie atliepia žiniasklaidos laisvei svarbias socialines, politines ir ekonomines aplinkas (remiantis Van Cuilenburgo ir McQuail pasiūlytu teoriniu modeliu).

4. **Įvertinti**, kaip minėti politiniai sprendimai darė įtaką Lietuvos pozicijai tarptautiniame *Reporters Without Borders* spaudos laisvės indekse (RSF World Press Freedom Index).

5. **Apžvelgti**, ar žiniasklaidos politika vyko planingai – palyginant pradines planavimo dokumentų nuostatas su įgyvendintomis – ar atliekami veiksmai buvo reakcija į to laiko aktualijas.

Metodologija. Darbas bus paremtas kokybine turinio analize, kuria bus analizuojami Teisės aktų informacinėje sistemoje (TAIS) pateikti teisės aktų projektai (2020–2024 m.), Vyriausybės programos nuostatos ir kiti dokumentai. Kiekvienu atveju analizuojama siūlomų pakeitimų esmė, pataisų rengėjų pagrindimas bei poveikis žiniasklaidos politinei, ekonominei bei socialinei aplinkai.

Tyrimo duomenys bus gretinami su tarptautinės organizacijos Reporters Without Borders (RSF) skelbiamu pasauliniu Žiniasklaidos laisvės indeksu, konkrečiai nagrinėjant Lietuvos rodiklius per 2020–2024 metų laikotarpį. Tai leis įvertinti, ar sprendimai žiniasklaidos politikos srityje koreliuoja su RSF tiriamais indikatoriais, darančiais įtaką Lietuvos pozicijai indekse. RSF išskiriamus indikatorius lyginsiu su J. Van Cuilenburgo ir D. McQuail išskirtomis žiniasklaidos laisvės aplinkomis, kurias laikysiu šio darbo pagrindu. Gretindama Seimo sprendimus su RSF duomenimis, atliksiu ne tik teisės aktų analizę, bet tai turės empirinį pagrindimą, kaip tai atsiliepė (ar nesukėlė) pokyčiams praktikoje.

Svarbu atkreipti dėmesį, jog 18-osios Vyriausybės (2020-2024 m.) programos projekte minimi tarptautiniai žiniasklaidos laisvės tyrimai: „84.4. *Atsižvelgsime į pagrindinius žiniasklaidos laisvės indekso rodiklius. Ypatingą dėmesį skirsime maksimaliai žurnalistų prieigai prie informacijos šaltinių, atvirųjų duomenų. Sieksime sustiprinti žurnalistų apsaugą nuo persekiojimo už kritiką.*¹⁷“ Tačiau Vyriausybės nuostatų įgyvendimo plane šiam punktui (84.4.) įgyvendinti formuluotės nebelineka. Vietoje to: „*Sukurti ir įtvirtinti žurnalistų saugumo garantijas ir*

¹⁷ NUTARIMAS DĖL AŠTUONIOLIKTOSIOS LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PROGRAMOS, 2020 m. gruodžio 11 d., Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>, [žiūrėta 2025 m. kovo 3 d.]

persekiojimo nuo kritikos apsaugos mechanizmą.¹⁸” Todėl svarbu pasigilinti, ar tarptautinių tyrimų rodiklio įterpimas į Vyriausybės programą ir vėliau ją vykdančią, buvo tikslingas bei nukreiptas į rezultatą, atitinkantis žiniasklaidos laisvės aplinkų ribas.

¹⁸ AŠTUONIOLIKTOSIOS LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PROGRAMOS NUOSTATŲ ĮGYVENDINIMO PLANAS, 2021 m. kovo 10 d. . Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bef7d43286fe11eb998483d0ae31615c?positionInSearchResults=6&searchModeIUUID=6b58115d-7faa-415b-b096-814f03ed5fea>, [žiūrėta 2025 m. kovo 3 d.]

2. VEIKSNIAI, VEIKIANTYS ŽINIASKLAIDOS NEPRIKLAUSOMUMĄ

2.1 Vidiniai veiksniai

Žurnalistinė autonomija priklauso tiek nuo išorinės žiniasklaidos organizacijų nepriklausomybės, tiek nuo vidinės redakcinės žurnalistų nepriklausomybės¹⁹. Demokratinėje visuomenėje žurnalistų profesinę autonomiją pirmiausia lemia pačios redakcijos²⁰, kurios organizacijos viduje nustato darbo pasiskirstymą, bendrus principus ir taisykles, kaip laikomasi žiniasklaidos laisvės principų. Vokiečių mokslininkai Weischenberg ir Scholl²¹ išskiria tris žurnalistinės autonomijos lygmenis. **Pirmas – individualus lygmuo**, kur žurnalistas savarankiškai priima sprendimus dėl savo rengiamos istorijos, ieško šaltinių, renka istorijos pateikimo kampą ir vadovaujasi asmeninėmis profesinėmis vertybėmis. **Antras – kolektyvinės autonomijos lygmuo**. Jis susijęs su redakcijos ar naujienų organizacijos nepriklausomybe nuo išorinio ekonominio ar politinio spaudimo (pvz., reklamos užsakovų ar politikų). Tuo pačiu šis lygmuo eina greta su žiniasklaidos atskaitingumu ir atsakomybe visuomenei, ginant viešąjį interesą. **Trečiasis – institucinė autonomija**. Mokslininkai čia išskiria žiniasklaidos organizacijos teisinę laisvę rinkti, analizuoti ir skelbti informaciją, taip pat – turėti prieigą prie šaltinių, veikti be valstybės institucijų kontrolės ar cenzūros apraiškų. Šie išskirti lygmenys rodo, kad žurnalistų nepriklausomybę didele dalimi formuoja vidiniai organizaciniai veiksniai – nuo redakcinės kultūros ir vadovybės sprendimų iki savininkų interesų bei žurnalistų profesionalumo užtikrinimo. Toliau šiame darbe šie veiksniai bus nagrinėjami atskirai, siekiant suprasti jų ribas ir įtaką žiniasklaidos nepriklausomybei.

2.1.1. Savininkų įtaka ir žiniasklaidos konsolidacija

Žiniasklaidos organizacijų vadovai gali reikšmingai paveikti ne tik organizacijos idėjinę bei finansinę kryptį, bet ir redakcinės strategijos, pozicijos pasirinkimui viešajame diskurse ar

¹⁹ Helle Sjøvaag, 2013. *Journalistic Autonomy Between Structure, Agency and Institution*. NORDICOM Review 34 (Special Issue): 155–166.

²⁰ Deimantas Jastramskis, Giedrė Plepytė-Davidavičienė, & Rūta Kupetytė, (2024). *The Role of Organisational Factors and Working Conditions for the Autonomy of Journalists in an Unstable Economy*. Journalism Studies, 26(2), 258–277. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2024.2420204>

²¹ Armin Scholl, and Siegfried Weischenberg. (1999). *Autonomy in journalism: How it is related to attitudes and behavior of media professionals*. Web Journal of Mass Communication Research

žurnalistinio darbo autonomijai – formuojant organizacijos vidinę kultūrą, prioritetus. Todėl akademinėje literatūroje žiniasklaidos nepriklausomumo lygis dažnai minimas žiniasklaidos organizacijos struktūros kontekste – ar valdymas sutelktas vienos rankose, ar didelėse korporacinėse grupėse. Anot Baker²², žiniasklaidos nuosavybės konsolidacija yra laikoma pavojumi demokratijai, kur savininkas, turintis didžiąją dalį valstybės žiniasklaidos priemonių gali daryti įtaką jų darbotarkei ar iškreipti viešosios diskusijos sklaidą savo naudai. Štai Manninen ir Haapanen²³ tyrę 69 Suomijos vietinius laikraščius ir konsolidacijos procesą pažymi, kad jis turįs ir savų plusų, ir minusų. Priklausymas dideliame tinklui leidžia būti kritiškesniam valstybės institucijų atžvilgiu, leidiniai turi daugiau naujomis idėjomis suinteresuotų vadovų, žurnalistai gali daugiau leisti laiko vienos temos analizei – taip kyla darbo kokybė, leidinio reitingai ir galimas pelnas. Kaip teigia autorės, kitoje darbo korporacinės žiniasklaidos organizacijos medalio pusėje – korporacinė nuosavybė gali lemti vis neigiamesnę toną ir ciniškesnį rinkimų reportažų pateikimą, suteikti mažiau erdvės redakciniam turiniui, lemti mažesnę reportažų išsamumą, ir per didelį resursų mažinimą žurnalistų darbo vietų sąskaita.

Sociologas Rodney Bensonas²⁴ kalbėdamas apie žiniasklaidos nepriklausomumą mini kelis žiniasklaidos nuosavybės tipus. Tarp jų – valstybinė žiniasklaida, kuri paprastai finansuojama iš surenkamų mokesčių ir valstybės dotacijų, kas leidžia atsiriboti nuo komercinių organizacijų spaudimo ir reklamos rinkos, tačiau žurnalistams gali kilti kitas pavojus ir tiesioginė įtaka – politinė valdžios kontrolė ar spaudimas dėl turinio, ypač autoritariniuose ar silpnos demokratijos kontekstuose. Kitas tipas – žiniasklaida, kurios akcijomis yra prekiaujama biržoje arba valdoma privačių investuotojų. Anot autoriaus, abu potipiai yra privatūs – abiem atvejais naujienos yra komercinės ir priklausomos nuo pardavimų / skaitomumo, trumpai tariant – naujienų organizacijos siekia pelno. Žurnalistų nepriklausomybė tokiose organizacijose dažnai ribojama rinkos logikos: prioritetas teikiamas pelningumui, reitingams ir reklamos užsakymams. Trečias tipas – pilietinės visuomenės valdoma žiniasklaida, kuri turi daug potipių: partijų valdoma žiniasklaida, religinė žiniasklaida, fondams priklausanti žiniasklaida, skaitytojų ir prenumeratorių remiami leidiniai.

²² C. Edwin Baker, (2006). Media concentration and democracy: Why ownership matters. Cambridge University Press. 17 p.

²³ Ville JE Manninen, Lauri Haapanen, (2025). Does ownership matter? Comparing the contents of corporate and independently owned local newspapers. Journalism, 14648849241312819.

²⁴ Rodney Benson, (2018). Rethinking the sociology of media ownership. In Routledge handbook of cultural sociology (pp. 387-396). Routledge.

Tokiose organizacijose žurnalistų darbas dažnai susijęs su aiškesne ideologine arba vertybine orientacija, tačiau kartu gali būti daugiau autonomijos nuo rinkos spaudimo.

2019 metais atliktas tyrimas parodė²⁵, jog žurnalistams kasdieniame darbe reikšmingą įtaką daro savininkai ar vadovai nei politinės ar ekonominės aplinkybės. Tyrimo dalyviai nurodė, jog dažnu atveju politiniai ir ekonominiai pokyčiai gali būti „katalizuojami“ per tiesioginius vadovus ar savininkus ir paversta vidiniais organizacijos apribojimais, žurnalistams apie tai net nežinant. Taip atsiskleidžia netiesioginė savininkų kontrolės įtaka, tampanti lemiančiu elementu žiniasklaidos turinio krypties formavime, žurnalistinio darbo kultūroje. Tyrimas patvirtina, kad žiniasklaidos organizacinė nuosavybės struktūra lemia, kiek redakcija gali veikti laisvai, ir koku mastu savininkų interesai gali daryti įtaką turiniui.

2.1.2. Redakcinė kultūra ir autonomija

Profesinė autonomija ir redakcinė laisvė yra vienas svarbiausių žurnalistų profesionalumo kriterijų, apibrėžiančių žurnalisto vaidmenį demokratinėse valstybėse. Davidas Manningas White‘as dar 1950-aisiais analizavo žurnalistinio darbo atrankos klausimus, ir vienas pirmųjų įvedė „vartų saugotojo“ (angl. – *gatekeeper*) sąvoką ir parodė, kad naujiena, verta publikavimo, yra ta, kurią parenka naujienų rengėjas²⁶. Nors tuomet akademinis fokusas krito į spausdintinės, laikraštinės žiniasklaidos formą – sąvoka ir principas dar naudojami iki šiol. Kiek vėlesni, Warren Breedo teiginiai nurodo, kad nepaisant to, kad vartininkas yra žurnalistas, pastarasis ne retai jaučia socialinę kontrolę redakcijoje, perimant naujienų politiką, net kai ji nėra aiškiai išreikšta²⁷.

Tai apibrėžiama ir lietuviškuose, žurnalistiką ir jos principus apibrėžiančiuose teisės aktuose. Visuomenės informavimo įstatymo 7 straipsnis²⁸ nurodo, jog „<...> draudžiama daryti įtaką viešosios informacijos rengėjui, skleidėjui, jų dalyviui ar žurnalistui, verčiant juos visuomenės informavimo priemonėse neteisingai ir šališkai pateikti informaciją.“ Tačiau dirbant naujienų

²⁵ Thomas Hanitzsch, et al. 2019. “Perceived Influences. Journalists’ Awareness of Pressures on Their Work.” In *Worlds of Journalism. Journalistic Cultures Around the Globe*, edited by T. Hanitzsch, F. Hanusch, J. Ramaprasad, and A. S. de Beer, 23–46. New York: Columbia University Press.

²⁶ David Manning White, (1950). The gatekeeper: A case study in the selection of news. *Journalism Quarterly*, 27, 383–390.

²⁷ Warren Breed, (1955). Social control in the newsroom: A functional analysis. *Social Forces*, 33(4), 326–335.

²⁸ Visuomenės informavimo įstatymas, galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2025-07-01). Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/IGfYhCnJDs>, [žiūrėta 2024 m. balandžio 17 d.]

redakcijose žurnalistai ne retai yra priklausomi nuo redakcinės hierarchijos ir vidinių komandos susitarimų – turi paklusti bendriems ar redaktoriaus sprendimams, veikti organizacijos rėmuose. Būtent redaktoriaus figūra redakcijose vaidina svarbų vaidmenį, tačiau akademinėje literatūroje jo apibūdinimas gana fragmentuotas. Anot Andrew Duffy²⁹, redaktoriaus figūra dažnai įtraukiama į bendrinį terminą „žurnalistas“. Autoriaus teigimu, redaktorius yra vienas pagrindinių veikėjų, konstruojantis žurnalistiką kaip autoritetingą, patikimą ir visuomenėje vertinamą reiškinį; vadovauja reporteriams, vertina jų darbą, reprezentuoja žurnalistikos idealus ir praktikas – „užima centrinę vietą žurnalistikoje kaip kultūriniame produkte, atspindinčiame visuomenę“³⁰. 2012-2016 m. šešiose Europos šalyse atliktas tyrimas rodo, jog sutampančios pažiūros ir politinis artumas redaktoriams ne retai lemia geresnį reporterių atlyginimą ar aukštesnes pareigas, taip pat stipresnį redakcinės autonomijos pojūtį tarp reporterių. Nors tai gali pasirodyti kaip priešara žurnalistų autonomijai ir lemti objektyvumą³¹, tačiau tam tikromis aplinkybėmis tai žurnalistams tampa įrankiu individualesniam darbui ir temų įvairovei, kitoms geresnėms sąlygoms. Tyrimai rodo, jog redakcinė autonomija yra glaudžiai susijusi ir su karjeros aspektais – žurnalistai, užimantys aukštesnes pareigas redakcinėje hierarchijoje, turi daugiau galios formuoti sprendimus, gali jaustis labiau autonomiški.

Galima teigti, jog redakcinė kultūra ir autonomija glaudžiai susijusios su žurnalistų profesiniu statusu, darbo sąlygomis, karjeros pokyčiais. Autonomija suteikia ne tik galimybę žurnalistiniame darbe be išorinių įtakų remtis profesinėmis objektyvumo vertybėmis, bet ir tampa priemone stiprinti žurnalistinę tapatybę bei nepriklausomybę.

2.1.3. Profesinis žurnalistų savarankiškumas ir profesionalumas

Dabartinėje informacijos pertekliaus terpėje vis svarbesniu tampa informacijos kokybės klausimas, o su juo – „vartų saugotojo“ vaidmuo ir žurnalistikos būklė. Atkreipiant dėmesį į socialinių tinklų plėtrą, išaugusį vartotojų naudojimąsi šia medija ir naujuosius žurnalistikos pokyčius, Y. Benkler³² tai vadina „tinkline ketvirtąja valdžia“ (angl. – *networked 4th estate*), ką

²⁹ Andrew Duffy, (2021). Out of the shadows: the editor as a defining characteristic of journalism. *Journalism*, 22(3), 634-649.

³⁰ *Ibid*

³¹ Mark Deuze, (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism*, 6(4), 442-464.

³² Yochai Benkler, (2011). A free irresponsible press: Wikileaks and the battle over the soul of the networked

autorius vadina ne tik profesionalius žurnalistus, atliekančius vartų saugotojų vaidmenį, bet ir piliečius ir socialinius judėjimus, kurie decentralizuoja demokratijos ir viešosios erdvės diskursą. Kitas autorius – J. Jarvisas vartoja panašią sąvoką, apibūdinančią socialinių tinklų santykį su žiniasklaida bei santykį tarp žurnalistų ir piliečių – „tinkline žurnalistika“ (angl. – *networked journalism*)³³, abi pusės – tiek piliečiai, tiek profesionalūs žurnalistai – tampa tinklo mazgais, kur informacija fiksuojama, dalijamasi ir platinama³⁴. Ir nors šio autoriaus idėjos skaičiuoja daugiau kaip dešimtį metų, galima pridėti, jog dabartinė socialinių tinklų erdvė, kurios augimas milžiniškas, pasipildo stiprėjančiais dezinformacijos pavojais – vis sunkiau rasti patikimą, esminę informaciją. Pasak Kovach ir Rosenstiel, šiame amžiuje esame perėję iš „informacijos amžiaus“ į „patvirtinimo amžių“, kuriame svarbiausias klausimas ne kaip rasti informaciją, o kaip pasirinkti teisingą informaciją³⁵. Tai sustiprina poreikį ugdyti kritinį mąstymą, medių raštingumą, žurnalistikos amato atstovų budrumą. Epp Lauk ir Halliki Harro-Loit eina dar toliau ir pažymi, kad politinio ir ekonominio nestabilumo ar krizės laikotarpiai gali sukelti profesinių vertybių žlugimą, žurnalistinės bendruomenės susiskaldymą ir staigius žurnalistinės praktikos pokyčius, o visa tai daro žalingą poveikį žurnalistų autonomijai³⁶.

Nepaisant tarpasmeninių hierarchinių sąlygų ir lygmenų redakcijoje, individualią autonomiją lemia įvairūs veiksniai – darbo sektorius (viešasis ar privatus), žiniasklaidos kanalas, žurnalistų užimamos pareigos, jo patirtis, išsilavinimas, asmeninės vertybės³⁷. Kitas svarbus žurnalistinio profesionalumo dėmuo – būrimasis į profesines sąjungas. Tai nėra nauja – nuo XIX a. pabaigos iki dabar žurnalistai kūrė ir kuria asociacijas, profesines sąjungas, tarptautinius tinklus, kurie siekia organizuoti darbuotojus, ginti jų teises, nustatyti jų pareigas, sukurti etiško elgesio taisykles ir struktūrizuoti savo profesinius žurnalistinius įgūdžius.³⁸ Anot JAV tyrėjų³⁹, profesinių

fourth estate. Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review, 46, 311–397.

³³ Jeff Jarvis, (2006). Networked journalism. BuzzMachine. Nuoroda internete: <http://buzzmachine.com/2006/07/05/networked-journalism/>

³⁴ Van der Haak, Bregtje, Michael Parks, Manuel Castells, (2012). The future of journalism : Networked journalism. International Journal of Communication, 6, 2923–2938.

³⁵ Bill Kovach, Tom Rosenstiel, (2011). Blur: How to know what's true in the age of information overload. Bloomsbury Publishing USA.

³⁶ Epp Lauk, Halliki Harro-Loi, (2017). Mediadem| Journalistic autonomy as a professional value and element of journalism culture: The European perspective. International Journal of Communication, 11, 19.

³⁷ *Ibid*

³⁸ Florence Le Cam, (2020). Journalistic organizations: Arenas for professional and symbolic struggles. In Oxford Research Encyclopedia of Communication.

³⁹ Ever Josue Figueroa, Gino Canella, Annalise Baines, (2025). Organizing Solidarity: Newsroom Unions, Gendered Labor and Professional Identity. Journalism Practice, 1–18. <https://doi.org/10.1080/17512786.2025.2460559>

sąjungų kūrimas žurnalistams suteikia pagrindą atgauti kontrolę savo darbo sąlygų atžvilgiu, taip stiprinant jų profesinės autonomijos ir orumo jausmą. Tyrime analizuota, kad profsąjungų kūrimasis redakcijose prisideda prie naujo profesionalumo modelio formavimosi, o tai remiamasi solidarumu, rūpesčiu ir **kolektyvine atsakomybe** – o ne individualiu, žurnalisto suvokiamu „objektyvumo“ supratimu. Panašias išvadas rodo ir Lietuvoje daryti tyrimai – 2025 m. atlikta studija parodė⁴⁰, kad narystė profesinėje organizacijoje gali didinti žurnalistų autonomiją – Lietuvoje tai pastebima nacionalinės komercinės ir viešosios žiniasklaidos priemonėse dirbančių žurnalistų tarpe. Bet regionuose situacija sunkesnė – ten žurnalistų profesinei autonomijai stiprią įtaką daro žiniasklaidos savininkai ir vadovai, tad žurnalistų priklausymas profsąjungoms autonomijai įtakos neturi.⁴¹ Žiniasklaidos pliuralizmo ir žiniasklaidos laisvės centro 2024 m. ataskaitoje apie Lietuvos situaciją nurodoma, jog Lietuvos politikai, valstybės tarnautojai ir jų sutuoktiniai vienokiais ar kitokiais saitais turi ryšių su daugiau nei 100 žiniasklaidos priemonių. Tokia situacija paplitusi būtent regionų savivaldybėse, kuriose didelė dalis vietos žiniasklaidos yra finansiškai priklausoma nuo politikų. Anot autorių, todėl kai kurioms vietos žiniasklaidos organizacijoms gana sunku taikyti žurnalistinius profesinius standartus, susijusius su redakcinės autonomijos ir nešališkumo principais, taip pat apimti visas svarbias temas apie vietos politines ir socialines problemas.⁴²

Apibendrinant galima paminėti, kad profesinė žurnalistų autonomija ir profesionalumas šiandien neatsiejami nuo struktūrinių bei kultūrinių veiksnių – nuo redakcijų vidaus hierarchijų iki bendruomeninio įsitraukimo per profesines sąjungas ir asociacijas. Jos taip pat padeda žurnalistams iš naujo apibrėžti autonomijos ribas bei ginti profesijos prestižą kintančioje žiniasklaidos aplinkoje. Vis dėlto, spaudimas ekonominiais ir politiniais aspektais, ypač regioninėse žiniasklaidos priemonėse bei savivaldybėse išlieka reikšmingu iššūkiu, ribojančiu tiek profesinę laisvę, tiek profesionalumą.

2.2 Išoriniai veiksniai

⁴⁰ Deimantas Jastramskis, Giedrė Plepytė-Davidavičienė ir Rūta Kupetytė, (2025). The role of organisational factors and working conditions for the autonomy of journalists in an unstable economy. *Journalism studies*, 26(2), 258-277.

⁴¹ *Ibid*, 273.

⁴² Aukšė Balčytienė, Deimantas Jastramskis „Local Media for Democracy – country focus: Lithuania“, Centre for Media Pluralism and Media Freedom (CMPF, EUI), 2024 m. Prieiga internete: <https://cmpf.eui.eu/local-media-for-democracy-country-focus-lithuania/?com>

Anot Jan van Cuilenburg ir Denis McQuail⁴³, žiniasklaidos politikos formavimas paprastai grindžiamas **viešojo intereso sąvoka**, pagal kurią yra kalbama valstybės piliečių vardu, o veikimas viešajam interesui daro poveikį visai plačiajai visuomenei – ne siaurai grupei asmenų. Des Freedman⁴⁴ teigia, jog nors žiniasklaidos politika jokių būdu nėra tiesioginė valstybės politinių prioritetų išraiška, anot autoriaus, nėra prasmės ignoruoti politinių veikėjų ir politinių srovių poveikio žiniasklaidos atžvilgiu. Anot B. I. Hamada⁴⁵, istoriškai valstybė ir reguliacinis aparatas buvo suvokiamas kaip vienas pagrindinių grėsmės šaltinių saviraiškos laisvei, tačiau tuo pat metu tapo „per konstitucines ir teisine sistemas veiksmingu laisvės garantu tam tikrais svarbiais aspektais“⁴⁶. Anot autoriaus, žiniasklaidos nepriklausomumas nėra tikslas savaime – jis tampa priemone kitoms vertybėms pasiekti – visuomenės teisei žinoti, demokratijai, korupcijos mažinimui, šalies vystymuisi ir t.t. Hamada teigimu, dažniausi spaudos laisvės pokyčiai vyksta kartu su platesniais politinių, pilietinių ir ekonominių laisvių pokyčiais. Juos Jan van Cuilenburg ir Denis McQuail įvardija kaip aplinkas, kurios būtinos žiniasklaidos laisvei rasti ir viešojo intereso plėtrai – palankios **politinė, ekonominės ir socialinės aplinkos sąlygos**⁴⁷.

2.2.1. Politinė aplinka

Politinę žiniasklaidos aplinką galima laikyti kompleksine terpe, kurioje susikerta valstybinių institucijų sprendimai, žiniasklaidos organizacijų pozicijos bei visuomenės ir piliečių interesai – viešasis interesas ir jo samprata. Ją savaip suprasti gali ir politikai – kitaip tariant, sprendimų, kurie siūlomi ir priimami žiniasklaidos politikos srityje, pobūdis gali priklausyti nuo politikų pažiūrų bei nuo jų supratimo apie žiniasklaidos sistemos funkcionavimą. Abejotinų bandymų yra buvę ne vienas. Pavyzdžiui, žvelgiant į 2017 metus, Seimo nariai įregistravo VII pataisas⁴⁸, kuriomis būtų

⁴³ Jan Van CUILENBURG, Denis McQUAIL, (2003). Media Policy Paradigm Shift: Towards a New Communications Policy Paradigm. *European Journal of Communication*, 182 p.

⁴⁴ Des Freedman, *The Politics of Media Policy*. MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2008. p. 1.

⁴⁵ Basyouni Ibrahim Hamada (2022) Determinants of Journalists' Autonomy and Safety: Evidence from the Worlds of Journalism Study, *Journalism Practice*, 16:8, 1715-1735, DOI: 10.1080/17512786.2021.1871861

⁴⁶ *Ibid*, 1728

⁴⁷ Jan Van CUILENBURG, Denis McQUAIL, (2003). Media Policy Paradigm Shift: Towards a New Communications Policy Paradigm. *European Journal of Communication*, 18 (2)

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 3 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymas. Projekto lyginamasis variantas, 2017 m. kovo 16 d. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/4c356db00a5411e78dacb175b73de379?jfwid=8m7ncq452> [žiūrėta 2025 m. balandžio 20 d.]

numatoma, kad visuomenės informavimo priemonės turinyje turi būti išlaikytos proporcijos tarp teigiamos ir neigiamos informacijos.

Lietuvoje įstatymų leidybos funkcija priklauso Seimui, kuris atsakingas už teisės aktų priėmimą, jų keitimą, įskaitant ir žiniasklaidos politikos sritį. Anksčiau aptarta, jog žiniasklaidos veiklos principus plačiausiai apibrėžia Visuomenės informavimo įstatymas ir nors galiojantys teisės aktai numato žiniasklaidos laisvės garantijas, tai negarantuoja, kad jų taikymas ir praktinė situacija negali keistis į politinę areną po rinkimų atėjus kitoms politinėms jėgoms. Žiniasklaidos politiniame lauke reikėtų išskirti Vyriausybės instituciją, kuriai priskirta koordinuoti valstybės politikos įgyvendinimą visuomenės informavimo srityje – Kultūros ministeriją⁴⁹. Savitvarkos institucijoms priklauso Visuomenės informavimo etikos komisija, kurios fokusas – užtikrinti profesinės etikos normų laikymąsi, visuomenės informavimo etikos principų puoselėjimą, ugdyti visuomenės sąmoningumą vertinant visuomenės informavimo procesus⁵⁰. Taip pat Lietuvos radijo ir televizijos komisija (LRTK) – LR Seimui atskaitinga, nepriklausoma institucija, siekianti reguliuoti ir prižiūrėti radijo transliuotojų ir retransliuotojų veiklą, ji dalyvauja formuojant valstybės audiovizualinę politiką⁵¹. VII įgyvendinimo nuostatų priežiūra patikėta Žurnalistų etikos inspektorius tarnybai, kuri prižiūri, kaip informuojant visuomenę laikomasi visuomenės informavimo principų ir žmogaus teisių apsaugos reikalavimų, nagrinėja suinteresuotų asmenų skundus dėl asmeninių neturtinių teisių pažeidimų visuomenės informavimo priemonėse⁵². Anot J. van Cuilenburg ir D. McQuail, šiuo metu politinė aplinka daugiausia skatinama ir palaikoma Europos lygmens politikos. Ja siekiama decentralizuoti politikos įtaką žiniasklaidos veikimui – t.y. yra kurti nepriklausomas nacionalines reguliavimo institucijas, kurios prižiūri viešojoje erdvėje veikiančią žiniasklaidą⁵³. Autoriai pabrėžia, kad labai svarbu, siekiant išsaugoti žiniasklaidos laisvę, **nesutelkti per daug galios vienos reguliavimo institucijos rankose**, o dar svarbiau – išlaikyti

⁴⁹ LR Kultūros ministerijos internetinė svetainė, prieiga internete: <https://lrkm.lrv.lt/lt/apie-ministerijos-veikla/kulturos-ministerijos-funkcijos/>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 20 d.]

⁵⁰ Visuomenės informavimo etikos komisijos internetinė svetainė. Prieiga internete: <https://www.etikoskomisija.lt/apie-mus>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 20 d.]

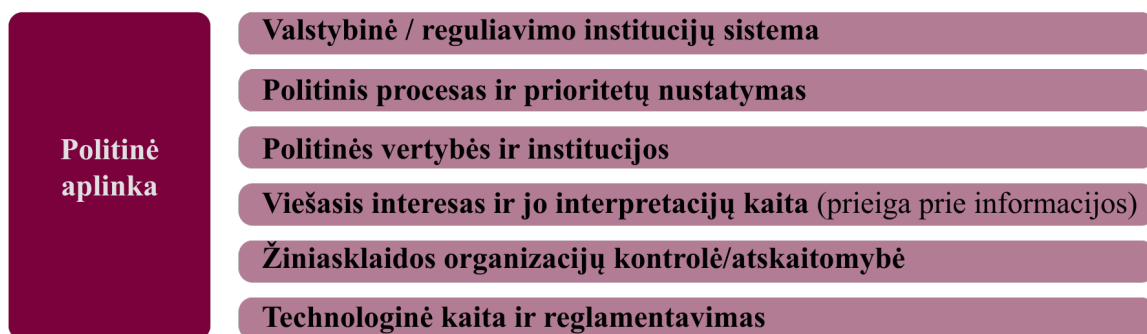
⁵¹ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos internetinė svetainė. Prieiga internete: <https://www.rtk.lt/lt/apie-lrtk>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 20 d.]

⁵² Žurnalistų etikos inspektorius tarnybos internetinė svetainė. Prieiga internete: <https://www.zeit.lt/lt/apie-tarnyba/6>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 20 d.]

⁵³ Jan van Cuilenburg, Denis McQuail, (2003). Media Policy Paradigm Shifts: Towards a New Communications Policy Paradigm: Towards a New Communications Policy Paradigm. European Journal of Communication, 18(2), 202-203.

galimybę įgyvendinti politines ir sociokultūrinės vertybes tų, kuriuos žiniasklaida veikia – žiūrovų ir piliečių – naudai.

Aptarus žiniasklaidos politinės aplinkos formuotojus, veikėjus bei jų tarpusavio sąveiką ir apžvelgus šios aplinkos tyrinėjimus, galima pastebėti, kad žiniasklaidos reglamentavimas ir jo kryptis priklauso nuo kelių esminių žiniasklaidos politikos faktorių. Sutariama, kad žiniasklaidos veikimui įtaką daro ne vien teisiniai ar instituciniai veiksniai, bet ir platesni politinių vertybių, interesų, technologinės kaitos procesai ir įvykiai, į kuriuos tenka reaguoti greitai.

1 lentelė. Faktoriai, veikiantys žiniasklaidos politinę aplinką. Sudaryta autorės, remiantis skyriuje minima autoriais.

Anot Hallin ir Mancini⁵⁴, šių procesų sprendime išskiriami keli valstybės dalyvavimo vaidmenų modeliai – kaip žiniasklaidos savininkės, reguliuotojos bei finansuotojos. Autoriai pateikia tris modelius, pagal kuriuos galima lyginti valstybės įtaką žiniasklaidos organizacijoms. **Liberalusis modelis** pasižymi minimalia valstybės įtaka žiniasklaidai, stipria rinkos įtaka ir žiniasklaidos traktavimu kaip privačios, nuo valdžios nepriklausančios. **Demokratinis korporatyvinis modelis** išsiskiria tuo, jog visuomeninė žiniasklaida yra stipri ir finansiškai remiama valstybės, tačiau išlaiko redakcinę nepriklausomybę ir prioritetizuoja viešąjį interesą. **Poliarizuotas pliuralistinis modelis** būdingas šalims, kuriose valstybės įtaka žiniasklaidai didelė ir politizuota, žiniasklaida dažnai veikia priklausomai nuo valdžios ir politinių partijų įtakos⁵⁵.

⁵⁴ Daniel C Hallin, and Paolo Mancini. 2004. Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 49

⁵⁵ *Ibid*

Apibendrinant galima pažymėti, jog politinė žiniasklaidos aplinka Lietuvoje yra kompleksiška – formuojama valstybės institucijų bei politikų ir žiniasklaidos organizacijų sąveikos. Kadangi politinė aplinka glaudžiai siejasi su ekonominiais veiksniais, per žiniasklaidos (ne)finansavimą, būtina analizuoti, kaip sprendimų priėmėjai ir kiti veiksniai veikia abi šias aplinkas.

2.2.2. Ekonominė aplinka

Tai, kaip valstybėje vystosi žiniasklaidos ekonominė aplinka, be abejo, priklauso ir nuo politinio lauko. Jau aptarėme, jog žiniasklaidos politikos formavimą gali lemti esama politinė kultūra, politikų interesai, bet įstatymų leidėjai gali priimti žiniasklaidos politikos formavimo sprendimus (priklausomai, kuriai politinei partijai priklauso), kurie tiesiogiai gali turėti įtakos žiniasklaidos ekonominei aplinkai.

Hallin ir Macini teigimu⁵⁶, žiniasklaida tam tikra prasme yra politinė institucija, tačiau ji vis dažniau laikoma verslu, kuriam daro įtaką daugybė ekonominių veiksnių. Autoriams pritaria ir mokslininkė Natalija Rybinska teikdama, kad žiniasklaida yra rinkos žaidėjas – konkurencingoje rinkoje kovojantis dėl pelno. Pasak jos, būtent ekonominis spaudimas, kurį diktuoja rinka – riboja demokratiškumą visuomenėje – žiniasklaida turi iškęsti vis didėjančią konkurenciją, bet tuo pačiu – taip pat didinti pelną⁵⁷. Šiai aplinkai įtaką galima daryti ne tik per žiniasklaidos veiklą apibrėžiančius teisės aktus (kaip Visuomenės informavimo įstatymą), bet ir kitus įstatymus. Pavyzdžiui 2012 metais buvo teiktos Alkoholio kontrolės įstatymo pataisos, kuriomis uždrausta reklamuoti alkoholį, o 2018⁵⁸ metais pataisas priėmus, tai lėmė žiniasklaidos pajamų praradimą iš šio sektoriaus reklamos rinkos.

Hallin ir Mancini išskiria ir kitus veiksnius, veikiančius žiniasklaidos ekonomiką – **kapitalo koncentracijos laipsnį** tiek žiniasklaidos pramonėje, tiek ekonomikoje apskritai. Autorių teigimu, kur kapitalas itin koncentruotas, egzistuoja glaudūs ryšiai tarp valstybės ir žiniasklaidos savininkų

⁵⁶ *Ibid*, 47

⁵⁷ Natalya Rybinska, (2011). Post-Communist Ukraine Impact on Media Independence and Pluralism. Problems of Post-Communism, 58 (6), 3–20.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo Nr. I-857 2, 16, 16-1, 17, 18, 22, 28, 29 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2017 m. birželio 9 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c89f8b324b5211e78869ae36ddd5784f?jfwid=ow9pincvx>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 20 d.]

– per **subsидijas**, reguliavimą ar klientelistinius bei partinius ryšius. Tokiais atvejais, visoms kitoms sąlygoms esant lygioms, žiniasklaida gali būti stipriau veikiamą išorinių verslo interesų.⁵⁹

Anot, D. Jastramskio, **valstybės finansinė parama žiniasklaidai** gali būti: tiesioginės subsidijos iš valstybės biudžeto, atleidimas nuo mokesčių ir mokestinės lengvatos, paskolų palūkanų kompensavimas, mažesni pašto ir telekomunikacijų paslaugų tarifai, valstybės institucijų reklamų užsakymai ir t.t.⁶⁰ Tai puikiai atspindi 2018 metų pavyzdys⁶¹, kai Seimas sumažino pridėtinės vertės mokesčio (PVM) tarifą spaudai – grindžiant regioninės žiniasklaidos poreikiais ir noru gerinti turinio kokybę regioninėse žiniasklaidos priemonėse. Kiek ankstesnis pavyzdys taip pat prisidėjo prie žurnalistų darbo ir finansinių sąlygų gerinimo – socialinio draudimo įmokos nuo pajamų, gaunamų pagal autorines sutartis buvo įvestos tik 2009 m. Iki tol žurnalistai nebuvo socialiai apdrausti ir dirbo pagal autorines sutartis. Tokia ekonominė politika žurnalistų atžvilgiu sudarė sąlygas organizacijoms disponuoti didesnėmis lėšomis, tačiau daugeliu atvejų žurnalistai dirbdavo, gaudami minimalų atlyginimą ir minimalų socialinį draudimą (pagal darbo sutartį) arba visai be jo⁶². Grįžtant prie Hallin ir Mancini paminėto žiniasklaidos koncentracijos elemento, būtina paminėti ir Lietuvos situaciją. Dėl didėjančios žiniasklaidos nuosavybės koncentracijos, ypač mažoms regioninėms žiniasklaidos priemonėms atsiranda sunkumų įsitvirtinti rinkoje⁶³, išsilaikyti ar užtikrinti didesnius tiražus; taip pat egzistuoja tam tikra auditorijos dalis, kuri turi poreikį nišiam, mažo pelningumo turiniui dėl mažos auditorijos. Tokiems žiniasklaidos subjektams reikalinga valstybės parama – kultūrinei, tautinių mažumų, vaikų, vietinės žiniasklaidos, taip pat kokybiškai, pilietinei visuomenei ugdyti reikalingai įvairios tematikos žiniasklaidai. Daug metų ši funkcija buvo patikėta Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondui.

Apibendrinant galima teigti, kad žiniasklaidos ekonominė aplinka veikia politinių sprendimų, rinkos mechanizmų ir valstybės paramos sankirtoje. Kapitalo koncentracija, valstybės teikiamos finansinės subsidijos bei mokesčių politika tiesiogiai daro įtaką žiniasklaidos struktūrai, konkurencingumui ir nepriklausomumui. Todėl analizuojant žiniasklaidos veikimo sąlygas ir

⁵⁹ Daniel C. Hallin, Paolo Mancini. 2004. Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics. Cambridge: Cambridge University Press. P. 48

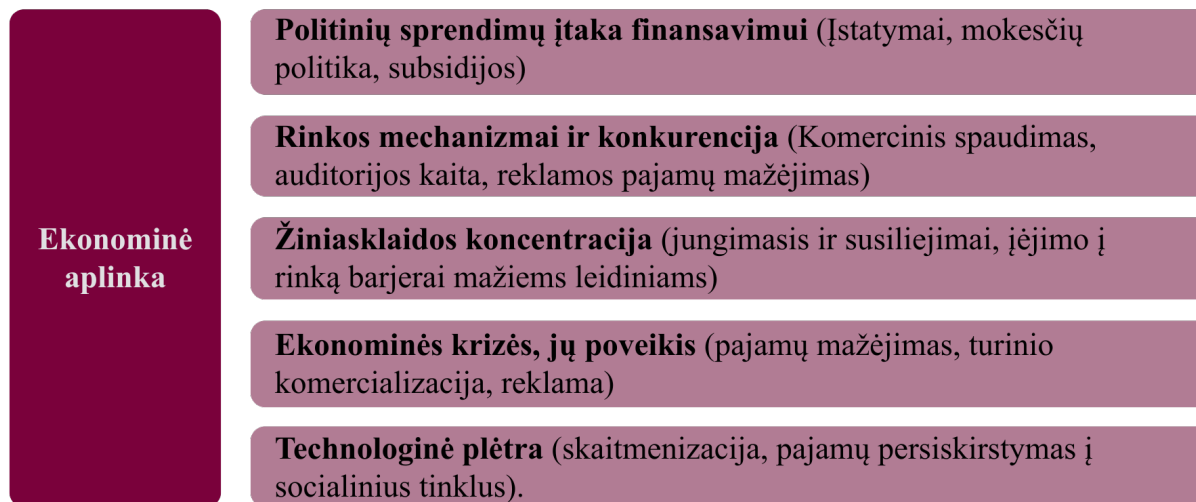
⁶⁰ Deimantas Jastramskis. *Žiniasklaidos paramos politika Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2013.

⁶¹ Aiškinamas raštas dėl Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnio papildymo įstatymo projekto. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/TAIS.412413/>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 20 d.].

⁶² Deimantas Jastramskis, *Žiniasklaidos ekonomika ir vadyba*. Įvadas. 2013.

⁶³ Deimantas Jastramskis, *Žiniasklaidos paramos politika Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2013.

priimtus teisės aktus būtina vertinti, kaip politiniai ir ekonominiai sprendimai tarpusavyje sąveikauja – stiprindami arba ribodami žiniasklaidos tvarumą, finansinį pajėgumą ir gebėjimą tarnauti viešajam interesui.

2 lentelė. Faktoriai, veikiantys žiniasklaidos ekonominę aplinką. Sudaryta autorės, remiantis skyriuje minimais autoriais

2.2.3. Socialinė aplinka

Prieš pradedant nagrinėti žiniasklaidą veikiančią socialinę aplinką, būtina grįžti prie viešojo intereso sąvokos. Jau minėtų autorių – van Cuilenburg ir McQuail teigimu⁶⁴, žiniasklaida veikia ne tik kaip ekonominis ar politinis reiškinys, bet ir kaip priemonė, kuri turi būti prieinama visuomenei, veikti ne tik kaip bendruomenės informavimo, bet ir dialogo, **visuomenės įtraukties platforma**. Viešojo intereso dermėje turi būti teikiamas prioritetas socialinei tvarkai ir darnai, vertinant ne tik nacionaliniu, bet ir regioniniu, etniniu ar kalbiniu požiūriu. Taip pat būtina atkreipti dėmesį, jog socialinė aplinka siejasi su kultūros politikos tikslais, kuriuos medijos turėtų padėti skatinti. S. Ward teigimu⁶⁵, žurnalistai turi moralinę atsakomybę ne tik informuoti visuomenę, tačiau kartu – **skatinti**

⁶⁴ Jan van Cuilenburg, Denis McQuail, (2003). Media Policy Paradigm Shifts: Towards a New Communications Policy Paradigm: Towards a New Communications Policy Paradigm. *European Journal of Communication*, 18(2), 185.

⁶⁵ Stephen JA Ward, *Philosophical foundations for global journalism ethics*. *Journal of mass media ethics*, 2005, 20.1: 3-21.

socialinę gerovę bei teisingumą. Anot tyrėjų, grėsmė kyla ne dėl adekvačių reguliacinių institucijų ar teisės aktų stokos, o dėl to, kad dėl pokomunistinėms valstybėms būdingų kultūrinių aplinkybių, politinis elitas laiko turįs teisę *naudoti* žiniasklaidą, kaip įrankį, savo tikslų siekimui⁶⁶. Teoretikų teigimu, žiniasklaidos laisvė vertinama kaip teisė nevaržomai publikuoti ir transliuoti, o su šia teise ateina ir pareiga žiniasklaidai saugoti visuomenę nuo valdžios piktnaudžiavimo⁶⁷.

Socialinė aplinka gali pasireikšti ir per **technologinį raštingumą**, skirtingų visuomenės grupių integravimą į informacijos lauką, o įtraukus – per informacinio raštingumo skatinimą. Svarbu paminėti, jog žiniasklaidos veikimo ir naujienų srauto bei aktualumo principai vis dar yra paveikiami visuomenės nuomonės, ypač kai kalbama apie moralės, žmogaus teisių klausimus ir galimą žalą jaunimui bei visuomenei⁶⁸. Besivystant skaitmeninėms technologijoms ir išorės grėsmėms, mažėjant pasitikėjimui tradicine žiniasklaida, suklestėjo alternatyvios naujienų ekosistemos⁶⁹. Internetinių platformų verslo modelis skatina kurti turinį, kuris generuoja paspaudimus, ir tai didina poliarizaciją, skatina homogeniškesnės auditorijos kūrimą, mažina toleranciją alternatyvioms nuomonėms⁷⁰. Šalia to iškyla **dezinformacijos pavojus**, prie kurio mažinimo vis daugiau pastangų deda žiniasklaidos organizacijos. Apie vis intensyvėjančias grėsmes ir dezinformacijos atakas, ypatingai prasidėjus Rusijos karui Ukrainoje, įspėja ir Visuomenės saugumo departamentas, kurio ataskaitoje nurodoma, jog tokios atakos suintensyvėjo nuo 2017 m.⁷¹. Tokios atakos ypač efektyvios socialiniuose tinkluose, kuriuose veikia ir tradicinės žiniasklaidos priemonės, todėl su didėjančiu informacijos srautu, joms tenka atsakomybė dar atidžiau tikrinti visą informaciją, įskaitant ir *ateinančią* iš oficialių šaltinių.

Pasitaiko atvejų, kai į dezinformacijos sūkurį yra įtraukiamos ir pačios žiniasklaidos organizacijos bei prisidengiama jų vardu, ženklu, pagrindiniu šaltiniu – internetine svetaine. Išaigus

⁶⁶ Karol Jakubowicz “*Post-Communist Political Systems and Media Freedom and Independence. In: Central and Eastern European Media in Comparative Perspective: Politics, Economy and Culture*”. Ashgate Publishing Limited, 2012. p. 17.

⁶⁷ Denis McQuail, *Journalism and Society*. SAGE Publishing, 2013. p. 62.

⁶⁸ Jan van Cuilenburg, Denis McQuail, (2003). Media Policy Paradigm Shifts: Towards a New Communications Policy Paradigm: Towards a New Communications Policy Paradigm. European Journal of Communication, 18(2), 201.

⁶⁹ Nic Newman, Richard Fletcher, Anne Schulz, Simge Andi and Rasmus Kleis Nielsen, Reuters Institute Digital News Report 2020. Reuters Institute for the Study of Journalism, 2020.

⁷⁰ Massimo Flore, „*Understanding Citizen’s Vulnerabilities: from Disinformation to Hostile Narratives*“, JRC Technical Report, European Commission, 2020.

⁷¹ Visuomenės saugumo departamento ataskaita 2024 m., prieiga per internetą: <https://www.vsd.lt/ataskaitos/priesiska-zvalgybos-ir-saugumo-tarnybu-veikla/agresyviomis-informacinemis-atakomis-siekiama-ibauginti-lietuvos-visuomene/>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 23 d.].

praktikai kurti interneto portalų bei jų socialinių tinklų klonus – Interneto žiniasklaidos asociacija (IŽA) kartu su Nacionaliniu kibernetinio saugumo centru pasirašė susitarimą užkirsti kelią internetinių piktavalių veikloms, skatinant visuomenę pranešti apie įtartinus interneto puslapius atsakingoms institucijoms, kad būtų imtasi atitinkamų veiksmų, tokių svetainių blokavimui⁷².

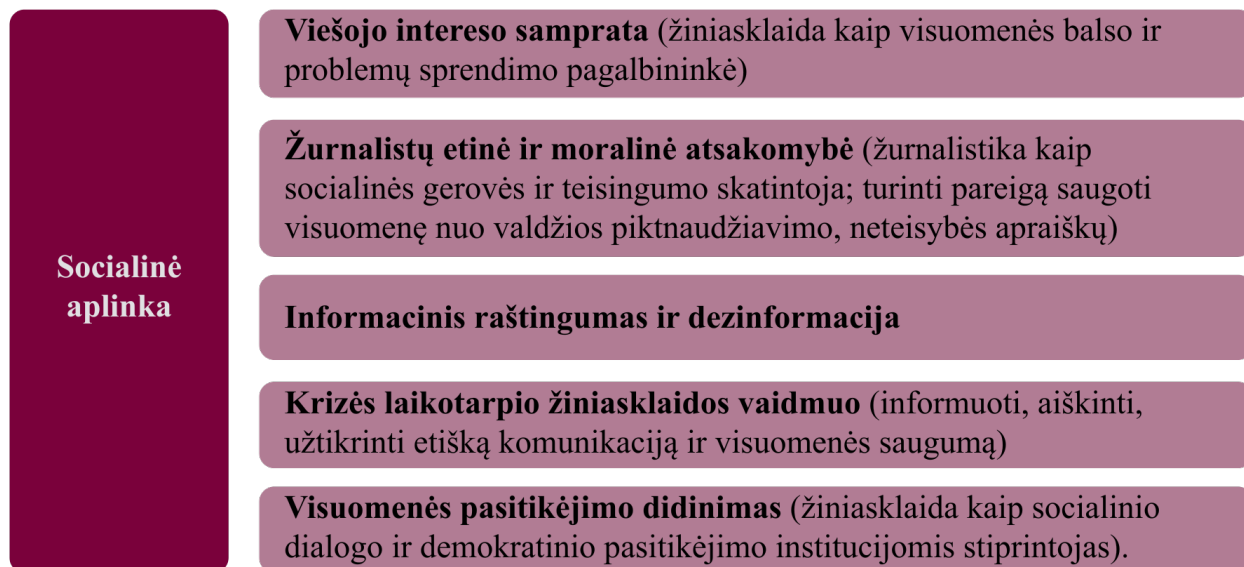
Paminėjus dezinformacijos, karo Ukrainoje ir kitus kontekstus, svarbu neapmiršti ir žiniasklaidos vaidmens valstybinių **krizių kontekste**. Krizės, ekstremalios situacijos ar kito pobūdžio didelio masto situacijos metu žurnalistų vaidmuo įgauna ypač didelį visuomeninį ir valstybinį svorį – medijos suteikia gyvybiškai svarbią informaciją, gali išversti sudėtingą mokslinę kalbą į suprantamą (COVID pandemijos atveju), fiksuoti vietos realijas (migrantų krizės Baltarusijos pasienyje kontekste), atstovauti visuomenės interesams. Tad greitas, tikslus, skaidrus, efektyvus ir svarbiausia – etiškas medijų dalyvavimas ir koordinacija su valstybinėmis institucijomis tampa visuomenės saugumo ir informuotumo garantu. Neužtikrintumo metu žmonių noras gauti informaciją padidėja⁷³, o krizės laikotarpiu labiau linkstama pasitikėti tradiciniais žiniasklaidos kanalais⁷⁴.

Apibendrinus galima pažymėti, jog žiniasklaidos socialinė aplinka veikia daugiasluoksniėje sąveikoje tarp visuomenės, informacinės aplinkos, technologinių pokyčių ir kasdienio konteksto. Ši aplinka veikia kaip atspindys visuomenės gebėjimo atsispirti dezinformacijai bei pasitikėjimo žiniasklaida. Ji čia tampa ne tik informacijos skleidėja, bet ir socialinio dialogo – tarp visuomenės ir valstybės institucijų – įrankiu, ypač krizės laikotarpiu, kai išaugęs visuomenės informacinis poreikis reikalauja koordinuoto, etiško ir faktais grįsto bei suprantamo situacijos paaiškinimo.

⁷² Internetinės žiniasklaidos asociacija „Lietuvoje pirmą kartą startuoja iniciatyva „Stop portalų klonams!“, kviečianti gyventojus pranešti apie įtartinus įrašus“, 2023 m. rugsėjo 29 d., prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/it/ismanyk/2023/09/29/news/lietuvoje-pirma-karta-startuoja-iniciatyva-stop-portalų-klonams-kviecianti-gyventojus-pranesti-apie-itartinus-irasus-28547087>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 23 d.].

⁷³ Susan Vermeer, et al. (2022). Using panel data to study political interest, news media trust, and news media use in the early stages of the COVID-19 pandemic. *Journalism Studies*, 23(5-6), 740-760.

⁷⁴ Nina Acharya, et al. (2023). Negotiating the media's role during pandemics: recommendations for future preparedness. *BMJ Global Health*, 8(12), e014467.

3 lentelė. Faktoriai, veikiantys žiniasklaidos socialinę aplinką. Sudaryta autorės, remiantis skyriuje minimais autoriais.

3. ŽINIASKLAIDOS LAISVĖS SITUACIJA IR JOS MATAVIMAS

Žiniasklaidos laisvės indeksas, kurį kiekvienais metais skelbia organizacija „Reporters Without Borders“ (*oficialus trumpinys – RSF*), yra plačiai naudojamas įrankis vertinant žiniasklaidos laisvę pasaulyje. Van Cuilenbergo ir McQuail'o išskirtos trys žiniasklaidą veikiančios aplinkos – politinė, ekonominė ir socialinė – puikiai persidengia su RSF Žiniasklaidos laisvės indekse vertinamais rodikliais. Remiantis indekso metodika, kiekvienos šalies ar teritorijos balas vertinamas pagal penkis kontekstinius rodiklius, kurie atspindi visą spaudos laisvės padėties sudėtingumą: politinis kontekstas, teisinė sistema, ekonominis kontekstas, sociokultūrinis kontekstas ir saugumas⁷⁵. Politinė aplinka tiesiogiai susijusi su RSF vertinamu politiniu kontekstu, ekonominė aplinka – su ekonominiu kontekstu, o socialinė aplinka – su sociokultūriniu kontekstu, kuris RSF atveju analizuoja ir socialinius apribojimus, kylančius dėl žiniasklaidos menkinimo ir puolimo dėl tokių klausimų kaip lytis, klasė, etninė priklausomybė ir religija. Taip pat kultūrinius apribojimus,

⁷⁵ Methodology used for compiling the World Press Freedom Index 2025, prieiga internete: <https://rsf.org/en/methodology-used-compiling-world-press-freedom-index-2025?.com>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 23 d.].

„<...> įskaitant spaudimą žurnalistams nekvestionuoti tam tikrų galios ar įtakos bastionų arba neaprašyti tam tikrų klausimų, nes tai prieštarautų vyraujančiai kultūrai šalyje ar teritorijoje“⁷⁶.

Ankstesniuose skyriuose išsiaiškinome, jog žiniasklaidos laisvė yra neatsiejama nuo demokratijos, tačiau žiniasklaidos laisvė negali veikti aukščiau kitų nuostatų ir valstybės sprendimų priėmėjai turi užtikrinti, kad ši laisvė nepažeistų kitų svarbių žmogaus teisių⁷⁷. Žurnalistų saugumo kontekstas ir spaudos laisvė – vieni iš svarbesnių RSF vertinimo kriterijų. Spaudos laisvė RSF metodologijoje apibrėžiama kaip gebėjimas rinkti, apdoroti ir skleisti naujienas bei informaciją pagal žurnalistikos metodus ir etiką, nepatiriant **fizinių sužalojimų** (įskaitant nužudymą, smurtą, suėmimą, sulaikymą, priverstinį dingimą ar pagrobimą), **psichologinių sužalojimų** (emocinio poveikio, kuris gali kilti dėl bauginimo, prievartos, priekabiavimo, stebėjimo, asmeninės informacijos pavišimo piktaivališkais tikslais, žeminančių ar neapykantą kurstančių pasisakymų, šmeižto ir kitų grėsmių, nukreiptų prieš žurnalistus ar jų artimuosius) bei **profesinės žalos** (pavyzdžiui, darbo netekimo, profesinės įrangos konfiskavimo ar redakcijos patalpų nusiaubimo).

Darant tolimesnius nagrinėjimus verta atkreipti dėmesį į tai, jog 2022 m. Žiniasklaidos laisvės indekso metodika buvo iš esmės pakeista. Atitinkamai buvo pakeistos kiekvienos kategorijos ribos. 2013–2021 m. metodikoje buvo naudojami septyni bendrieji kriterijai: pliuralizmas (matuojamas nuomonių atstovavimo žiniasklaidos erdvėje laipsnis), žiniasklaidos nepriklausomybė, aplinka ir savicenzūra, teisinė sistema, skaidrumas, infrastruktūra ir išpuoliai prieš žurnalistus⁷⁸. Šio pasikeitimo skeptikai akcentuoja, kad pakeitus metodiką tiesioginis rezultatų palyginimas su ankstesniais metais – tapo rizikingas⁷⁹.

Žvelgiant į Lietuvos situaciją šio indekso kontekste šio darbo tiriamuoju laikotarpiu, šoktelėjimas reitinge pastebimas būtent 2022 m. pasikeitus metodikai.

⁷⁶ *Ibid*

⁷⁷ Deimantas Jastramskis, (2014). Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje. *Informacijos mokslai*, (67), 120-135.

⁷⁸ World Press Freedom Index, Detailed methodology, 2013 to 2021 editions. Prieiga internete: <https://rsf.org/en/index-methodologie-2013-21?utm.com>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 23 d.].

⁷⁹ Catherine Putz, “No, Press Freedoms Have Not Improved in Central Asia”, 2022 m. gegužės 3 d., prieiga internete: <https://thediplomat.com/2022/05/no-press-freedoms-have-not-improved-in-central-asia/?com>, [žiūrėta 2025 m. balandžio 23 d.].

Žiniasklaidos laisvės indeksas, Lietuvos rodikliai.	
2016 m.	35 vieta
2017 m.	36 vieta
2018 m.	36 vieta
2019 m.	30 vieta
2020 m.	28 vieta
2021 m.	28 vieta
2022 m.	9 vieta
2023 m.	7 vieta
2024 m.	13 vieta

4 lentelė. Reporters without borders „Žiniasklaidos laisvės indeksas“, Lietuvos rodikliai. Sudaryta autorės

Nors RSF skelbiamas Žiniasklaidos laisvės indeksas suteikia vertingą tarptautinę perspektyvą, reikėtų nurodyti, kad remtis vien šiais duomenimis gali būti netikslinga. Pirmiausia, 2022 m. metodikos pokyčiai keičia ankstesnių metų reitingų palyginamumą: Lietuvos šuolis iš 28 vietos 2021 m. į 9 vietą 2022 m. gali būti tiek realaus pagerėjimo, tiek metodologinio pokyčio rezultatas. Todėl, vertinant Lietuvos situaciją, būtina derinti RSF duomenis su papildomomis analizėmis: teiktais ir priimtais įstatymais ir teisės aktais, žiniasklaidos ekonominę bei sociokultūrinę situaciją lėmusiomis aplinkybėmis bei pokyčiais. Toks integruotas požiūris leistų objektyviai įvertinti, kiek reitingo pokyčius lėmė faktinė žiniasklaidos aplinka, o kiek – metodologija ar subjektyvūs rodiklių pokyčiai.

4. EMPIRINIS TYRIMAS

Pirmoje darbo dalyje buvo apibrėžti žiniasklaidos politikos lauko dalyviai, žiniasklaidos nepriklausomybę lemiančios vidinės sąlygos, taip pat išorinės aplinkos, veikiančios žiniasklaidos organizacijas už jų ribų – politinė, ekonominė ir socialinė aplinkos. Taip pat įvardinta, pagal kokius parametrus žiniasklaidos laisvę ir jos sąlygas vertina ir pozicijas pasauliniame žiniasklaidos reitinge skiria organizacija „Reporters Without Borders“, kurios vertinimu 2020-2024 m. laikotarpiu Lietuvos pozicija keitėsi nuo 28 (2020 m.) iki 13 (2024 m.).

Antrojoje darbo dalyje bus atliekamas empirinis tyrimas, kuris pasidalins į keturias dalis. **Pirmojoje** – bus apžvelgiamas Seimo 2020-2024 metų žiniasklaidos politikos prioritetų planavimo periodas pasibaigus rinkimams – kokios temos priskirtos prioritetinėms, kokios priemonės nusimatytos tikslų įgyvendinimui. **Antrojoje** atliekamas empirinis tyrimas, kuriame bus siekiama išanalizuoti minimu laikotarpiu priimtų ir įsigaliojusių teisės aktų turinį, bei kaip jie atliepia žiniasklaidos laisvei svarbias politines, ekonomines bei socialines aplinkas (remiantis Van Cuilenburgo ir McQuail teoriniu modeliu). **Trečiojoje** – pateikiamos empirinio darbo išvados. Paskutinėje – **ketvirtojoje** – įvertinama, kaip priimti politiniai sprendimai darė įtaką Lietuvos pozicijai tarptautiniame Žiniasklaidos laisvės indekse ir ar tai buvo sistemingai planuotos politikos pavyzdys, ar atliekami sprendimai – reakcija į to laiko aktualijas.

4.1. Empirinio tyrimo metodologija

Norint atsakyti į šio darbo įvade suformuluotą probleminį klausimą bei išsikeltus uždavinius, tyrimui atlikti bus pasitelkiamas dokumentų analizės metodas. Iš viso išanalizuota dvylika 2020-2024 m. Seimo kadencijos metu svarstytų, priimtų sprendimų bei žiniasklaidos veiklai įtaką darančių teisės aktų.

Tyrimo ašimi pasirenkami įstatymų leidėjų – Seime svarstyti, su žiniasklaida susiję teisės aktų projektai ir priimti teisės aktai bei juos lydintieji dokumentai (aiškinamieji raštai, lyginamieji variantai, siūlymai ir komitetų išvados bei kiti dokumentai), nes būtent Seimas turi įstatymo leidžiamąją valdžią ir gali keisti teisės aktus, galinčius daryti poveikį žiniasklaidos politikai; taip pat – Kultūros komiteto veiklos, kaip pagrindinio komiteto, kuriam priskirta kuruoti visuomenės informavimo ir žiniasklaidos srities klausimus – atliekamas tiek pirminis projektų vertinimas, tiek

išvadų rengimas, todėl galima matyti aiškų požiūrį į žiniasklaidos politikos formavimą. Atvejų paieškai naudojama Teisės aktų informacinė sistema (TAIS) pasitelkiant raktažodžius (*žiniaskl.,-; žurnal,-; visuom,-; spaud,-; informav,-; informac,-; periodin,-; laikr,-; reklam,-; televiz,-; radij,*), taip pat remtasi Kultūros komitetų posėdžių darbotvarkėmis ir Teisės aktų registru.

Tyrimo pagrindu bus laikomas Visuomenės informavimo įstatymas (VIĮ), kaip pagrindinis žiniasklaidos veiklą reguliuojantis įstatymas, tačiau vien jo analizė negalėtų visapusiškai atskleisti žiniasklaidos politikos pokyčių. Todėl tyrime įtraukiami ir kitų teisės aktų pakeitimai ir iniciatyvos, kurios tiesiogiai nereguliuoja žiniasklaidos, bet daro esminę įtaką žiniasklaidos organizacijų ir žurnalistų darbui. Siekiant pilnesnio tyrimo vaizdo, į analizę įtraukiami ir išskirtiniai, žurnalistų veiklą tiesiogiai riboję vykdomosios valdžios sprendimai, turintys aiškų poveikį žiniasklaidos laisvei. Pakeitimai analizuojami pagal žiniasklaidos nepriklausomumą lemiančių aplinkų prizmę – politinės, ekonominės ir socialinės. Taip atsakant į **tris tyrimo klausimus**:

- kaip planuojamus pokyčius pagrindžia įstatymų leidėjai, išvadų rengėjai; kaip tai skiriasi nuo esamos situacijos?
- Kaip planuojamas pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?
- Aplinka (-os), kurią (-ias) labiausiai gali / galėjo paveikti įstatymas / pakeitimas.

Siekiant atskleisti siūlomų pokyčių priežastingumą, tyrime bus naudojami pasiūlymus įstatymams teikusių žiniasklaidos ir kitų organizacijų argumentai bei jų oficialūs raštai.

4.2. Žiniasklaidos politikos planavimas 2020-2024 m.

Pagrindinis pokyčių darbotvarkės klausimas pasibaigus rinkimams bei patvirtinus koalicines sutartis – Vyriausybės programos kūrimas, o tuo pačiu ir žiniasklaidos politikos planavimas bei planuojamų pokyčių įsivardinimas. Anot D. Jastramskio, kadangi per rinkimus partijos ar pavieniai politikai retai kelia žiniasklaidos politikos problemas, kadangi didelei visuomenės daliai ši sritis yra mažiau svarbi, tikėtina, kad vyriausybės programose jos neturėtų būti labai išsamiai pateiktos⁸⁰.

Kaip matoma iš planavimo dokumentų, kryptis, kuria turėtų eiti žiniasklaidos politika 2020-2024 metais detalumu nepasižymi ir bendrais bruožais nusako būsimos žiniasklaidos politikos kryptį ir planuojamų pokyčių tikslą. XVIII Vyriausybės programoje numatoma, kad bus **sukurtas ir pradės veikti naujas kultūros ir medijų rėmimo fondų modelis** (69.2 punktas). Taip pat

⁸⁰ Deimantas Jastramskis, (2019). Žiniasklaidos politika Lietuvoje. Vilniaus universiteto leidykla, p.50

įvardijamas tikslas iki 2030 m. užtikrinti, kad Lietuva pasauliniame spaudos laisvės indekso reitinge patektų į pažangiausių šalių dvidešimtuką (70.3 punktas)⁸¹. Tiesa, vėliau dokumente tarp Vyriausybės prioritetų išskirtas atskiras projektas informacinių grėsmių atsparumo, laisvos žiniasklaidos ir interneto erdvės klausimams, kurio tikslas – „<...> remiantis nepriklausoma visuomenės informavimo politikos analize suformuoti plėtros gaires, atliepiančias ekonominius, technologinius, struktūrinius iššūkius, ir priimti sprendimus, užtikrinsiančius pliuralizmą, nepriklausomą ir kokybišką žurnalistiką, nuolatinį medijų ir informacinio raštingumo stiprinimą.“⁸² Pabrėžiama, nors maža rinka riboja pačių medijų galimybes visus iššūkius spręsti savarankiškai, siūlant valstybės veiksmus bus užtikrinama, kad galimos intervencijos nekeltų grėsmės konstitucinėms laisvėms, o visuomenę įgalintų kritiškai vertinti ir suprasti informacinę aplinką.

Tarp pasiūlymų minimas žiniasklaidos nepriklausomybės ir įvairovės stiprinimas, taip pat didesnės originalaus lietuviško turinio pasiūlos televizijoje, portaluose, spaudoje, radijuje skatinimas. Į Vyriausybės programą įtrauktas kompleksinis žiniasklaidos politikos vertinimas, kurį turėtų atlikti nepriklausomi ekspertai bei parengti žiniasklaidos politikos tobulinimo gaires. Prie prioritetų Ingridos Šimonytės vadovaujama Vyriausybė priskyrė ir ilgalaikių Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo veiklos gairių patvirtinimą, taipogi „<...> šalia valstybės subsidijų ieškosime kitų šio fondo finansinį stabilumą ir nepriklausomumą galinčių užtikrinti šaltinių.“

Taip pat žadamos geresnės sąlygos žurnalistams gauti prieigą prie informacijos šaltinių ir atvirųjų duomenų. O atsižvelgiant į pagrindinius žiniasklaidos laisvės indekso rodiklius, siekiama sustiprinti žurnalistų apsaugą nuo persekiojimo už kritiką. Tiesa, kokių priemonių bus imamasi šiam punktui įgyvendinti, programoje neminima.

Žvelgiant į Vyriausybės programos įgyvendinimo planą⁸³, kuriame turėtų paaiškėti, kokie žingsniai numatomi nusimatomų tikslų įgyvendinimui, didesnio aiškumo nematyti – iš esmės pakartojamos Vyriausybės programos nuostatos, tik apibūdinamas konkretaus punkto įgyvendinimo laikotarpis – jo pradžia ir pabaiga, atsakinga institucija.

⁸¹ NUTARIMAS DĖL AŠTUONIOLIKTOSIOS LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PROGRAMOS, 2020 m. gruodžio 11 d., Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>, [žiūrėta 2025 m. birželio 5 d.].

⁸² Ibid

⁸³ AŠTUONIOLIKTOSIOS LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PROGRAMOS NUOSTATŲ ĮGYVENDINIMO PLANAS, 2021 m. kovo 10 d. . Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bef7d43286fe11eb998483d0ae31615c?positionInSearchResults=6&searchModeIUUID=6b58115d-7faa-415b-b096-814f03ed5fea>, [žiūrėta 2025 m. birželio 5 d.].

D. Jastramskio teigimu⁸⁴, nagrinėjant darbotvarkės sudarymo klausimą, nevertėtų pamiršti tarptautinių institucijų vaidmens. Remiantis Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės 288 straipsniu⁸⁵, numatoma, jog ES direktyva „<...> yra privaloma kiekvienai valstybei narei, kuriai ji skirta, rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu, bet nacionalinės valdžios institucijos pasirenka jos įgyvendinimo formą ir būdus“, pabrėžiama, jog reglamentas yra taikomas visuotinai visose valstybėse narėse. Tačiau žvelgiant į žiniasklaidos ir medijų lauką tarptautiniu mastu, aktualus ES dokumentas – Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva,⁸⁶ kuri reglamentuoja kas kuriama pasitelkiant judančius vaizdus, lydimus arba nelydimus garso⁸⁷. 2018 metais priėmus atnaujintą dokumento versiją, atsiranda būtinybė perkelti atnaujintas šios direktyvos nuostatas į Lietuvos Respublikos teisės aktus. Dėl šios priežasties Vyriausybės 2021–2024 metų teisėkūros plane⁸⁸, kuriame keturių metų kadencijai numatyta vidutinio laikotarpio trukmės Vyriausybės teisėkūros darbotvarkė, Kultūros ministerijai priskirtas vos vienas teisėkūros proceso projektas – Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva bei su šiais pokyčiais ateinantys Visuomenės informavimo įstatymo ir lydimųjų įstatymų projektų pakeitimai. Jie, remiantis teisėkūros planu, turėtų būti įgyvendinti nuo 2021 m. II iki IV ketvirčio.

Vyriausybės programos už žiniasklaidos politiką atsakingosios vykdytojos – Kultūros ministerijos metiniai planai⁸⁹ sudaromi remiantis Vyriausybės programos nuostatomis bei Kultūros ministro valdymo sričių strateginiais veiklos planais. Remiantis jais aišku, jog 2020–2024 m. Kultūros ministerija visuomenės informavimo politikos srityje planavo koncentruotis į **Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę**. Tarp esminių pokyčių taip pat buvo numatomas **VIRSIS sistemos sukūrimas ir plėtra**, siekiant

⁸⁴ Deimantas Jastramskis, (2019). *Žiniasklaidos politika Lietuvoje*. Vilniaus universiteto leidykla, p.51-52.

⁸⁵ Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos Europos Sąjungos sutartis (suvestinė redakcija) Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija) (2016/C 202/01). Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:12016ME/TXT>, [žiūrėta 2025 m. birželio 5 d.].

⁸⁶ 2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/1808, kuria, atsižvelgiant į kintančias rinkos realijas, iš dalies keičiama Direktyva 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva). Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32018L1808>, [žiūrėta 2025 m. birželio 5 d.].

⁸⁷ *Ibid*, 52.

⁸⁸ VYRIAUSYBĖS 2021–2024 METŲ TEISĖKŪROS PLANAS, lrv.lt. Prieiga internete: <https://lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/mINearIZv94.pdf>, [žiūrėta 2025 m. birželio 5 d.].

⁸⁹ Kultūros ministerijos metiniai veiklos planai (2021-2024 m.). Prieiga internete: <https://lrkm.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/metiniai-veiklos-planai/kulturos-ministerijos-metiniai-veiklos-planai/>, [žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d.].

užtikrinti viešosios informacijos rengėjų skaidrumą, žiniasklaidos savininkų ir finansavimo šaltinių atsekamumą bei institucijų bendradarbiavimą. Kultūros ministerijos planuose atsispindėjo dėmesys **žiniasklaidos rėmimo modelio pertvarkai**, pereinant nuo Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo prie **Medijų rėmimo fondo**, sustiprinant valstybės paramos tvarumą ir nepriklausomumą; bei parengti tolimesnę Medijų politikos strategiją⁹⁰. Taip pat numatyta imtis priemonių, skirtų **žurnalistų saugumo užtikrinimui**⁹¹, atliepiant ES rekomendacijas ir tarptautinius žodžio laisvės standartus.

Nors Vyriausybės programiniuose dokumentuose žiniasklaidos politikos prioritetai yra apibūdinami lakoniškai, kyla klausimas, kiek šie pokyčiai iš tiesų buvo įgyvendinti laikantis iš anksto suplanuotų kryptų. Galima spėti, kad dalis žiniasklaidos reguliavimo sprendimų galėjo būti formuojami ir **reaktyviai**, atsižvelgiant į konkrečią politinę, socialinę ar informacinę situaciją tuo metu. Tai leidžia kelti prielaidą, jog žiniasklaidos politika gali būti ne tik ilgalaikio planavimo, bet ir kintančių aplinkybių sprendimo rezultatas. Siekiant tai išsiaiškinti, kitame skyriuje bus analizuojami teisėkūros pokyčiai, daugiausia dėmesio skiriant įstatymų priėmėjų iniciatyvoms ir siūlymams.

4.3. Žiniasklaidos politikos įgyvendinimas 2020-2024 m.

***Pakeitimas nr.1** Lengvatinis 5 proc. PVM tarifas elektroniniams laikraščiams, žurnalams ir kitiems elektroniniais ryšiais skelbiamiems periodiniams leidiniams*

Prie priimto Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnio pakeitimo aiškinamasis raštas nėra pridėtas. Tačiau aiškinamąjį raštą galima rasti prie pirminio įstatymo pakeitimo varianto, įregistruoto dar 2020 m. balandžio 9 d.⁹², ankstesnės kadencijos metu šį pasiūlymą registravo Seimo narys Mindaugas Puidokas. Remiantis tuo metu galiojusi reglamentavimu, lengvatinis PVM tarifas (5 proc.) buvo taikomas tik laikraščiams, žurnalams ir kitiems periodiniams leidiniams, išskyrus

⁹⁰ Kultūros ministerijos 2024 metų veiklos planas, Kultūros ministerijos internetinė svetainė, prieiga internete: https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/4/D_dBYwPdC-A.pdf, [žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d.].

⁹¹ Kultūros ministerijos 2023 metų veiklos planas, Kultūros ministerijos internetinė svetainė, prieiga internete: <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/KM%202023%20veiklos%20planas.pdf>, [žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d.].

⁹² Aiškinamasis raštas dėl Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 2 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto. 2020 m. balandžio 9 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0bcf34e07a2c11eaa38cd97835ec4df6>, [žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d.].

erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio arba profesinės etikos nesilaikančius leidinius, kuriuos tokiais pripažino teisės aktų įgaliota institucija, bei spausdintai produkcijai, kurioje mokama reklama sudaro daugiau kaip 4/5 viso leidinio ploto. Elektroninėms žiniasklaidos priemonėms taikomas 21 proc. PVM. Todėl projektu siūloma suvienodinti pridėtinės vertės mokestį visoms žiniasklaidos priemonėms, nes „<...> Demokratinei valstybei svarbi nepriklausoma ir stipri žiniasklaida. Elektroninės žiniasklaidos situaciją žymiai pagerintų PVM lengvata, kuri šiuo metu galioja spausdintiems žiniasklaidos leidiniams.“⁹³

Tokiam pakeitimui pritarė ir tuometinė Sauliaus Skvernelio vadovaujama Vyriausybė, savo nutarime papildomai argumentuodama, jog tai svarbu ir siekiant įgyvendinti 2018 m. ES Tarybos nuostatas ir suvienodinti galimybes nustatyti lengvatinius pridėtinės vertės mokesčio tarifus leidiniams, **nepriklausomai nuo jų formato**⁹⁴. Tuomet įstatymo projektas buvo traktuojamas kaip pagalba elektroninei žiniasklaidai, kuri patiria nuostolius dėl COVID-19 viruso pandemijos mažėjant reklamos užsakymams⁹⁵.

2020 m. gruodį darbą pradėjęs naujos kadencijos Seimas priėmė pataisas, su keliomis sąvokų korekcijomis, pagal kurias 5 proc. PVM lengvata taikoma „<...> spausdintiems ir (arba) elektroniniams laikraščiams, žurnalams ir kitiems periodiniams leidiniams (**net jei jie skelbiami elektroniniais ryšiais**), įskaitant viešosios informacijos skleidėjų redakcijų reguliariai atnaujinamus elektroninius informacinius dokumentus ir (arba) jų rinkinius, kurių turinys iš esmės būtų sudaromas analogiškai kaip spausdintų periodinių leidinių turinys <...>.“⁹⁶ Įstatymas negalioja ir lengvatos netaikomos techninėms, bibliografinėms ir panašaus pobūdžio duomenų bazėms, erotinio, smurtinio pobūdžio arba profesinės etikos nesilaikantiems leidiniams, bei kuriuose mokama reklama sudaro daugiau kaip 4/5 viso leidinio arba kurių visą ar didžiąją dalį sudaro muzikos ar vaizdo turinys. Už

⁹³ *Ibid*

⁹⁴ Dėl Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-4460, Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 2 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-4709 ir Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-4714. 2020 m. birželio 17 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/23d64361b09d11ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=hpb4v17r6>, [žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d.].

⁹⁵ AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 2 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto. 2020 m. balandžio 9 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0bcf34e07a2c11eaa38ed97835ec4df6>, [žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d.].

⁹⁶ Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, 2020 m. gruodžio 22 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/81b698603b9711eb8c97e01ffe050e1c>, [žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 5 d.].

šias įstatymo pataisas balsavo 114 Seimo narių, trys susilaikė. Šis įstatymas įsigaliojo 2021 m. sausio 1 d.

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

Valstybė, nustatydamą tam tikroms ekonominėms sritims atitinkamus mokesčius, gali skatinti arba riboti tai, kas jos požiūriu, yra reikalinga visuomenei⁹⁷. PVM lengvatų suteikimas sudaro sąlygas pigiau parduoti spaudą gyventojams, o žiniasklaidos priemonėms – skirti daugiau lėšų naujienų kokybei⁹⁸. PVM lengvatų klausimas buvo keliamas ne vienos Seimo kadencijos darbo metu – 2008 m. buvo panaikintos beveik du dešimtmečius galiojusios periodinės spaudos leidėjų verslui taikytos PVM lengvatos, laikraščių ir žurnalų PVM tarifas nuo 2009 metų tapo 21 proc. vietoj buvusio 5 proc. (iki 2003 metų galiojo nulinis PVM tarifas). Tačiau žiniasklaidos ir leidėjų atstovų bei tuometinės prezidentės pastangomis, 2013 m. lengvatinis tarifas žiniasklaidai buvo atkurtas iki 9 proc.⁹⁹ Vėliau buvo taikoma 5 proc. lengvatinė PVM lengvata.

Prasidėjus pandemijai, žemiausias finansinis stabilumas Lietuvoje ir euro zonos valstybėse buvo 2020 m. II ketvirčiu prasidėjus pirmajai pandemijos bangai – augant naujų atvejų skaičiui ir vyraujant neužtikrintumui dėl ateities staigiai krito ir bendrieji valstybių ekonominiai rodikliai¹⁰⁰. Tai paveikė platų spektrą sektorių, o tarp jų – ir žiniasklaidos. Kaip teigia I. Gammeltoft, prasidėjus COVID-19 pandemijai, žiniasklaidos organizacijos atsидūrė sudėtingoje padėtyje, nes akivaizdu, kad reklamos pajamos drastiškai mažėja, o išlaidos ne tik lieka, bet ir didėja dėl papildomų priemonių, kurių reikia žurnalistų saugumui užtikrinti¹⁰¹. Dėl finansinių sunkumų gali prastėti spaudos leidinių kokybė, didėti spausdintų leidinių kainos – taip spaudos leidiniai gali būti neįperkami šalies gyventojams. Todėl ši lengvata ypač buvo reikalinga žiniasklaidos ekonominio stabilumo užtikrinimui sunkiu laikotarpiu.

Papildomai svarbu atkreipti dėmesį į Lietuvos žiniasklaidos priemonių iššūkius skaitmeninėje rinkoje reklamos prasme, kurie išliko aktualūs ne tik pandemijos kontekste. Dėl

⁹⁷ Deimantas Jastramskis, *Žiniasklaidos ekonomika ir vadyba*. Įvadas. 2013, p.20

⁹⁸ *Ibid*

⁹⁹ Deimantas Jastramskis, (2019). *Žiniasklaidos politika Lietuvoje*. Vilniaus universiteto leidykla, 139.

¹⁰⁰ Martyna Kudžmaitė, (2022). *COVID-19 poveikio finansiniam stabilumui vertinimas* (Doctoral dissertation, Vilniaus universitetas.).

¹⁰¹ Iacob Gammeltoft „COVID-19 and the news media: journalism always comes at a cost“, Newsmediaeurope.eu, 2020 m. kovo 24 d. Prieiga internete: <https://www.newsmediaeurope.eu/news/covid-19-and-the-news-media-journalism-always-comes-at-a-cost/>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 27 d.].

didžiųjų socialinių tinklų kampanijų („Google“, „Meta“ ir kt.) algoritminio turinio platinimo ir didelių reklamos biudžetų, vietiniai žiniasklaidos leidėjai atsiduria silpnesnėje pozicijoje, nes jų pajamos iš reklamos mažėja greičiau nei vartojimas ar turinio paklausa. Tyrimai rodo aiškia tendenciją, kad didžiosios platformos dominuoja reklamos ekosistemoje ir turi nelygią derybinę galią prieš žiniasklaidos skleidėjus¹⁰². Esant tokioms sąlygoms valstybės parama – lengvatinis PVM tarifas elektroniniams periodiniams leidiniams, tampa svarbiu mechanizmu palaikyti vietinės žiniasklaidos ekonominį gyvybingumą, sudarant sąlygas išlikti besikeičiančioje skaitmeninėje rinkoje. Priėmus įstatymo pakeitimus, Lietuvos žiniasklaidos finansavimo sistema labiau suderinama su ES Direktyvos 2006/112/EB nuostatomis, kurios nuo 2018 m. įpareigoja valstybes nares taikyti lengvatinius tarifus ir elektroniniams leidiniams.

Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti įstatymas

Lengvatinio PVM tarifo pratęsimas ir taikymo išplėtimas pridedant elektroninius leidinius labiausiai paveikia žiniasklaidos **ekonominę aplinką** – taip mažinamas finansinis pažeidžiamumas iškilus krizinei situacijai. Taip suteikiami įrankiai ir toliau kurti kokybišką ir nepriklausomą turinį. Lengvatinį PVM tarifą galima priskirti netiesioginės paramos žiniasklaidai tipui – kai žiniasklaidai suteikiamos priemonės, kurios mažina sektoriaus sąnaudas, bet nėra susaistytos su konkrečiu turiniu ar redakcine linija¹⁰³. Tyrimuose išskiriama, kad tokie pagalbos mechanizmai veikia ne kaip selektyvi pagalba, o kaip struktūrinė priemonė, kuri sumažina veiklos kaštų lygį visam sektoriui, arba apibrėžtai jo daliai¹⁰⁴. Tokios organizacijos kaip UNESCO ir kitos, pabrėžia, kad naudojant šiuos mechanizmus, žiniasklaidos nepriklausomumas veikia tik tada, kai paramos įrankiai yra skaidrūs, nediskriminuojantys kitų žiniasklaidos nuosavybės formų atžvilgiu ir neperaugantys į turinio kontrolę¹⁰⁵. Tad šiuo atveju pataisas galima vertinti kaip palankias žiniasklaidos sektoriui ir jo nepriklausomumui.

¹⁰² Petros Iosifidis, (2025). Digital platforms and news publishers: uneasy relationship. *Frontiers in Communication*, 10, 1556826.

¹⁰³ Mart Ots, & Robert Picard, (2018). Press subsidies.

¹⁰⁴ *Ibid*

¹⁰⁵ „Media Viability“, International Programme for the Development of Communication, Unesco.org, prieiga internete: <https://www.unesco.org/en/international-programme-development-communication/media-viability?.com>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

Pakeitimas nr. 2 Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos (ES) 2018/1808 nuostatų perkėlimas į lietuviškus teisės aktus.

ES direktyvos perkėlimo darbai į lietuviškuosius įstatymus pradėti kadencijos pradžioje – 2020 m. gruodį, kada LR Seimo Kultūros komitete pradėti dviejų įstatymų – Visuomenės informavimo įstatymo (VII) bei Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo (NANNVIPĮ) pakeitimų parengiamieji darbai. ES direktyva įsigaliojo 2018 m. gruodžio 18 d., o jos nuostatos į nacionalinius teisės aktus jau turėjo būti perkeltos iki 2020 m. rugsėjo 19 d.

Nors VII pakeitimų spektras platus, pagrindiniai pasikeitimai, kurie nurodomi Kultūros ministerijos pateiktame aiškinamajame rašte¹⁰⁶ yra šie:

- **įstatymas papildomas naujomis sąvokomis** (pvz., „dalijimosi vaizdo medžiaga platformos paslauga“, „naudotojo sukurtas vaizdo įrašas“, „programa vaikams“), atsisakoma 11 sąvokų, tikslinamos esamos sąvokos (pvz., „audiovizualinė žiniasklaidos paslauga“, „privataus pobūdžio informacija“, kuri patikslinama esminiu požymiu, pagal kurį atribojama privataus gyvenimo sritis nuo kitų visuomeninio, viešojo gyvenimo sričių, o *privataus gyvenimo* apibrėžtis papildoma laisvalaikio ir poilsio sritimis.), siekiant užtikrinti aiškumą ir atitikimą Direktyvos nuostatoms.

- Dėl 2018 m. startavusios Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų informacinės sistemos (VIRIS), kuria siekiama sudaryti galimybę vienoje vietoje viešai ir neatlygintinai gauti informaciją apie viešosios informacijos rengėjus ir skleidėjus (juridinius asmenis), atsižvelgiant į ES direktyvos nuostatas, iškilo būtinybė **patikslinti tam tikrus į VIRIS teikiamus duomenis**, „<...> susijusius su fizinių asmenų – paramos teikėjų, politinės reklamos užsakovų – asmens duomenimis, patikslinant fizinių asmenų asmens duomenų tvarkymo VIRIS tikslą ir viešo paskelbimo sąlygas“, – teigiama aiškinamajame rašte¹⁰⁷.

- Pakeitimais **išplečiama žiniasklaidos paslaugų samprata**, taip atsirastų reguliuojama atskira paslaugų rūšis – dalijimosi vaizdo medžiaga platformų paslauga, kuri *de facto* plačiai taikoma

¹⁰⁶ Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIII-5373- XIII-5375, 2020 m. lapkričio 12 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/daad465024ed11eb8c97e01ffe050e1c?positionInSearchResults=10&searchMod elUUID=63d9dbd4-860c-47cc-aff6-5c00d1a7b1f3>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

¹⁰⁷ *Ibid.*

audiovizualinio turinio sklaidai (paprasciau – *Youtube* ir kitų vaizdo dalijimosi platformų). Kaip teigia pataisų rengėjai, paslaugos esmė yra teikti kitų subjektų parengtą turinį (programas arba naudotojų sukurtus įrašus) visuomenei, nepriimančią redakcinės atsakomybės. Pagal Direktyvą, tokia veikla turėtų būti nelicencijuojama, bet apie vykdymą turėtų būti pranešama įstatymo numatyta tvarka – Lietuvos atveju – LRTK.

- **Siekiant užtikrinti nepilnamečių apsaugą nuo žalingos viešosios informacijos** (pvz., neapykantos kurstymo, smurtinio pobūdžio turinio), dalijimosi vaizdo medžiaga platformų paslaugų teikėjams nustatoma pareiga įgyvendinti atitinkamas apsaugos priemones, tokias kaip naudotojų amžiaus patikros sistemos ar kiti techniniai ir organizaciniai sprendimai, skirti riboti tokios informacijos prieinamumą nepilnamečiams.

- **Dezinformacija ir informacija, žeidžianti bei žeminanti žmogų.** Remiantis tuomet galiojusia VII 19 straipsnio 2 dalies formuluote, kurioje nurodoma, jog draudžiama platinti dezinformaciją ir informaciją, šmeižiančią, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą, esminę problemą kėlė žodelis „ir“. Pagal teismų praktiką¹⁰⁸, tai reiškia, kad informacijos sklaidos apribojimas ir atitinkamos teisinės priemonės galimos tik tuomet, kai paskleista informacija atitinka du iš esmės savarankiškus draudžiamos informacijos požymius: *dezinformacija* – tyčia paskleistą melagingą informaciją ir žmogų įžeidžiančią, šmeižiančią *informaciją*¹⁰⁹. Anot įstatymo rengėjų, tokia praktika neveiksminga – nesukurianti užkardymo priemonių nei kovai su dezinformacija, nei siekiant apsaugoti konkretų žmogų nuo įžeidimo, šmeižimo, jo garbės ir orumo pažeminimo, kadangi rasti atvejį, atitinkantį abu šiuos požymius beveik neįmanoma. Remiantis ES direktyva ir atskyrus šias sąvokas, kova su dezinformacija taptų kryptingesnė, būtų sudarytos galimybės labiau apsaugoti informacinę erdvę. Taip pat 19 Visuomenės informavimo įstatymo straipsnis papildoma nuostatomis, jog draudžiama skelbti informaciją, „<...> kurioje **skleidžiama dezinformacija, karo propaganda, kurstomas karas**, raginama prievarta pažeisti Lietuvos Respublikos suverenitetą <...>, skatinami ar kurstomi teroristiniai nusikaltimai; skleidžiama **ar kurstoma** neapykanta, tyčiojimasis, niekinimas <...>; **skleidžiama**, propaguojama ar reklamuojama pornografija, taip pat propaguojamos ir (ar) reklamuojamos seksualinės paslaugos, lytiniai iškrypimai; **propaguojamas**

¹⁰⁸ LVAT 2014 m. vasario 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-993-14. Prieiga internete: <https://www.temidy.lt/byla/90cd8cbe-b874-4f82-8a7d-2251dbfb33a6>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

¹⁰⁹ Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIII-5373- XIII-5375, 2020 m. lapkričio 12 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/daad465024ed11eb8c97e01ffe050e1c?positionInSearchResults=10&searchMod elUID=63d9dbd4-860c-47cc-aff6-5c00d1a7b1f3>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

ir (ar) reklamuojamas narkotinių, psichotropinių ir (ar) kitų psichologinę priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas, taip pat psichologinę priklausomybę nuo azartinių lošimų.¹¹⁰“ Lietuvos radijo ir televizijos asociacija¹¹¹ (LRTA) 2020 m. gruodžio 7 d. šiems įstatymo pakeitimams siūlė plėsti Lietuvos radijo ir televizijos komisijos (LRTK) skiriamų baudų apimtį 19 straipsnio kontekste, baudas papildomai skiriant **ir už pornografijos skleidimą ar reklamavimą, ir už informacijos skleidimą, kurioje reklamuojamas narkotinių, psichotropinių ir (ar) kitų psichologinę priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas**. Tačiau LRTA siūlymu, baudos neturėtų būti tokio paties „svorio“: „<...> LRTA nuogąstauja, kad minėta sąvoka yra pernelyg plačiai interpretuojama, todėl galima sulaukti neadekvačiai didelių baudų už ne ypatingos reikšmės valstybei ir piliečiams pažeidimų įvykdymą. Esame įsitikinę, kad karo propagandos kurstymas ar teroristinių nusikaltimų kurstymas negali būti prilyginamas informacijos apie piktnaudžiavimą alkoholiu paskelbimą, ypač kai už minėtus pažeidimus, Lietuvos atveju, gali būti skiriama iki 750 000 eurų bauda.¹¹²“ Kultūros komiteto svarstymo stadijoje į šį argumentą dėl skirtingų baudų proporcijų – nebuvo atsižvelgta.

- **Reklamos ir jos trukmės ribojimai.** Pagal ES direktyvą, reklamos ir komercinių audiovizualinių pranešimų reikalavimai kinta. Ir nors Lietuvoje jau galioja tabako gaminių reklamos draudimas, pagal Direktyvą numatytas draudimas reklamuoti elektronines cigaretes, jų pildykles ir rūkomuosius žolinius gaminius, taip pat audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų, radijo programų negali remti asmenys, kurių pagrindinė veikla yra tabako gaminių, elektroninių cigarečių ir (ar) jų pildyklių, rūkomųjų žolinių gaminių gamyba ir (ar) pardavimas. Nuostatos, susijusios su nepilnamečių apsauga nuo žalingos reklamos, perkeliamos į Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą. Taip pat švelninamas televizijos reklamos ir teleparduotuvės intarpų trukmės reguliavimas: nuo 6:00 iki 18:00 reklama gali sudaryti ne daugiau

¹¹⁰ Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 20, 22, 24, 25, 31, 33, 34, 34(1), 37, 38, 39, 40, 40(1), 40(3), 40(4), 43, 45, 46(1), 47, 48, 51, 52 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 32(1), 40(5) straipsniais, 34(2) straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir Įstatymo trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymo projektas, 2021 m. sausio 4 d., Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/50f052704ebb11eba1f8b445a2cb2bc7?positionInSearchResults=7&searchModeIUUID=9572f58f-e575-43c9-b200-e82fa766e645>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

¹¹¹ Pagrindinio komiteto išvada dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 20, 22, 24, 25, 31, 33, 34, 34(1), 37, 38, 39, 40, 40(1), 40(3), 40(4), 43, 45, 46(1), 47, 48, 51, 52 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 32(1), 40(5) straipsniais, 34(2) straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir Įstatymo trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymo projekto, 2020 m. gruodžio 18 d., Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f2d9d130411211ebb394e1efb98d3e67?positionInSearchResults=12&searchModeIUUID=8f90ae4e-2187-42ac-9161-1b8a3cab7ed9>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

¹¹² *Ibid*

kaip **20%** transliacijos laiko (**2 val. 24 min. per 12 val.**), o nuo 18:00 iki 24:00 – taip pat ne daugiau kaip **20%** laiko (**1 val. 12 min. per 6 val.**). Atsiranda draudimas teleparduotuvės interpus transliuoti programose vaikams.

Šių pakeitimų rėmuose iškilo LRT reguliavimo klausimas etikos aspektu. Nacionalinio transliuotojo nuomone, šį direktyvos perkėlimą į lietuviškąją teisę galima traktuoti kaip sisteminių Visuomenės informavimo įstatymo peržiūrėjimą, todėl prie klausimų įtraukė pasiūlymus dėl Visuomenės informavimo etikos komisijos (VIEK) funkcijų. LRT teigimu, pagal siūlomą VII redakciją VIEK ir toliau vykdytų etikos priežiūrą LRT atžvilgiu, nors ši komisija sudaryta iš privačių žiniasklaidos asociacijų, kuriose yra tiesioginių LRT konkurentų atstovų. Anot LRT, „<...> įstatymu numatytas paradoksalus reguliavimas, turintis interesų konflikto požymių, – LRT padarytus žurnalistų etikos pažeidimus nagrinėja ir sprendimus dėl jų priima su visuomeniniu transliuotoju konkuruojančių viešosios informacijos rengėjų atstovai.¹¹³” LRT taip pat pažymi, kad įstatymą vertėtų pakoreguoti ir dėl to, jog nuo 2021 m. sausio įsigalioja naujos redakcijos LRT įstatymas, su kuriuo numatyta steigti LRT etikos kontrolieriaus pareigybę, kuri bus pavaldi ne LRT administracijai, o LRT Tarybai. LRT siūlo pakeisti Projekto nuostatas taip, kad VIEK nenagrinėtų LRT žurnalistų etikos klausimų, o šias funkcijas perduodant būsimam LRT etikos kontrolieriui.

Nors šiems pasiūlymams Kultūros komitetas 2020 m. gruodžio 16 d. pritarė, tačiau Seime iškilus diskusijoms dėl išskirtinio vertinimo LRT atžvilgiu, parlamentarai balsavimu¹¹⁴ nusprendė įstatymą grąžinti Kultūros komitetui, su sąlyga išspręsti LRT etikos reglamentavimo klausimą. Nespėjus projektui grįžti į komitetą, nacionalinis transliuotojas atsiėmė savo įstatymo projekto pasiūlymus, ir Seimas 2021 m. sausio 14 d. priėmė VII pakeitimus, perkeliančius Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos nuostatas į Lietuvos teisės aktus.

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos (ES) 2018/1808 perkėlimas į Lietuvos teisinę sistemą, įgyvendintas per plataus masto VII pakeitimus (mažiausiai 23 straipsnius su papildomomis straipsnių dalių korekcijomis), turi gana daugiasluksnį poveikį žiniasklaidos

¹¹³ *Ibid*

¹¹⁴ Darbotvarkės klausimas (2020-12-23, rytinis posėdis), Svarstymo eiga. Prieiga internete: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35727&p_k=1&p_a=sale_klaus_stadija&p_svarst_kl_stad_id=-37613, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

sistamai ir nepriklausomumui. Į šį pakeitimų paketą galima žiūrėti kaip į sisteminę VII bei lydinčiųjų įstatymų peržiūrą, kurių viena dalis – gana minimalūs pataisymai, kita dalis – keičianti reguliavimą, bendrą elgseną žiniasklaidos lauke – keičiant turinio standartus, paslaugų klasifikaciją – atsižvelgiant į internetinių platformų plėtrą, taip pat žiniasklaidos priežiūros mechanizmus, reklamos ir nepilnamečių apsaugos normas, taip pat žiniasklaidos politikos skaidrumo elementus bei duomenų apie žiniasklaidos subjektus viešinimą. VII pakeitimais buvo priimti sprendimai dėl dalijimosi vaizdo medžiaga platformų paslaugų reguliavimo, sustiprinta nepilnamečių apsauga nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio internete, sušvelnintos nuostatos dėl televizijos reklamos, teleparduotuvių suminio laiko ir t.t.

Nors kaip minėta anksčiau, Lietuvoje šios direktyvos perkėlimas vėlavo (tik Danija, Vengrija, Nyderlandai ir Švedija buvo vienintelės valstybės narės, kurios padarė tai laiku¹¹⁵), 2020 m. lapkričio 23 d. Europos Komisija pradėjo pažeidimo procedūras prieš 23 valstybes nares ir Jungtinę Karalystę (tame tarpe ir Lietuvą) už tai, kad jos iki šio termino neįgyvendino naujosios direktyvos. Ir nors buvo skubama perkelti direktyvą, reikėjo ne tik daryti tam tikras nuolaidas (LRT atsiėmė savo pasiūlymus įstatymo projektui po balsavimo Seime svarstymo stadijoje), bet ir pasiruošti lydinčiųjų įstatymų pakeitimui, bei VII įstatymo pakeitimus įgyvendinsiančių institucijų – Lietuvos radijo ir televizijos komisijai ir Kultūros ministerijai teisės aktų ir vidinių tvarkų pakeitimui.

Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti įstatymas

Kadangi su Direktyva atėjęs Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimų paketas gana platus, jis tiesiogiai ir netiesiogiai įeina į visų aplinkų lauką, kurios lemia žiniasklaidos nepriklausomumą.

Politinė aplinka. Išplėtus žiniasklaidos paslaugų sampratą ir atsiradus atskirai paslaugų rūšiai – dalijimosi vaizdo medžiaga platformų paslaugai, pradedamas reglamentuoti iki šiol teisiškai neapibrėžtas audiovizualinio turinio sklaidos segmentas. Tai tiesiogiai paveikia tiek globalias platformas (pvz., *YouTube*), tiek individualius turinio kūrėjus. Nors siekiama ne „suvaržyti“ naująją

¹¹⁵ Nora Wukovits, *Transposition of the 2018 Audiovisual Media Services Directive*, EPRS | European Parliamentary Research Service, 2022 m. Prieiga internete: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/730354/EPRS_IDA\(2022\)730354_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/730354/EPRS_IDA(2022)730354_EN.pdf), [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

mediją ir jos kūrėjus, o sulyginanti veiklos sąlygas ir atsakomybių rėmus su kitais audiovizualinio turinio rinkos dalyviais – žiniasklaida – ypač nepilnamečių apsaugos, reklamos žymėjimo, draudžiamos informacijos ir minimalių skaidrumo reikalavimų srityse, svarbu paminėti, jog Direktyvos perkėlimą viešojoje erdvėje dalis turinio kūrėjų traktavo kaip perteklinį kišimąsi ar net laisvės ribojimą. Tai aiškiausiai buvo matoma Skirmanto Malinausko atveju – jis viešai kritikavo siūlymus dėl „vlogerių“ reguliavimo ir argumentavo, kad tokios priemonės gali būti suprantamos kaip spaudimas ar cenzūros rizika, ir net svarstė pasitraukimą iš „YouTube“¹¹⁶. Šiame kontekste argumentuojama, kad žurnalistų veikla yra grindžiama profesiniais standartais – pareiga tikrinti informaciją, suteikti kritikuojamai pusei galimybę atsakyti, laikytis redakcinės atsakomybės ir etikos normų, kai turinio kūrėjai dažnai veikia kaip asmeninės nuomonės reiškėjai, kuriems tokios pareigos nėra būdingos. Todėl reguliavimas, kuris verčia „vlogerius“ laikytis žurnalistinės veiklos taisyklių, gali būti suvokiamas kaip potencialus nuomonės laisvės ribojimas, ypač tais atvejais, kai turinys nėra pristatomas kaip profesionali žurnalistika, o kaip nuomonės reiškimas ar komentaras. Tačiau anot pačios žiniasklaidos atstovų, toks žingsnis – yra sveikintinas. Kaip teigė Lrytas.lt vyriausiasis redaktorius Tautvydas Mikalajūnas, šie rinkos dalyviai iš savo veiklos uždirba ir gauna pajamas, bet už nieką neatsako, nes tai traktuojama kaip saviraiška, nors jie yra verslo subjektai.¹¹⁷ LRTK argumentavo, jog siekiama, kad šiuose kanaluose būtų laikomasi Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų bei komercinių audiovizualinių pranešimų skelbimui taikomų reikalavimų, o ne imamasi turinio ribojimo ar išankstinės kontrolės¹¹⁸.

Įstatymo nuostatos dėl VIRSIS sistemos įpareigojimo teikti duomenis apie viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų veiklą gali skatinti žiniasklaidos atsakomybę ir atskaitomybę, skaidrumo principus. Šį pakeitimą taip pat būtų galima priskirti ir socialinei aplinkai, nes tai gali didinti visuomenės pasitikėjimą žiniasklaida, matyti jos ryšius, galimus finansavimo šaltinius; gali potencialiai stiprinti visuomenės gebėjimą kritiškai vertinti šaltinius.

¹¹⁶ Darius Matas „Lietuva rengiasi reglamentuoti „vlogerių“ veiklą: turintys bent 50 tūkst. sekėjų mokės mokesčius ir aiškiau atsakys už turinį“, Lrt.lt, 2022 m. vasario 1 d. [žiūrėta 2025 m. sausio 5 d.], prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1602398/lietuva-rengiasi-reglamentuoti-vlogeriu-veikla-turintys-bent-50-tukst-sekeju-mokes-mokescius-ir-aiskliau-atsakys-uz-turini?.com>

¹¹⁷ Ignas Jačauskas, „Interneto žiniasklaidos asociacija sveikina LRTK siūlymą įvesti reguliavimą „vlogeriams“, Bns.lt, 2022 sausio, 21 d. [žiūrėta 2025 m. sausio 5 d.], prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1594683/interneto-ziniasklaidos-asociacija-sveikina-lrtk-siulyma-ivesti-reguliavima-vlogeriams?.com>

¹¹⁸ *Ibid*

VII pakeitimams kovai su dezinformacija bei informacijos, kuria šmeižiama arba įžeidžiamas žmogaus garbė ir orumas – pasitelkiama politinė iniciatyva, turėianti poveikį ir socialinei aplinkai. Šių dviejų aplinkybių atskyrimas (nes rasti atvejį, atitinkantį abu požymius beveik neįmanoma ir pritaikyti atitinkamus sprendimus, kai pažeidžiamas tik vienas iš požymių) padės kryptingiau kovoti su dezinformacija, sudarys galimybes labiau apsaugoti informacinę erdvę bei atskirti visuomenės ir fizinių asmenų interesus.

Ekonominė aplinka. Pakeitimai dėl dalijimosi vaizdo medžiaga platformų reguliavimo (pvz., Youtube) įtraukia naują reguliuojamą paslaugų kategoriją, kas gali turėti įtakos šių platformų ekonominiams modeliams, taip pat ir turinio kūrėjams, kurie turi registruotis VIRSYS sistemoje ir mokėti rinkliavas LRTK.

Taip pat reklamos laiko ribojimų švelninimas (leidžiant juos planuoti ne valandiniais limitais, o pagal bendrą 20 % sumą nustatytais laiko intervalais) padidina televizijos transliuotojų ekonominę laisvę, pagerina konkurencingumą reklamos rinkoje ir suteikia daugiau redakcinės bei programų sudarymo laisvės.

Socialinė aplinka. Nuostatos dėl nepilnamečių apsaugos nuo žalingos viešosios informacijos (amžiaus patikros sistemos, ribojimai) tiesiogiai paveikia žiniasklaidos veiklą bei informacijos vartotojų ir žiūrovų saugumą internete. Įstatymo tikslinimas dėl dezinformacijos, šmeižto, neapykantos kalbos ir karo propagandos padeda formuoti saugesnę informacinę erdvę visuomenei, įdiegti atsakomybės už tokį informacijos skleidimą saugiklius.

***Pakeitimas nr. 3 Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimai**¹¹⁹ (pavadinimo santrumpa – NANNVIPI)*

Šie įstatymo pakeitimai – tos pačios Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos tęsia. ES direktyvoje nurodoma (28 b straipsnyje)¹²⁰, jog valstybėms narėms nustatoma pareiga sudaryti

¹¹⁹ Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo Nr. IX-1067 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projektas, 2021 m. sausio 4 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/d81297404ebb11eba1f8b445a2cb2bc7?positionInSearchResults=1&searchModeIUUID=63d9dbd4-860c-47cc-aff6-5c00d1a7b1f3>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

¹²⁰ 2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/1808, kuria, atsižvelgiant į kintančias rinkos realijas, iš dalies keičiama Direktyva 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva). Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32018L1808>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

sąlygas, kad jų jurisdikcijoje veikiantys vaizdo dalijimosi platformų paslaugų teikėjai imtųsi efektyvių priemonių nepilnamečių apsaugai. Ši apsauga turi apimti turinį, kuris gali „<...> neigiamai pakenkti jų fiziniam, psichiniam ar doroviniam vystymuisi.¹²¹“ Paprasčiau tariant – tokia informacija neturėtų būti lengvai pasiekama ar matoma nepilnamečiams. Direktyvoje nurodoma, kad apsaugos tikslams gali būti taikomi įvairūs techniniai sprendimai, pavyzdžiui, transliavimo laiko ribojimai, amžiaus verifikavimo priemonės ar kitos kontrolės formos. Ypač žalingam turiniui – tokiam kaip pornografinė medžiaga ar smurto vaizdai – privalu taikyti pačias griežčiausias apsaugos priemones, įskaitant šifravimą ir patikimas tėvų kontrolės sistemas, kaip nurodyta 6a straipsnyje.

Kaip nurodoma NANNVIPI įstatymo projekto lyginamajame variante¹²², 6 straipsnio nuostata „<...> visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skleisti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią informaciją, susijusią su nepilnamečio asmens duomenimis“ yra papildoma dalimi, kad pagal nepilnamečio duomenis, nebūtų galima nustatyti nepilnamečio tapatybės. Įstatymas yra pildomas išskiriant vienintelę situaciją, kai toks variantas yra leidžiamas – kai teisėsaugos institucijų ar pareigūnų iniciatyva ar prašymu laikinai (ne ilgiau nei ieškomas nepilnamečio surandamas) paskleidžiami ieškomo nepilnamečio atvaizdas ir (ar) būtini kiti jo asmens duomenys, siekiant jį surasti¹²³.

Taip pat su įstatymu atsiranda įpareigojimas prieš programas, kuriose skleidžiama neigiamą poveikį nepilnamečiams daranti informacija, turi būti pranešama apie tokios informacijos pobūdį, naudojant šią informaciją apibūdinančius terminus, garsinius įspėjimus, vaizdinius ženklus arba kitas priemones. Šie pokyčiai apima ir kitas viešosios informacijos formas, įskaitant reklamą, komercinius audiovizualinius pranešimus, anonsus, prekių ženklus, naudotojų sukurtus vaizdo įrašus, viešus renginius.

Šio įstatymo nuostatas įgyvendinti priskirta Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai ir LRTK. Įstatymo pataisose numatyta korekcija, kuria nustatomas 10 darbo dienų terminas, per kurį žurnalistų etikos inspektorius viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų ir kitų suinteresuotų asmenų prašymu turi pateikti jiems rekomendacijas dėl konkrečios jų ketinamos rengti

¹²¹ *Ibid*

¹²² Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo Nr. IX-1067 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto lyginamasis variantas, 2021 m. sausio 4 d. Prieiga internete: <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/08c972504ebc11e8a1f8b445a2cb2bc7?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=277ab101-22d8-48f6-9988-c7a0a130fb22>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.].

¹²³ *Ibid*.

ir (ar) skleisti viešosios informacijos priskyrimo neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos kategorijai, jos žymėjimo ir skleidimo apribojimų.

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

Analizuojant atsakomybę už neskelbtinos informacijos sklaidą, svarbu atkreipti dėmesį į VII 19 straipsnio 5 dalį. Joje įtvirtinta, kad asmuo, manantis, jog tokia informacija buvo paviešinta, gali pateikti skundą Žurnalistų etikos inspektoriui arba LRTK. Atlikus tyrimą ir nustatius, kad pažeidimas įvyko, informacijos rengėjui ar skleidėjui taikoma administracinė atsakomybė – įspėjimas arba piniginė bauda. Remiantis Žurnalistų etikos inspektoriaus metine veiklos ataskaita¹²⁴, 2020 metais žalinga informacija nustatyta 19 kartų, o žalą nepilnamečiams daranti informacija fiksuota televizijoje sudaro 5 proc. nuo visų konstatuotų įstatymo pažeidimų, o spaudoje tokių atvejų visai neužfiksuota. Ataskaitoje nurodoma, jog nors tradicinėse visuomenės informavimo priemonėse (televizija, spauda) vis dar pasitaiko įstatymo pažeidimų, tačiau tai labiau pavieniai, gal net atsitiktiniai pažeidimai¹²⁵. LRTK teigimu¹²⁶, per 2020 m. komisija gavo 43 skundus, iš kurių – 30 proc. susiję su galimai skleidžiama draudžiama ar ribojama skleisti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančia viešąja informacija. Tik vienu atveju nuobauda skirta už ANK 79 straipsnio pažeidimą (neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir (ar) skleidimo reikalavimų pažeidimą).

Nors pataisų tikslas – sustiprinti nepilnamečių apsaugą, praktikoje jie įveda papildomų reguliacinių ir administracinių pareigų žiniasklaidai. Pagal NANNVIPI nuostatas, žiniasklaidos atstovai turi būti atsargūs temose, kurios gali kelti grėsmę nepilnamečių fizinei, psichologinei ar dorovinei raidai – ribojamas bet koks detalus smurto, žiaurumo ar mirusiųjų vaizdavimas, seksualinio pobūdžio turinys, baimę ar siaubą keliantys siužetai, priklausomybių skatinimas, savižalos ar savižudybės propagavimas, nusikalstamos veikos idealizavimas bei neapykantos ar diskriminacijos kurstymas. Taip pat griežtai draudžiama viešinti nepilnamečių asmens duomenis, leidžiančius nustatyti jų tapatybę jautriuose kontekstuose – susijusiuose su nusikalstamomis

¹²⁴ Žurnalistų etikos inspektoriaus 2020 metų veiklos ataskaita (2021-03-31), [žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d.], prieiga internete: <https://www.zeit.lt/data/public/uploads/2021/03/2020-metu-veiklos-ataskaita-v-003.pdf>

¹²⁵ *Ibid*

¹²⁶ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2020 m. veiklos ataskaita, 2021-03-17, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d.], prieiga internete: <https://www.rtk.lt/uploads/documents/files/Annual%20reports/2020%20m%20veiklos%20ataskaita%20opt.pdf>

veikomis, savęs žalojimu, žeminančiais atvejais ar situacijomis, kuriose galėtų būti piktnaudžiaujama nepilnamečių patiklumu. Tokios nuostatos įpareigoja žiniasklaidos priemonės itin atsakingai vertinti ir riboti tiek turinio tematiką, tiek asmens duomenų atskleidimą.

Būtent analizuojamo teisės akto pakeitimo kontekste, 3 straipsniu tikslinamos nuostatos dėl draudžiamos skleisti informacijos, susijusios su nepilnamečio asmens duomenimis, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę – išsprendžiama praktinė įstatymo taikymo problema, kai teisėsaugos institucijų ar pareigūnų iniciatyva ar prašymu ieškomas dingęs nepilnametis ir šiuo tikslu per visuomenės informavimo priemones laikinai paskleidžiami ieškomo nepilnamečio atvaizdas ir būtini asmens duomenys, siekiant jį surasti. Tad žiniasklaida yra įtraukiama į procesą ne tik padedant nepilnametį surasti, bet ir įsipareigoja po įvykio pašalinti visą su nepilnamečiu susijusią informaciją. Vienu aiškiausiu pavyzdžių galima paminėti įvykį, kai 2024 m. mėn. Kaune, autobuso stotelėje pagrobta 9 metų mergaitė, buvo sėkmingai išlaisvinta teisėsaugos, ir šis atvejis parodo, kaip žiniasklaida gali atsakingai vykdyti savo funkcijas pagal NANNVIPI nuostatas. Policijos pranešime spaudai pažymėta¹²⁷, kad žiniasklaidos priemonės operatyviai reagavo į teisėsaugos prašymą ir pašalino bet kokią viešą informaciją, kuri galėjo leisti identifikuoti nepilnametį ar jo asmens duomenis. Tai iliustruoja, kaip žiniasklaida gali suderinti viešą interesą bei nepilnamečio apsaugą, aktyviai prisidedant prie fizinio, psichologinio ir dorovinio jo vystymosi saugojimo.

Apibendrinant, pakeitimas įtvirtina aiškų teisinį pagrindą laikinai viešinti ieškomo nepilnamečio atvaizdą ir kitus būtinus asmens duomenis – tai sumažina ankstesnį teisinį neapibrėžtumą. Taip pat kartu jis įpareigoja žiniasklaidą veikti itin tiksliai ir atsakingai, užtikrinant, kad laikinas viešinimas nevirstų ilgalaikiu nepilnamečio privatumo pažeidimu. Su įstatymo pakeitimais atsirandanti pareiga taikyti įspėjamuosius ženklus ir kitus informacijos žymėjimo reikalavimus išplečia administracinę našą ir gali riboti turinio pateikimo formų lankstumą.

Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti įstatymas

Labiausiai šie įstatymo pakeitimai veikia **socialinę aplinką**, kadangi jų esmė tiesiogiai susijusi su visuomenės jautriausios grupės – nepilnamečių – apsauga. Pakeitimai reguliuoja ne

¹²⁷ Lietuvos policija „Teismui perduota rezonansinė byla dėl vaiko pagrobimo Kaune“, 2024-12-10, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d.], prieiga internete: <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/teismui-perduota-rezonansine-byla-del-vaiko-pagrobimo-kaune/>

politinių procesų skaidrumą ar žiniasklaidos ekonomines sąlygas, bet būtent socialinius santykius: kaip visuomenė reaguoja į nepilnamečių saugumą, kokius turinio, atvaizdavimo ir privatumo standartus priima. Įpareigojimas riboti žalingą informaciją, atsisakyti nepilnamečius identifikuojančių duomenų ir užtikrinti atsakingą turinio žymėjimą keičia tiek žiniasklaidos profesinius įpročius, tiek visuomenės informacinę kultūrą – per aukštesnius etikos standartus, socialinį jautrumą, atsakomybę ir galvojimą apie galimas pasekmes nepilnamečiams.

Pakeitimas nr. 4 Registrų ir informacinių sistemų duomenų nemokamas atvėrimas žurnalistams

2018 metų rugsėjo mėn. tuometiniam Registrų centro direktoriui Sauliui Urbonavičiui nutraukus daugelį metų galiojusią praktiką neatlygintinai teikti duomenis pagal žurnalistų užklausas, žurnalistams pradėti taikyti bendrieji įkainiai – nuo kelių eurų¹²⁸ už išrašą iki didesnių sumų už istorinius ar kelias sistemas apimančius duomenis¹²⁹. Tai sukėlė ne tik didelį pasipiktinimą žiniasklaidos bendruomenėje, bet ir platesnę diskusiją dėl žodžio laisvės Lietuvoje. Tada Vyriausybės nutarimu buvo nuspręsta laikinai kompensuoti lėšas už duomenų teikimą, jas teikiant iš Susisiekimo ministerijos asignavimų¹³⁰.

Remiantis tuo metu galiojusiū reguliavimu, įstatymiškai nebuvo numatyta ir apibrėžta galimybė žurnalistams neatlygintinai gauti registrų ir valstybės informacinių sistemų duomenis. Tad prie klausimo grįžta 2021 m. pasikeitus politiniam ciklui. Anot prie įstatymo dirbusių pataisų rengėjų¹³¹, tokia situacija sudarė kliūtis visuomenei – per žurnalistų veiklą – gauti informaciją, kurios viešumas prisidėtų prie korupcijos mažinimo, atskleistų galimus viešųjų ir privačių interesų konfliktus, asmenų turtinius įsigijimus, neteisėto praturtėjimo ar įtakos dalyvaujant juridinių asmenų

¹²⁸ Juridinių asmenų registro duomenų ir informacijos įkainiai, Registrų centras. [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]

Prieiga internete: <https://www.registrucentras.lt/p/ja-duomeniu-informacijos-ikainiai?.com>

¹²⁹ Lrytas.lt „Registrų duomenys žurnalistams valstybei kainuos iki 30 tūkst. eurų per mėnesį“, 2018 m. spalio 10 d.

Prieiga internete: <https://www.lrytas.lt/lietuovsdiena/aktualijos/2018/10/10/news/registru-duomenys-zurnalistams-valstybei-kainuos-iki-30-tukst-euru-per-menesi-7845779?u.com=null>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]

¹³⁰ Vyriausybės nutarimas „Dėl valstybės įmonės Registrų centro tvarkomų registrų ir valstybės informacinių sistemų duomenų teikimo žurnalistams išlaidų kompensavimo“, 2018 m. spalio 10 d. Prieiga internete:

<https://lr.lt/media/viesa/saugykla/2023/7/9IpWhwqUmas.pdf>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]

¹³¹ Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas, aiškinamasis raštas, 2021 m. kovo 4 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5aed30d07cde11eb9fc9c3970976dfa1?positionInSearchResults=8&searchModelUUID=3426cac7-2b24-4be8-9894-44c671b9fe19>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]

veikloje atvejus ir dėl daugelio kitų priežasčių. „Atvira valstybė ir jos institucijos turi sudaryti sąlygas profesionaliai tiriamajai žurnalistikai, kuri negalima be prieigos prie tam tikrų duomenų ir jų analizės. <...> Todėl demokratinėje santvarkoje siekiant tvarios viešojo intereso apsaugos, žurnalistams, kaip ypatingą statusą visuomenės informavimo srityje turintiems subjektams, turi būti užtikrinta teisė neatlygintinai gauti tam tikrą informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų <...>“, – teigiama įstatymo projekto aiškinamajame rašte.

VII ir lydimųjų teisės aktų pakeitimus parengė Seimo valdybos sukurta darbo grupė (jai vadovavo Seimo Kultūros komiteto narys Vytautas Kernagis). Ši grupė komiteto svarstymams pateikė ne tik VII 2 ir 6 straipsnių pakeitimus, bet ir 10 lydinčiųjų įstatymų pakeitimų paketą. Pagal įstatymo pakeitimo projektą, žurnalistas turi teisę nemokamai gauti duomenis ir informaciją iš registrų ar valstybės informacinių sistemų tik tiek, kiek būtina jo profesinėms pareigoms atlikti. Įstatymas žurnalistams taip pat suteikia teisę iš Juridinių asmenų dalyvių informacinės sistemos nemokamai gauti aktualius ir istorinius juridinio asmens dalyvių ir (ar) naudos gavėjų duomenis, išskyrus fizinio asmens kodą, gyvenamąją vietą arba adresą korespondencijai¹³². Duomenys gali būti neteikiami esant šioms dviem sąlygoms: kai žurnalistas turi ne daugiau kaip du galiojančius rimtus profesinius pažeidimus; ir yra įtrauktas į profesinės etikos nesilaikančių viešosios informacijos rengėjų ar skleidėjų sąrašą. Pagal VII 24 straipsnį VIRSIS sistemai informaciją apie rimtus profesinius pažeidimus teikia ŽEIT ir LR TK; informaciją apie priskyrimą neetiškų rengėjų ir skleidėjų kategorijai teikia Visuomenės informavimo etikos asociacija. Todėl, anot įstatymų leidėjų, registrų ar informacinių sistemų tvarkytojai galės paprastai patikrinti, ar viešosios informacijos rengėjas ar skleidėjas atitinka įstatyme nustatytas sąlygas.

Šis įstatymų paketas 2021 m. balandžio 15 d. Seime buvo priimtas, įsigaliojo nuo liepos 1 d.

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

Remiantis VII numatytais visuomenės informavimo principais, žiniasklaida yra įpareigota informaciją visuomenei teikti teisingai, tiksliai ir nešališkai. Šie principai neturėtų būti susaistomi su papildomomis sąlygomis ir piniginėmis rinkliavomis, kas apriboja žurnalistų teisę operatyviai gauti profesinei veiklai svarbius duomenis. Tai taip pat gali reikšmingai prisidėti prie tiriamosios žurnalistikos galimybių. Ši prieiga naudinga ir skaidrumo didinimui – ji leidžia atskleisti galimas

¹³² *Ibid*

korupcijos rizikas, identifikuoti viešojo ir privataus sektoriaus galimus interesų konfliktus, įtakos ryšius, neteisėtus praturtėjimo ir kitus atvejus¹³³. „Open Government Partnership“ ataskaitoje nurodoma¹³⁴, jog Lietuvoje žurnalistams leidžiant nemokamai prieiti prie duomenų šaltinių, padidinamos galimybės atlikti tarptautinius korupcijos tyrimus ir stiprinami demokratinės atskaitomybės mechanizmai.

Pagal pakeitimus, žurnalistas turės teisę viešosios informacijos rengėjo ir (ar) skleidėjo, su kuriuo žurnalistą sieja sutartiniai santykiai, vardu neatlygintinai gauti duomenis ir informaciją iš registro ar valstybės informacinės sistemos tvarkytojo. Tiesa, įstatymo projekto aiškinamajame rašte¹³⁵ nurodoma, jog laisvai samdomas žurnalistas, norėdamas pasinaudoti teise neatlygintinai gauti duomenis, privalės turėti ryšį su viešosios informacijos rengėju ir skleidėju. Jei tokio turimo ryšio negalės įrodyti – duomenys jam negalės būtų teikiami neatlygintinai. Tai reiškia papildomą administracinį barjerą samdomiems žurnalistams, kurie dažnai neturi pastovaus ryšio su redakcija, dirba projektiniu principu, kuria medžiagą kelioms redakcijoms arba tik savo iniciatyva. Tokie reikalavimai gali sumažinti laisvai samdoma žurnalisto nepriklausomumą ir operatyvumą bei sukurti nelygybę tarp redakcijoje dirbančių ir nedirbančių žurnalistų prieigos prie svarbių duomenų.

VII pakeitimai, suteikiantys žurnalistams teisę **nemokamai** gauti duomenis iš registų ir valstybės informacinių sistemų, yra svarbus žingsnis stiprinant žiniasklaidos laisvę. Galima daryti išvadą, kad siūlomi įstatymų pakeitimai ne tik padidintų žurnalistų galimybes atlikti išsamesnius žurnalistinius tyrimus, pasitarnaujančius viešajam interesui, bet ir galėtų stiprinti demokratinę atskaitomybę, mažinti korupcijos lygį. Nors laisvai samdomiems žurnalistams gali kilti administraciniai iššūkiai, nes nemokama prieiga priklauso nuo ryšio su redakcija, naujieji pakeitimai leidžia efektyviau atlikti tiriamuosius tyrimus, didinti skaidrumą ir atskleisti galimas korupcijos ar interesų konflikto situacijas. Todėl šie pakeitimai gali būti vertinami kaip teigiamas pokytis žiniasklaidos laisvės kontekste.

¹³³ Mahmood Khosrowjerdi, *Good governance and national information transparency: A comparative study of 117 countries*, In: International Conference on Information. Cham: Springer International Publishing, 2022. p. 143-160.

¹³⁴ Independent Reporting Mechanism “Results Report: Lithuania 2021-2023”, prieiga internete: https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2024/07/Lithuania_Results-Report_2021-2023_EN.pdf?com, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]

¹³⁵ Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas, aiškinamasis raštas, 2021 m. kovo 4 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5aed30d07cde11eb9fc9c3970976dfa1?positionInSearchResults=8&searchModelUUID=3426cac7-2b24-4be8-9894-44c671b9fe19>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]

Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti įstatymas

Žvelgiant į įstatymų pakeitimų paketą, jį galima priskirti dviems žiniasklaidos nepriklausomumą lemiančioms aplinkoms. VII pakeitimai daro reikšmingą poveikį **politinei žiniasklaidos aplinkai**, nes jie tiesiogiai keičia viešojo intereso užtikrinimo mechanizmus ir prieigą prie informacinių duomenų. Tai įtvirtina teisinį pagrindą žurnalistams neatlygintinai gauti duomenis iš valstybės registų ir informacinių sistemų, taip stiprinant tiek konstitucinius, tiek VII nurodytus žurnalistinio darbo principus. Tokia nuostata atspindi politinių vertybių – atviros valdžios, demokratinės atskaitomybės ir informacijos prieinamumo – prioritetizavimą.

Kartu šie pakeitimai daro poveikį ir **ekonominiai žiniasklaidos aplinkai**. Įtvirtinama pozicija, kad žurnalistai turi turėti įstatymu pagrįstą, o ne situacinę prieigą gauti duomenis nemokamai – tai stabilizuoja ankstesnę neapibrėžtą praktiką. Taip pat – tai tiesiogiai prisideda prie žiniasklaidos ekonominės aplinkos gerinimo, kai pašalinami finansiniai barjerai, kurie kliudydavo tiriamajai ir mažesnių redakcijų žurnalistų veiklai. Kaip teigia įstatymo rengėjai, valstybės biudžeto lėšų poreikis, reikalingas kompensuoti žurnalistų neatlygintinai gaunamus duomenis, kasmet svyruoja tarp 300 ir 500 tūkst. Eur. Įvertinus šį poreikį ir tai, kad įstatymų projektais neatlygintinai teikiamų duomenų apimtis žurnalistams išplečiama, prognozuojama, kad už neatlygintiną duomenų teikimą žurnalistams iš valstybės biudžeto valstybės įmonei Registrų centrui kasmet reikėtų kompensuoti apie 700 tūkst. Eur. Šie pakeitimai sudaro palankesnes sąlygas žurnalistų galimybei atlikti viešojo intereso tyrimus nepriklausomai nuo redakcijų finansinės padėties.

***Pakeitimas nr. 5** Ribojimas žiniasklaidos atstovams pateikti į pasienio ruožą migrantų krizės metu*

2021 metais Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje prasidėjo vadinamoji migrantų krizė, kuomet į Lietuvos teritoriją per sieną pradėjo masiškai keliauti nelegalūs imigrantai, palaikomi Baltarusijos režimo veiksmų¹³⁶. Iš viso nuo migracijos krizės pradžios Lietuvos pasieniečiai į šalį neleido

¹³⁶ Alfa.lt „Atskleista, kaip A. Lukašenka naudoja migrantus, tarsi ginklą prieš Lietuvą ir visą ES“, 2025 m. sausio 24 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga internete: <https://www.alfa.lt/aktualijos/pasaulis/atskleista-kaip-a-lukasenka-naudoja-migrantus-tarsi-ginkla-pries-lietuva-ir-visa-es/346981/>

neteisėtai patekti 24,5 tūkst. migrantų¹³⁷. 2021 m. liepos 2 d. Vyriausybei paskelbus ekstremalią situaciją, o lapkričio 9 d. priėmus nutarimą dėl nepaprastosios padėties¹³⁸, pradėta imtis priemonių ir dėl žiniasklaidos atstovų galimybių patekti šalia pasienio ir nušviesti informaciją apie ten vykstančius įvykius. Valstybės sienos apsaugos (VSAT) vado įsakymu¹³⁹, numatyta visuomenės informavimo priemonių atstovų vykimo į pasienio ruožą prie valstybės sienos tvarka, numatanti algoritmus, kaip žurnalistai gali patekti į pasienio su Baltarusija teritoriją, esant nepaprastajai situacijai. Pagal ją, žurnalistams buvo draudžiama artintis 1 kilometro atstumu prie valstybės sienos linijos. Taip pat privalu – vilkėti šviesą atspindinčias liemenes, su savimi turėti asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą ir žurnalistų pažymėjimą arba akreditaciją patvirtinantį dokumentą; vykdyti teisėtus pareigūnų nurodymus ir reikalavimus; netrukdyti sienos kontrolę vykdančioms pareigūnoms atlikti jiems priskirtas funkcijas. Pagal tvarką, žurnalistams taip pat privaloma iš anksto gauti leidimus vykti į teritoriją, užpildant prašymą vidaus reikalų ministerijos ir VSAT atstovams.

Būtent draudimas nesiartinti prie sienos 1 km atstumu sukėlė nemažą pasipiktinimo bangą žiniasklaidos atstovų gretose¹⁴⁰. Žurnalistai kreipėsi į šalies prezidentą, premjerę, Vidaus reikalų ministeriją, Seimo Žmogaus teisių komiteto biurą, Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetą ir kitas institucijas su reikalavimu nedelsiant sudaryti galimybę žurnalistams dirbti Valstybės sienos apsaugos zonoje¹⁴¹. „<...> Šis besitęsiantis draudimas šiurkščiai apriboja žiniasklaidos teisę gauti ir skleisti informaciją visuomenei reikšmingais klausimais dėl migrantų grąžinimo, žmogaus teisių laikymosi. Lietuvos žurnalistai neturi realių galimybių patikrinti nei Baltarusijos režimo propagandos, nei Lietuvos institucijų skelbiamų žinių“, – kreipimėsi teigė žiniasklaidos priemonės. Pranešime argumentuojama, kad žurnalistai sulaukia valstybės institucijų paaiškinimų, neva prieiga žiniasklaidai yra ribojama dėl žurnalistams kylančio pavojaus, kad

¹³⁷ Valstybinės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos informacija „Neįleistų neteisėtų migrantų statistika“, 2025 m. gruodžio 3 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga internete: <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/neileistu-neteisetu-migrantu-statistika/>

¹³⁸ Dėl nepaprastosios padėties įvedimo, 2021 m. lapkričio 9 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dd1e40a2417111ecac25bd9c0b3391dc?ifwid=18ynynlmisp>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]

¹³⁹ Įsakymas Dėl Visuomenės informavimo priemonių atstovų vykimo į pasienio ruožą prie valstybės sienos su Baltarusijos Respublika, kuriame galioja nepaprastoji padėtis, tvarkos aprašo patvirtinimo, 2021 m. lapkričio 15 d. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ea80123045e211ec992fe4cdfceb5666>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]

¹⁴⁰ Elta ir Lrytas.lt inf. „Žiniasklaida kreipėsi į valdžios institucijas dėl darbo Baltarusijos pasienyje“, 2021 m. rugsėjo 6 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga internete: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2021/09/06/news/ziniasklaidos-priemones-kreipesi-i-valdzios-institucijas-del-darbo-baltarusijos-pasienyje-20664292>

¹⁴¹ *Ibid.*

reportažai, parodantys padėtį pasienyje, bus panaudoti priešišškai propagandai. Tuometinė Premjerė Ingrida Šimonytė, 2021 m. lapkritį, atsakydama į kritiką Seimo nariui Eugenijui Gentvilui dėl žurnalistų draudimo dirbti arčiau „karštųjų“ pasienio taškų, teigė, jog Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje nenufilmuosi to, ką reikėtų pamatyti, kas „spautų ašarą“, nes visa tai esą – Baltarusijos pusėje¹⁴². Anot jos, siekiama, kad pareigūnai pasienyje galėtų dirbti netrukdomi, o žurnalistai – saugiai. „Jūs turbūt puikiai suprantate, kad šiaip problema, arba tie vaizdai, kuriuos reikia pamatyti, yra toje pusėje, kuri yra mums fiziškai nepasiekiamo. Ji yra Baltarusijoje, kas čia ką bandytų kaip pavaizduoti. <...> Vaizdų, kurie lygiaverčiai spautų ašarą, ar lygiai taip pat grotų žmonių emocijomis, bijau, kad mūsų pusėje tiesiog nenufilmuosi, nes jų ten tiesiog nėra“, – tada teigė I. Šimonytė. Į žurnalistų pusę stojo ir politikai, teikdami, kad turime pasitikėti žurnalistų profesionalumu dirbti krizinėse situacijose¹⁴³: „Tad kaip paaiškinti, kad profesionalūs karo žurnalistai ir fotografai, dirbę įvairių užsienio valstybių konfliktų metu, negali dirbti savo valstybėje? Vyriausybė, užkirsdama kelią žiniasklaidai dirbti pasienio zonoje, net ir vedama gerų tikslų, daro sau meškos paslaugą. Kol viešojoje erdvėje nebus aiškios informacijos apie tai, kas vyksta Lietuvos – Baltarusijos pasienyje, gali atsirasti terpė manipuliacijoms ir netgi dezinformacijai“, – teigė Seimo narys Andrius Bagdonas.

Neilgai trukus, 2021 m. lapkričio 19 d. ribojimas buvo pakeistas¹⁴⁴, numatant galimybę žurnalistams dirbti pasienyje, su sąlyga nesiartinti 100 metrų atstumu prie valstybės sienos linijos į Lietuvos Respublikos teritorijos gilumą.

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

¹⁴² Indrė Jurčenkaitė, „Premjerė apie žurnalistų darbą pasienyje: bijau, kad vaizdų, kurie spautų ašarą, mūsų pusėje nėra“, 2021 lapkričio 18 d., [žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga internete:

https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/premjere-apie-zurnalistu-darba-pasienyje-bijau-kad-vaizdu-kurie-spaustu-asara-musu-puseje-nera-56-1599702?utm_medium=copied

¹⁴³ „Andrius Bagdonas. Kodėl nepasitikime žiniasklaida?“ 2021 m. rugsėjo 10 d. [žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/andrius-bagdonas-kodel-nepasitikime-ziniasklaida-88148279>

¹⁴⁴ Dėl Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2021 m. lapkričio 15 d. įsakymo Nr. 4-393 „Dėl Visuomenės informavimo priemonių atstovų vykimo į pasienio ruožą prie valstybės sienos su Baltarusijos Respublika, kuriame galioja nepaprastoji padėtis, tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo, 2021 m. lapkričio 19 d. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2af37d60490411ec992fe4cdfeb5666>, [žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.].

Apribojimas žurnalistams patekti į pasienio ruožą nepaprastosios situacijos metu darė tiesioginę ir neigiamą įtaką žiniasklaidos laisvei bei priėjimui prie informacijos, nes apribojo žurnalistų galimybes būti tiesiogiai įvykių vietoje, tikrinti ir savo akimis įsitikinti dėl susiklosčiusios situacijos, ją nušviesti visuomenei. Žiniasklaidos atstovai savo viešai išplatintame pranešime paakcentavo, kad toks sprendimas gali būti traktuojamas kaip Administracinių nusižengimo kodekso pažeidimas, „<...> numatantis atsakomybę už „valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovų atsisakymą teikti informaciją visuomenės informavimo priemonių atstovams, išskyrus pagal Lietuvos Respublikos įstatymus neskelbtiną informaciją, nenurodant atsisakymo priežasties, trukdymą žurnalistams atlikti profesines [pareigas – aut. past.]“¹⁴⁵.

Pagal teoretikus¹⁴⁶, žiniasklaidos nepriklausomumo ir demokratijos santykių – prieiga prie informacijos yra esminis žiniasklaidos „sarginio šuns“ vaidmens elementas, leidžiantis žurnalistams vykdyti tam tikrą valdžios institucijų ir sprendimų priėmėjų priežiūrą, atskleisti galimus žmogaus teisių pažeidimus ar užtikrinti visuomenės teisę žinoti. Įvesti atstumo patekti į įvykio vietą reikalavimai, riboja šios žurnalistų funkcijos realizavimą. Jie negalėjo dokumentuoti situacijos pasienyje, o anot politikų, Lietuva ir Lenkija užsienio televizijose parodoma labai prastu kampu – remiamasi Baltarusijos ir Rusijos kanalų filmuota medžiaga¹⁴⁷, taip leidžiant „nukreipti“ situacijos vertinimą šių šalių interesams ir sudaryti sąlygas informacinei asimetrijai. Tai tuo pačiu gali didinti erdvę manipuliacijoms ir dezinformacijai.

Pozityviu momentu galima paminėti tai, kad minėti įsakymai buvo pakoreguoti reaguojant į žurnalistų ir ekspertų išsakytą neigiamą poziciją ir padidinant atstumo ribą, iki kurios galima arčiau pasiekti pasienio ruožą, taip pat įvesta aiški leidimų išdavimo tvarką. Sąlyginai greitas politikų reagavimas indikuoja, kad siekiama rasti balansą tarp sienos apsaugos, nacionalinio saugumo užtikrinimo, krizės valdymo ir žiniasklaidos laisvės.

¹⁴⁵ Elta ir Lrytas.lt inf. „Žiniasklaida kreipėsi į valdžios institucijas dėl darbo Baltarusijos pasienyje“, 2021 m. rugsėjo 6 d. [žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.] Prieiga internete:

<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2021/09/06/news/ziniasklaidos-priemones-kreipesi-i-valdzios-institucijas-del-darbo-baltarusijos-pasienyje-20664292>

¹⁴⁶ Daniel C. Hallin, Paolo Mancini. 2004. *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁴⁷ Indrė Jurčėnkaitė, „Premjerė apie žurnalistų darbą pasienyje: bijau, kad vaizdų, kurie spautų ašarą, mūsų pusėje nėra“, 2021 lapkričio 18 d., [žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga internete:

https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/premjere-apie-zurnalistu-darba-pasienyje-bijau-kad-vaizdu-kurie-spaustu-asara-musu-puseje-nera-56-1599702?utm_medium=copied

Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti reglamentavimas

Vertinant sprendimų priėmėjų ribojimus žurnalistų patekimui į pasienio ruožą nepaprastosios padėties metu, aiškiai matoma, jog tai tiesiogiai susiję su institucijų veikimu susidūrus su neeiline situacija, skubių sprendimų priėmimu ir skaidrumu bei visuomenės teise į informaciją. Todėl turi **politinės aplinkos** veikimo požymių. Ribojama prieiga prie faktinės informacijos vietoje, mažinamos žurnalistų galimybės savarankiškai surinkti ir patikrinti valstybės institucijų skelbiamas žinutes, o ne vien remtis sprendimų priėmėjų teikiama informacija ir komentarais iš pasienio. Vertinant kritiškai, tokių situacijų metu priimti sprendimai gali suformuoti tam tikrą precedentą, kaip valstybės institucijos gali interpretuoti žurnalistų darbo ir veikimo principus, neatsižvelgti į tai, kad informacijos rinkimo apribojimai stipriai paveikia žiniasklaidos nepriklausomumą.

Pakeitimas nr. 6 Viešojo asmens sąvokos praplėtimas

Šis klausimas LR Seimo Kultūros komitete pradėtas kelti 2021 m. lapkričio mėnesį – jam akstinu tapo Klaipėdos naujienų portalas „Atvira Klaipėda“ atvejis. Redakcija publikavo tekstą apie savivaldybės įmonės viešuosius pirkimus bei išvelgiamus giminystės ryšius ir pavišino istorijos veikėjų pavardes. Paminėtas asmuo kreipėsi į Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybą (ŽEIT) dėl publikacijos, argumentuodamas, kad jis nėra viešasis asmuo, o pavišinti duomenys pažeidžia jo teises¹⁴⁸. ŽEIT pažymėjo, jog publikacijos tikslas galėjo būti pasiektas ir neatskleidus asmens duomenų – neįvardijus vardu, pavarde, taip pat nenurodžius giminystės ryšio bei „Atvirai Klaipėdai“ skyrė papeikimą dėl BDAR pažeidimo. Tokį sprendimą „Atvira Klaipėda“ siekė panaikinti teismuose, bet „<...> 2020 lapkritį Vilniaus apygardos administracinis teismas skundą atmetė ir pažymėjo, kad publikacijoje minimas asmuo yra privatus asmuo <...>.¹⁴⁹“ Byla tapo ginču dėl viešojo intereso, žurnalistinės laisvės ir viešojo

¹⁴⁸ Radvilė Rumšienė, LRT.lt, Ramūnas Jakubauskas, BNS, „Po teismo sprendimo „Atviros Klaipėdos“ redaktorius nusivylęs: tai yra nonsensas žiniasklaidai“. 2021 m. spalio 7 d. [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1515565/po-teismo-sprendimo-atviros-klaipedos-redaktorius-nusivyles-tai-yra-nonsensas-ziniasklaidai?srltid=Afm.com>

¹⁴⁹ *Ibid*

asmens sąvokos ribų, tad klausimo imtasi ir Seime, kai Seimo narys Andrius Vyšniauskas kartu su dar 37 Seimo nariais užregistravo VII pataisas.

Pirminiu įstatymo projektu siūloma pakeisti 2 straipsnio 74 dalį, papildant nuostatą¹⁵⁰, jog viešaisiais asmenimis laikomi ne tik valstybės politikai, teisėjai, valstybės ir savivaldybių pareigūnai, tarnautojai ir viešojo sektoriaus institucijose dirbantys darbuotojai, bet ir šių institucijų kolegialių organų nariai, valstybės bei savivaldybių kontroliuojamų įmonių vadovai, politinių partijų ir rinkimų komitetų valdymo organų nariai bei kandidatai, išlaikantys viešojo asmens statusą dar dvi kadencijas po rinkimų. Viešaisiais asmenimis taip pat siūloma laikyti juridinių asmenų, dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose ar juos vykdančių subrangovus, valdymo organų narius ir akcininkus, lobistus ir su jais susijusių įmonių darbuotojus bei akcininkus, taip pat asociacijų ir viešųjų įstaigų, gavusių valstybės ar savivaldybių finansavimą, valdymo organų narius. Galiausiai, apibrėžimas apima ir kitus asmenis, kurie eina viešąsias pareigas, turi viešojo administravimo įgaliojimus, administruoja viešąsias paslaugas, naudoja viešuosius išteklius ar kitaip atlieka reikšmingą vaidmenį viešajame gyvenime.¹⁵¹ Anot projekto iniciatorių, priimti įstatymo pakeitimai turės teigiamą įtaką ir mažins korupcijos apraiškas.

Prieš svarstymą Kultūros komitete buvo surengti du klausymai, o po įvykusių svarstymų ir pasiūlymų peržiūrėjimo, viešojo asmens sąvoka buvo patikslinta bei papildė keletu punktų. 2021-ųjų gruodžio 23 d. Seimo priimtose pataisose numatoma¹⁵², kad viešaisiais asmenimis laikomi: valstybės politikas; teisėjas; valstybės ar savivaldybės pareigūnas, valstybės tarnautojas, asmuo, valstybės ar savivaldybės įstaigoje dirbantis pagal darbo sutartį, **jeigu jo priimami sprendimai ar veikla daro įtaką visuomenei**, taip pat šiose institucijose sudarytų darbo grupių, komitetų, komisijų, tarybų ir kitų kolegialių institucijų narys; valstybės ar savivaldybės kontroliuojamos įmonės ar įstaigos vadovas arba valdymo organo narys; politinės partijos valdymo organo ar rinkimų komiteto narys; kandidatas rinkimuose (viešojo asmens statusas išlaikomas ir po rinkimų laikotarpiu, **kuris yra lygus vienai kadencijai tos institucijos, į kurią asmuo kandidatavo**); juridinio asmens, kuris sudaro viešųjų pirkimų sutartis ir (arba) vykdo viešųjų

¹⁵⁰ Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, aiškinamasis raštas, 2021 m. spalio 14 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b66e45302cdc11ec99bbc1b08701c7f8?positionInSearchResults=12&searchMod elUUID=53dcc4ec-383b-4c56-82a2-469785f3e2f0>. [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 22 d.].

¹⁵¹ *Ibid*

¹⁵² Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, 2021 m. gruodžio 1 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/43a8c5c0529d11ec86bdc0a6d573b32?jfwid=-66kv178sw>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 22 d.].

pirkimų sutartis subrangovo teisėmis, vadovas arba dalyvis, kurio nuosavybės teise valdoma juridinio asmens turto dalis jam suteikia 1/4 ar daugiau balsų dalyvių susirinkime; lobistas arba asmuo, kuris veikia lobistinę veiklą vykdančių juridinių asmenų vardu; asociacijos arba viešosios įstaigos, kuri per pastaruosius 4 metus yra gavusi valstybės ir (arba) savivaldybės finansavimą, vadovas arba dalyvis, kurio nuosavybės teise valdoma juridinio asmens turto dalis jiems suteikia 1/4 ar daugiau balsų dalyvių susirinkime; kitas fizinis asmuo, turintis viešojo administravimo įgaliojimus ir (arba) administruojantis viešųjų paslaugų teikimą, ir (arba) dėl savo veiksmų ar padėties patekęs į viešumą, jeigu jo veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams. Nors Komitete ir klausymuose buvo keltas klausimas dėl nuomonės formuotojų įtraukimo į sąvokos apibrėžimą, ir nors kilo pasvarstymų, kiek sekėjų socialiniuose tinkluose, turintis asmuo gali būti laikomas viešu asmeniu, galutiniam projekte nuspręsta likti prie bendresnio apibrėžimo – **visuomenėje žinomas fizinis asmuo, populiarus socialinių tinklų veikėjas arba tinklaraštininkas, formuojantis tikslinių visuomenės grupių nuomonę įvairiais klausimais ir (arba) už šią veiklą gaunantis pajamų, jeigu jo veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams.**

Įstatymo pataisos priimtos 2021 m. gruodžio 23 d. ir įsigaliojo nuo gruodžio 31 d. „Už“ balsavo 72 parlamentarai, „prieš“ balsavusių nebuvo, susilaikė šeši. „Atviros Klaipėdos“ bylą iš naujo peržiūrėjęs Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (LVAT) 2022 metų vasarį tenkino naujienų portalo skundą ir neskundžiama nutartimi panaikino ŽEIT sprendimą¹⁵³.

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

„Atviros Klaipėdos“ atveju, po ŽEIT ir VAAT sprendimų žurnalistų bendruomenėje kilo nemažas pasipiktinimas. Kaip tuomet Delfi.lt portalui teigė Interneto žiniasklaidos asociacijos (IŽA) pirmininkas Arnas Marcinkus, tai – precedento neturintis sprendimas, po kurio gali formotis ne tik nauja teismų praktika, bet ir daugėti atvejų, kai tam tikri žmonės, prisidengdami privatumu, bandys trukdyti žurnalistams atlikti savo tiesioginę pareigą. „<...> Kyla grėsmė, kad gali daugėti atvejų, kai bus bandoma užkirsti kelią Lietuvos žmonėms sužinoti, kaip naudojami mokesčių mokėtojų pinigai ir trukdoma žurnalistams parengti kokybišką bei objektyvią informaciją. O tai reiškia, kad

¹⁵³ Radvilė Rumšienė, LRT.lt, BNS „Garsiai nuskambėjusioje „Atviros Klaipėdos“ byloje – teismo sprendimas: gindamas viešąjį interesą portalas tvarkų nepažeidė“ 2022 m. vasario 3 d. , prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1606033/garsiai-nuskambejusioje-atviros-klaipedos-byloje-teismo-sprendimas-gindamas-viesaji-interesa-portalas-tvarku-nepazeide?srsltid.com>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]

svarbi informacija apie abejonių keliančius viešuosius pirkimus valstybės ir savivaldybių įstaigose gali likti nepaskelbta“, – sakė A. Marcinkus¹⁵⁴. Įsigaliojus VII pataisoms, tai leidžia aiškiai ir nuosekliai apibrėžti viešojo asmens sąvoką – pasikeitimus galima traktuoti kaip darančius teigiamą įtaką žiniasklaidos politikai, nes pašalina teisinį neapibrėžtumą, kurį dar labiau pagilino ankstesnis Vilniaus apygardos administracinio teismo (VAAT) sprendimas – faktiškai suformavęs žiniasklaidai pavojingą precedentą. Toks neapibrėžtumas kėlė riziką, jog žurnalistai susilauks pasekmių net ir už viešąjį interesą atitinkančią ir jį ginančią informaciją. Aiškesnis supratimas svarbus ir tiriamajai žurnalistikai, kur būtina surinkti informaciją ir galėti identifikuoti viešųjų pirkimų dalyvius, asmenis, susijusius su viešojo sektoriaus lėšomis, galimais interesų konfliktais ar politine įtaka, o pastebėjus juos – apie tai pranešti visuomenei. Tai taip pat reiškia, kad tiek žurnalistai, tiek jų veiklą prižiūrinčios ir reguliuojančios institucijos (ŽEIT, teismai) turės mažiau galimybių skirtingai interpretuoti tą pačią sąvoką.

Šios pataisos sulaukė ir kritikos – vietoje to, jog būtų nustatyti aiškūs kriterijai, kokiomis aplinkybėmis, ir kokia apimtimi galima viešinti asmens duomenis – buvo tiesiog išplėstas viešųjų asmenų sąrašas. Kaip interviu „Diena.lt“¹⁵⁵ pažymėjo „Transparency International“ teisininkas Skirmantas Bikelis, toks modelis palieka spragų: pavyzdžiui, prokuroras, vieną dieną gynęs viešąjį interesą, kitą dieną gali tapti privataus sektoriaus darbuotoju – taip netekdamas viešojo asmens statuso – o tai gali riboti galimybę nušviesti jo ankstesnę veiklą ar galimus interesų konfliktus.

Nepaisant šių pastabų, bendras pokyčių poveikis žiniasklaidos laisvei vertintinas teigiamai. Aiškesnės ribos padeda užtikrinti žurnalistų apsaugą, suteikia tvirtesnę teisinę pagrindą, mažina riziką, kad svarbi viešojo intereso informacija taps nepasiekiamą.

Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti įstatymas

Iki šių pakeitimų viešojo intereso ribos ir duomenų viešinimo teisėtumas priklausė **nuo skirtingų institucijų**, kurios reguliuoja žiniasklaidos veikimą, **interpretacijų**. Jeigu žiūrėtume į

¹⁵⁴ „IŽA pirmininkas Arnas Marcinkus: teismo sprendimas gali užkirsti kelią sužinoti, kaip naudojami mokesčių mokėtojų pinigai“, Delfi.lt, 2021 m. spalio 8 d. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/iza-pirmininkas-arnas-marcinkus-teismo-sprendimas-gali-uzkirsti-kelia-suzinoti-kaip-naudojami-mokesciu-moketoju-pinigai-88377415>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.].

¹⁵⁵ Diena.lt „Pasipiktino išplėsta viešojo asmens sąvoka: peržengėme privatumo ribas“, 2021 m. gruodžio 28 d. Prieiga internete: <https://diena.lt/naujienos/lietuva/politika/seimas-isplete-viesojo-asmens-savoka-pakliuvo-ir-influenceriai-1057260?com>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]

„Atviros Klaipėdos“ atveji, tai galėjo sukelti reputacinių ir sukėlė ekonominių pasekmių žiniasklaidos priemonei. Šis pokytis yra reikšmingas **politinei aplinkai** dar ir todėl, kad jis sustiprina ne tik žurnalistų teisę gauti viešojo intereso informaciją, bet ir galimybę ją viešai skelbti, nebijant galimų sankcijų ar kitokių galimų pasekmių. Reguliacinis stabilumas yra būtinas ir tam, kad žiniasklaida galėtų veiksmingai atlikti savo „sarginio šuns“ vaidmenį – prižiūrėti valdžios veiksmus, atskleisti piktnaudžiavimo, neteisėtų veikų ar paslėptų interesų atvejus. Taip pereiname ir prie **socialinės** žiniasklaidos aplinkos – viešojo asmens sąvokos tikslinimas sustiprina **viešojo intereso gynimą**: visuomenė turi teisę žinoti, kaip naudojami viešieji ištekliai, kas dalyvauja politiniuose, ekonominiuose ar viešuosiuose procesuose bei kokie ryšiai gali lemti sprendimų priėmimą.

Pakeitimas nr. 7 Priemonės dezinformacijos atsparumo didinimui

2022 m. vasarį Seimui įvedant neparastąją padėtį po Rusijos pradėtų karo veiksmų Ukrainoje, tuometinis LR Prezidento patarėjas Kęstutis Budrys teigė, kad nepaprastosios padėties įvedimas šalies piliečių nepaveiks, o suteiks platesnius įgaliojimus šalies institucijoms imtis veiksmų užtikrinant šalies saugumą¹⁵⁶. Taip iškilo būtinybė peržiūrėti ir VII, ypač įvertinant galimybę visuomenės informavimo srities priežiūros institucijoms operatyviai reaguoti į informaciją, keliančią grėsmę Lietuvos saugumo interesams¹⁵⁷. Šiai iniciatyvai lyderystės ėmėsi Kultūros ministerija.

Kaip nurodoma aiškinamajame rašte, nors neseniai buvo keičiamas VII nuosekliai stiprinant priežiūrą, susijusią su visuomenei pavojingos informacijos (pvz., kurstančios teroristinius nusikaltimus, keliančios rimtą ir didelį pavojų visuomenės saugumui, dezinformacijos) sklaida, prasidėjus kariniams veiksams Ukrainoje ir su tuo kylančioms didesnėms dezinformacijos rizikoms, ne visose visuomenės informavimo srityse teisinis reguliavimas yra pakankamas ir efektyvus. Anot Kultūros ministerijos¹⁵⁸ – ypatingai dėmesio reglamentavime trūksta informacijos,

¹⁵⁶ Indrė Jurčenkaitė, Jūratė Skėrytė, „Seimas vieningai įvedė neparastąją padėtį dėl Rusijos agresijos Ukrainoje“, 15 min., BNS. Prieiga internete: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seimas-renkasi-i-neeiline-sesija-spres-del-nepaprastosios-padeties-56-1646254?utm_medium=copied, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 27 d.]

¹⁵⁷ Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 28, 48, 50 ir 52 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2022 m. kovo 25 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/74a2f2a0ac0611ecaf79c2120caf5094?positionInSearchResults=9&searchModelUUID=4fb1c676-5eef-4020-b5d9-c8bce5ae8fc9>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 27 d.]

¹⁵⁸ *Ibid*

platinamos internete, aspektu, todėl projekto tikslas – išspręsti praktinio pobūdžio problemas, kylančias taikant įstatymo nuostatas dėl draudžiamos skleisti informacijos, ypač keliančios rimtą pavojų visuomenės saugumui, nustatyti efektyvesnes priemones šią informaciją apriboti¹⁵⁹.

VII draudžiamos informacijos priežiūrą vykdo trys institucijos: LRTK, kuri prižiūri televizijos ir radijo programų transliuotojų, retransliuotojų veiklą; Žurnalistų etikos inspektorius (ŽEI), atsakingas už visų kitų viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų kontrolę, kurių neprižiūri LRTK; ir policija, kuri gali duoti privalomus nurodymus interneto paslaugų teikėjams dėl teroristinius nusikaltimus kurstančios informacijos blokavimo. LRTK ir policijai, remiantis įstatymu, yra suteikti konkretūs įgaliojimai draudžiamos skleisti informacijos atvejų užkardyme – šios institucijos gali stabdyti ir nutraukti viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų veiklą, licencijų galiojimą; stabdyti neteisėtą veiklą; riboti ES šalių ir užsienio valstybių skleidžiamos informacijos (programų) laisvą priėmimą Lietuvoje; duoti privalomus nurodymus elektroninės informacijos paslaugų teikėjams; skirti baudas. Tuo tarpu ŽEI turi ribotas dezinformacijos užkardymo priemones – gali skirti įspėjimą ir reikalavimą pašalinti nustatytą įstatymo pažeidimą. Nors inspektorius teisėtų reikalavimų, priimtų sprendimų nevykdymas užtraukia administracinę atsakomybę, tai ne visada veikia, ypač kai informacija skleidžiama internete, o viešosios informacijos rengėjas ar skleidėjas nėra žinomas. Žurnalistų etikos inspektoriaus priežiūroje esančių viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų veiklos laikinas stabdymas ir nutraukimas galimas tik teismo sprendimu bei ne ilgesniam kaip vieno mėnesio terminui laikraščių redakcijoms ir ne ilgesniam kaip trijų mėnesių – žurnalų redakcijoms. Pagal tuo metu galiojusį reguliavimą, veiklos nutraukimas galimas tik tuo atveju, jei per pastaruosius 12 mėnesių teismas jau buvo bent kartą sustabdęs jo veiklą. Anot įstatymo projektų rengėjų, toks reguliavimas nėra pakankamas ir veiksmingas, ypač tais atvejais, kai draudžiama informacija platinama internete. „Šiuo atveju efektyvesnė (veiksmingesnė) priemonė yra ne veiklos stabdymas, bet prieigos prie draudžiamos informacijos pašalinimas“, – teigiama aiškinamajame rašte¹⁶⁰. Todėl projektu siekiama plėsti ŽEIT įgaliojimus, suteikiant teisę ne tik inicijuoti viešosios informacijos rengėjų veiklos sustabdymą, bet ir duoti privalomus nurodymus interneto prieigos paslaugų teikėjams pašalinti draudžiamą turinį ar panaikinti galimybę jį pasiekti. Tai reiškia, jog nustatomi nauji įgaliojimai ŽEI – sužinojus apie internete skleidžiamą draudžiamą informaciją ir jos per 8 val. nepašalinus arba nesant galimybių nustatyti viešosios

¹⁵⁹ *Ibid*

¹⁶⁰ *Ibid*

informacijos rengėją ir skleidėją, būtų duodami nurodymai interneto prieigos paslaugų teikėjams panaikinti galimybę informaciją pasiekti ne ilgiau kaip 72 valandoms, o su teismo leidimu – ir ilgesnį laiko tarpą.

Įstatymo projekte įvedamas ir skubaus draudžiamos informacijos pašalinimo elementas. Siūloma, kad įstatyme būtų įtvirtintos dvi procedūros – įprastinė ir skubos tvarka – pagal kurias už akivaizdžius, rimtus ir pavojingus VII 19 straipsnio 1 dalies pažeidimus viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo veikla galėtų būti stabdoma iki trijų mėnesių laikotarpiui. Skubos procedūra būtų taikoma net ir pirmą kartą vykdomo pažeidimo atveju, jei pasekmės sukelia rimtą ir didelį pavojų visuomenės saugumui, įskaitant nacionalinio saugumo ir gynybos užtikrinimą. Sprendimą dėl veiklos sustabdymo priimtų Vilniaus apygardos administracinis teismas, remdamasis ŽEI pateiktu prašymu ir informacija.

Kitas svarbus aspektas, kuriuo norima keisti esamą VII reguliavimą – žiniasklaidos finansavimo aprėptys. Įstatymas numato, kad valstybė finansuoja viešosios informacijos rengėjų kultūrinius, šviečiamuosius, medijų raštingumo ir informacinio saugumo projektus per Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą (SRTRF), kuris remiasi Vyriausybės nutarimu įtvirtintais nuostatais – pastarieji numato finansavimo kryptis, proporcijas, kurių Fondo taryba privalo laikytis skirstydama lėšas. Anot įstatymo pakeitimo rengėjų, tai apriboja Fondo galimybes lanksčiai reaguoti į besikeičiančią informacinę aplinką, tad siūloma išplėsti Fondo tarybos veikimo laisvę ekstremaliosios situacijos, mobilizacijos, karo ar nepaprastosios padėties metu, leidžiant motyvuotu sprendimu finansuoti ir tokias projektų kategorijas, kurios nėra įtrauktos į įstatyme numatytą baigtinį sąrašą ir nukrypti nuo Vyriausybės nustatytų finansavimo proporcijų.

Svarstant šį projektą Kultūros komitete, Seimo kanceliarijos Teisės departamentas¹⁶¹ atkreipė dėmesį į valstybės dotacijų dominavimą Fondo biudžete ir pasiūlė įtvirtinti papildomus „saugiklius“. Teisės departamento vertinimu, be tokių „saugiklių“ Fondo taryba teoriškai galėtų visą metinį biudžetą skirti įstatyme nenumatytiems projektams, jei būtų reaguojama į susiklosčiusią situaciją ir paskelbtą nepaprastąją padėtį. Kultūros komitetas į šį pasiūlymą atsižvelgė, patikslindamas projektą ir numatydamas, kad nukrypti nuo nustatytų proporcijų galima tik perkelianč ne daugiau kaip **20 proc.** konkrečiai programai skirtų lėšų į kitas programas.

¹⁶¹ Pagrindinio komiteto išvada dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 28, 48, 50 ir 52 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2022 m. balandžio 13 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/cb193490bb2a11ec9f0095b4d96fd400?positionInSearchResults=5&searchMod elUUID=4fb1c676-5eef-4020-b5d9-c8bce5ae8fc9>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 27 d.]

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

Tyrėjų C. Paul ir M. Matthews tyrimas rodo¹⁶², jog Rusija nuo 2008 m. iš esmės transformavo požiūrį į propagandą, o nuo 2014 m., kai šalis aneksavo Krymo pusiasalį, jis ir toliau demonstruojamas. Anot tyrėjų, ši strategija pasižymi dideliu kanalų ir pranešimų skaičiumi, pasirengimu skleisti dalinę tiesą ar visišką fikciją, nepertraukiamu, pasikartojančiu informaciniu srautu ir turinio nenuoseklumu, kuris paneigia įprastus komunikacijos principus ir sąmoningai siekia sukelti painiavą auditorijai. Propaganda skleidžiama neįtikėtinai dideliais kiekiais ir transliuojama per daugybę kanalų – ji apima tekstą, vaizdo įrašus, garso įrašus ir nuotraukas, platinamus per internetą, žiniasklaidą, palydovinę televiziją ir tradicines radijo bei televizijos transliacijas¹⁶³, sukeldama painiavą, sumaištį ir mažindama tiesos atspindėjimą žiniasklaidoje. Atsižvelgiant į tokį sistemingą Rusijos veikimą, VII pakeitimai, kuriais norima suteikti institucijoms aiškesnius ir įgalinančius greičiau veikti įgaliojimus, žiniasklaidos laisvei daro dvejopą poveikį. Iš vienos pusės, tai yra būtinas atsakas į šiandieninę informacinę grėsmę, todėl gali padėti apsaugoti viešąją erdvę nuo sisteminių manipuliacijų, kurios gali silpninti demokratiją, kelti nesantaiką. Kiti šaltiniai įspėja, kad bet koks informacijos blokavimas turi būti taikomas su labai aiškiais saugikliais. Pavyzdžiui, Europos Tarybos rekomendacijose¹⁶⁴ įspėjama, jog kokybiška, nepriklausoma žiniasklaida yra kertinis demokratijos elementas, o reguliavimas turi būti subalansuotas: priemonės, skirtos kovai su dezinformacija ir propaganda, negali tapti pretekstu spaudimui ar cenzūrai nepriklausomiems leidiniams, o kitos papildomos priemonės turi būti pasvertos ir įsivertintos atsakingai (A punkto 6 dalis). Tai ypač aktualu, kai įstatymas suteikia institucijoms platesnes galias riboti turinio prieinamumą skubos tvarka. Lietuvos atveju įtvirtinti papildomi reglamentavimo kriterijai ir teismo kontrolės aspektas gali sumažinti perteklinio reguliavimo riziką. Priėmus įstatymo pakeitimus, SRTRF veikloje buvo įtvirtintas papildomas finansinis saugiklis, numatantis, kad ekstremaliosios

¹⁶² Christopher Paul, Miriam Matthews, (2016). *The Russian “firehose of falsehood” propaganda model*. Rand Corporation, 2(7), 1-10.

¹⁶³ *Ibid*

¹⁶⁴ CM/Rec(2022)4 - Recommendation of the Committee of Ministers to member States on promoting a favourable environment for quality journalism in the digital age, (Adopted by the Committee of Ministers on 17 March 2022 at the 1429th meeting of the Ministers' Deputies). 2022 m. kovo 17 d. Prieiga internete: https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2022-4-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-promoting-a-favourable-environment-for-quality-journalism-in-the-digital-age, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 27 d.]

situacijos, karo, mobilizacijos ar nepaprastosios padėties metu Fondo taryba gali nukrypti nuo Vyriausybės nustatytų programų finansavimo proporcijų ne daugiau kaip 20 procentų. Numačius perskirstymo lubas, nustatomas maksimalus leidžiamas nuokrypis nuo minėtų proporcijų užtikrina, kad finansavimas nebūtų esmingai pakeistas net ir esant išskirtinėms aplinkybėms.

Apžvelgiant siūlomus ir 2022 m. balandžio 29 d. Seimo priimtus VII pakeitimus¹⁶⁵, galima teigti, kad jie atlikti siekiant padidinti atsparumą dezinformacijai ir **gali daryti iš dalies teigiamą, bet atsargumo reikalaujantį** (svarstant kiekvieną informacijos ribojimo, ir finansavimo perskirstymo atvejį Fondo ribose) **poveikį**. Galutinis pakeitimų rezultatas priklausys nuo praktinio institucijų (LRTK, ŽEIT, policijos ir teismų) veiksmų taikymo ir tarpinstitucinių algoritmų. Įgyvendinus įstatymą, suvienodinama ir institucinė priežiūra skirtingose visuomenės informavimo srityse, kuri skatins griežčiau laikytis viešajai informacijai ir visuomenės informavimui įstatymo nustatytų reikalavimų. Svarbu paminėti, kad VII pakeitimai nėra nukreipti į profesionalią, etikos principų besilaikančią žiniasklaidą – griežtesnis ir aiškesnis dezinformacijos bei propagandos reglamentavimas pirmiausia taikomas tiems atvejams ir žiniasklaidos priemonėms, kurios sąmoningai ar sistemiškai platina klaidinančią, manipuliatyvią ar nacionaliniam saugumui grėsmę keliančią informaciją. Pagal naujuosius pakeitimus, informacijos ribojimas tampa ne žiniasklaidos laisvės suvaržymu, bet proporcinga valstybės reakcija – tuo tarpu žiniasklaidos priemonėms, kurios veikia laikydamosi profesinių standartų, šie pakeitimai neturėtų turėti ribojančio poveikio.

Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti įstatymas

Vertinant įstatymo pakeitimų nuostatų turinį, galima juos priskirti dviem aplinkoms – **politinei** ir galimai **ekonominei**. Pakeitimais aiškiai išplečiami valstybei atskaitingų žiniasklaidos reguliavimo institucijų įgaliojimai riboti ar blokuoti informaciją, įtvirtinami algoritmai (skubos ar įprastine tvarka) tokių atvejų užkardymui ir blokavimo pratęsimui. Tai stiprina institucinę reguliacinę kontrolę viešojoje erdvėje ir gali ne tik tiesiogiai (kartu ir prevenciškai) veikti žiniasklaidos turinio patikros principus, bet ir užtikrina bendrą viešosios informacijos, ypač internete, tvarką. Tai ženkliai stiprina institucijų galias informacinėje erdvėje, įtvirtina griežtesnius

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 28, 48, 50 ir 52 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2022 m. balandžio 29 d. Prieiga interente: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/435dcea2c16d11ec9f0095b4d96fd400?jfwid=hpb4vl00c>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 27 d.]

kontrolės mechanizmus ir transformuoja žiniasklaidos bei priežiūros institucijų santykį. Tiesa, tiek Europos Taryba, tiek tyrėjai išskiria, jog, kovos su dezinformacija priemonės turi būti proporcingos, skaidriai taikomos ir turėti aiškius saugiklius, kad nebūtų suprastos ir panaudotos kaip netiesioginis spaudimo instrumentas. Šie pakeitimai gali daryti įtaką ir ekonominei aplinka – įvedant SRTRF finansavimo lankstumą ekstremaliomis aplinkybėmis. Šis fondas yra vienas svarbesnių viešosios informacijos rengėjų finansinių šaltinių, todėl galimi finansavimo perskirstymai ir proporcijų pakeitimas gali paveikti žiniasklaidos sektoriaus ekonominius rodiklius, o kitais atvejais – ir išlikimą rinkoje.

Pakeitimas nr. 8 Rusiškų ir baltarusiškų kanalų draudimo pratęsimas

2022 m. rugsėjo 16 d. Seimo Kultūros komitetas pradėjo svarstyti įstatymo projektą, kuriuo būtų draudžiama retransliuoti ir platinti internete Rusijos Federacijos ar Baltarusijos Respublikos įsteigtų, tiesiogiai ar netiesiogiai valdomų, kontroliuojamų ar finansuojamų subjektų radijo programas, televizijos programas ir atskiras programas, išskyrus atvejus, kai LR TK suteikia leidimą retransliuoti ir platinti tokias programas arba kai jos retransliuojamos ir platinamos iš Europos Sąjungos valstybių narių¹⁶⁶. Šių pataisų autorius – Kultūros komiteto pirmininkas Vytautas Juozapaitis. Iki šiol toks sprendimas buvo įvirtintas Seimo nutarime¹⁶⁷ dėl nepaprastosios padėties įvedimo, tačiau nuo 2022 m. rugsėjo 16 d. nepaprastoji padėtis pratęsta tik Lietuvos pasienio ruožuose su Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika, todėl apsisaugojimui nuo dezinformacijos nuspręsta nuostatą perkelti į Visuomenės informavimo įstatymą.

Remiantis pateiktu aiškinamuoju raštu¹⁶⁸, nors Europos lygmeniu sankcijos yra įvedinėjamos ir ribojančiųjų priemonių mastas palaipsniui didinamas, Lietuvai, turinčiai išorinę sieną itin svarbu efektyviai apsaugoti jos visuomenę ir informacinę erdvę nuo šių informacinių

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 34-1 straipsnio pakeitimo įstatymas, 2022 m. rugsėjo 22 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/29001c023a6e11edbf47f0036855e731?jfwid=-66kv19l6d>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 29 d.]

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos Seimo 2022 m. birželio 28 d. nutarimas Nr. XIV-1244 „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2b496a80f6e811ec8fa7d02a65c371ad>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 29 d.]

¹⁶⁸ Aiškinamasis raštas dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 34(1) straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2022 m. rugsėjo 13 d., Prieiga internete: <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/320888d0334a11edbf47f0036855e731?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=4f8e5618-50be-46a1-9add-eabfadce2d0c>, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 29 d.]

grėsmių. Akcentuojama ir tai, jog daugėjant pranešimų apie Rusijoje veikiančioms žiniasklaidos priemonėms ir žurnalistams taikomas sankcijas, veiklos apribojimus ir bausmes, galima manyti, jog laisvos minties ir objektyviai žurnalistikai neliko vietos, o šalies kanaluose transliuojamas turinys atitinka oficialią Rusijos valdžios poziciją. Tokiam sprendimui pritarė ir balsavo „už“ 113 Seimo narių, nė vienas nebuvo prieš, susilaikė 4. Draudimas galios iki 2024 m. spalio 1 d. (Po šios datos, draudimas buvo vėl pratęstas). Anot įstatymo pataisų rengėjo, priėmus projektą, būtų galimybė tikslingiau naudoti priežiūrą atliekančios institucijos, t.y. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos, resursus, nukreipiant viešosios informacijos ir minėtų ribojimų įgyvendinimo stebėsenai.

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

Siūlomu teisiniu reguliavimu siekiama apsaugoti Lietuvos visuomenės interesą gauti teisingą, tikslią ir nešališką informaciją, užkertamas kelias dezinformacijai ir kitoms informacinėms grėsmėms. Tyrėjai pabrėžia¹⁶⁹, kad Rusijos vadžios įtakoje esantys kanalai, tokie kaip RT ar Sputnik, nėra laikomi nepriklausoma žiniasklaida – jie veikia kaip informacinio poveikio įrankiai, kurių tikslas – kelti sumaištį, silpninti demokratines kitų šalių institucijas ir mažinti pasitikėjimą žiniasklaida. Rusija veikia informacinių operacijų pagrindu, kurios pasižymi masiškumu, daugialypiu ir nuolatinio kanalų naudojimu ir finansavimu, bei „melo srauto“ principais¹⁷⁰. Anot C. Paul ir M. Matthews¹⁷¹, viena pagrindinių tokio srauto „generatorių“ – RT (buvusi „Russia Today“). Šis kanalas, turėdamas daugiau nei 300 milijonų dolerių per metus biudžetą, yra transliuojamas anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų, rusų ir t.t. Kanalas yra ypač populiarus internete, turintis daugiau nei milijardą peržiūrų.

Kitas svarbus aspektas įstatymo pataisų priėmimo kontekste – kanalų draudimo įtvirtinimas įstatymo lygmeniu didina reguliavimo stabilumą, nes žiniasklaidos priežiūros institucijos, tokios kaip LRTK įgyja aiškesnį ir apibrėžtesnį veikimą. Tai gali turėti teigiamos įtakos žiniasklaidos laisvei, nes apsaugo nacionalines, nepriklausomas vietas ar besiribojančių pasienio rajonų / regionų žiniasklaidos priemones nuo sistemingo naratyvų eskalavimo ir propagandos. Taip mažinamas dezinformacinis triukšmas, kuris gali trukdyti politikų ir visuomenės dialogui ar iškreipti bendrą

¹⁶⁹ Christopher Paul, Miriam Matthews, (2016). *The Russian “firehose of falsehood” propaganda model*. Rand Corporation, 2(7), 1-10.

¹⁷⁰ *Ibid*

¹⁷¹ *Ibid*

visuomenės informacinę aplinką¹⁷². Tarp pirmiausiai uždraustų kanalų – „Planeta RTR“, „Rossija 24“, „Pirmais Baltijos Kanals Lietuva (PBK)“, „TV Centre International (TVCI)“, „Belarus 24“, „NTV Mir“ ir kiti¹⁷³. LRTK 2022 m. rugsėjį priėmė sprendimą sustabdyti laisvą rusų kalba retransliuojamų 9 televizijos programų priėmimą, 32 su bendrove „Gazprom-Media“ susijusių televizijos programų platinimą, 92 interneto svetainių, skelbiančių propagandinį turinį, veiklą Lietuvos teritorijoje¹⁷⁴. Be to, LRTK kreipėsi į vaizdo dalijimosi platformą YouTube bei ją valdančią technologijų bendrovę Google dėl dezinformacinio turinio pašalinimo. Siekdama įsitikinti ar Lietuvos gyventojai, kurie anksčiau turėjo galimybę žiūrėti rusų kalba retransliuojamas televizijos programas, jų nepasigenda, LRTK atliko tyrimą¹⁷⁵. Jo duomenimis, Rusijai užpuolus Ukrainą, rusų kalba retransliuojamų televizijos programų lietuvių žiūrėjimo įpročiai pasikeitė. Rusų kalba retransliuojamos Lietuvoje programos po vasario 24 d. prarado pusę savo auditorijos: 50% respondentų nurodė, kad jų nebežiūri, o jose pateikiamą informaciją vertino kaip nepatikimą, pastebėjo, kad jose daug propagandos ir dezinformacijos. Tiesa, prakalbus apie kanalų uždraudimą ir jį įvedus, atsirado norinčių apeiti draudimus – pradėta domėtis palydovinėmis televizijos paslaugomis, užsienyje ar iš antrų rankų nelegaliai įsigytais palydovinio ryšio kortelėmis, VPN keitimo paslaugomis.¹⁷⁶ Kiek vėliau, 2023 metais, LRTK nustatė, kad televizijos kanalai, kuriems ES taiko sankcijas, yra platinami internete, tad pradėta taikyti naujus blokavimo būdus, nurodant viešųjų elektroninių ryšių tinklų ir viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjams imtis visų įmanomų priemonių ir būtų panaikinta galimybė pasiekti LRTK nurodytus IP adresus¹⁷⁷.

Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti įstatymas

¹⁷² Rasmus Nielsen, Lucas Graves, (2017). " News you don't believe": Audience perspectives on fake news. p. 7

¹⁷³ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2022 m. ataskaita. Prieiga internete:

<https://www.rtk.lt/uploads/documents/files/Annual%20reports/LRTK%202022%20m%20ataskaita%20tinklapis.pdf>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d.].

¹⁷⁴ „LRTK rekomenduoja neretransliuoti rusiškų televizijos programų“, Lrtk.lt. 2022 m. rugsėjo 14 d. Prieiga internete: <https://www.rtk.lt/lt/naujienos/lrtk-rekomenduoja-neretransliuoti-rusisku-televizijos-programu>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d.].

¹⁷⁵ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2022 m. ataskaita. Prieiga internete:

<https://www.rtk.lt/uploads/documents/files/Annual%20reports/LRTK%202022%20m%20ataskaita%20tinklapis.pdf>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d.].

¹⁷⁶ Gytis Kapševičius, „Uždraudus dalį rusiškų kanalų, Rytų Lietuvos gyventojai susidomėjo palydovinėmis antenomis“, 15min.lt, 2022 m. kovo 27 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga internete:

https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/uzdraudus-dali-rusisku-kanalu-rytu-lietuvos-gyventojai-susidomejo-palydovinemis-antenomis-663-1657930?utm_medium=copied

¹⁷⁷ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2023 m. ataskaita. Prieiga internete:

<https://www.rtk.lt/uploads/documents/files/administracine-informacija/lrtk-veiklos-ataskaitos/LRTK%20atskaita%20Seimui%20uz%202023%20final.pdf>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d.].

Rusiškų ir baltarusiškų kanalų retransliavimo ir platinimo ribojimas daugiausia veikia **politinę žiniasklaidos aplinką** – tai tiesiogiai susiję su valstybės informacinio saugumo klausimais ir politine valia imtis saugumo priemonių. Ankščiau aptarti tyrimai rodo, kad šiuo metu Rusijos valstybiniuose kanaluose neįmanomas laisvas žodis ir žodžio laisvė, žiniasklaida veikia psichologinių ir informacinių operacijų principais, orientuota į politinių procesų destabilizavimą. Teoriškai rusiškų ir baltarusiškų kanalų draudimas gali būti suvokiamas kaip žiniasklaidos laisvę ribojantis veiksmas, nes jis apriboja tam tikrų informacijos šaltinių prieinamumą auditorijai. Bet tuo pačiu, kaip ir prieš tai nagrinėjame atvejuje dėl dezinformacijos bei propagandos reglamentavimo, šie ribojimai nėra nukreipti į profesionalią, nepriklausomą žurnalistiką, savo veiklą grindžiančią faktų tikrinimo, redakcinės atsakomybės ir etikos principais – jie taikomi informacijos skleidėjams, kurie veikia valstybinės propagandos logika, kur laisvos nuomonės, nesutampančios nuo valdžios, reiškia ir redakcinė nepriklausomybė faktiškai neegzistuoja. Kiekvienu kanalo uždraudimo atveju, būtina tokį sprendimą grįsti aiškiais, skaidriais ir patikrinamais kriterijais: redakcinės nepriklausomybės nebuvimu, ryšiais su valstybinėmis institucijomis, nuolatinio melagingos informacijos skleidimu. Kiekvienu atveju šios priemonės turi būti vertinamos individualiai, proporcingai, užtikrinant, kad jos netaptų precedentais platesniam ar neapibrėžtam informacijos ribojimui.

Reikėtų pripažinti ir tai, kad technologinėmis priemonėmis pilnai užkirsti kelio Rusijos propagandai nėra įmanoma – informacija gali sklirti naudojant VPN, socialinių tinklų kanalus, užsienio valstybių platformas ar soc. tinklų grupes, todėl dalis auditorijos ir toliau gali likti pažeidžiama. Tad lietuviškoji žiniasklaida negali paleisti kovotojos su dezinformacija vaidmens – turi atidžiai tikrinti faktus, ypač, kai informacija liečia karo Ukrainoje kontekstą, kur dezinformacijos srautai yra labai intensyvūs, koordinuoti, nukreipti į nuomonių skaldymą. Dėl šių aspektų pataisas galima priskirti ir **socialinės aplinkos** sferai, kuri išlieka nuolat besikeičianti ir kaip niekada ankščiau – reikalaujanti aktyvaus žiniasklaidos profesionalumo.

Svarbu paminėti, kad rusiškų kanalų draudimas iš dalies paveikia ir žiniasklaidos **ekonominę aplinką**. 2021-2022 m. „Kantar“ duomenimis, Lietuvos reklamos rinkoje apimtys sumažėjo dėl išimtų iš Lietuvos eterio rusiškų TV kanalų; juose buvo transliuota 5 proc. viso

reklamos kiekio televizijoje¹⁷⁸. O pirmieji reklamos užsakovai iš rusiškų kanalų pradėjo trauktis prasidėjus karo veiksams Ukrainoje – didžioji dalis užsakovų reklamos rusiškuose kanaluose („Dom Kino“, „NTV Mir Lietuva“, PBK, „REN Lietuva“) turėjo iki 6 proc. reklamos¹⁷⁹. Teoriškai galima daryti prielaidą, kad dalis šių lėšų galėjo būti perskirstyta į lietuviškąją žiniasklaidos rinką ar kitus vietinius kanalus, tačiau šiuo metu nėra viešai prieinamų, empiriniais duomenimis pagrįstų tyrimų, kurie patvirtintų, jog toks lėšų nukreipimas įvyko. Svarbu paminėti, jog uždraudus kanalų transliavimą 2022 m. liepą Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo taryba paskelbė papildomą visuomenės informavimo saugumo ir medijų raštingumo ugdymo projektų konkursą, kuriuo iš Vyriausybės rezervo lėšų skirta 500 tūkst. eurų¹⁸⁰. Pagrindinis tikslas ir argumentacija – po rusiškų kanalų uždraudimo, ypač pasienio rajonuose itin išaugo poreikis gauti aktualią informaciją tautinių mažumų kalbomis, o taip pat ir lietuvių kalba. Prioritetiniais laikomi projektai, orientuoti į Lietuvos ir Europos saugumo situacijos analizę Rusijos ir Baltarusijos karinių veiksmų Ukrainoje kontekste, taip pat į atsparumo manipuliacijoms, ideologinėms diversijoms, hibridinėms atakoms ir informaciniams karams stiprinimą, remiantis Ukrainos patirtimis. Tokiu būdu tikimasi mažinti skleidžiamos dezinformacijos neigiamą įtaką.

Pakeitimas nr. 9 Medijų rėmimo fondo įkūrimas ir rėmimo lėšų perskirstymas

Šių Visuomenės informavimo įstatymo 2, 6, 19, 24, 27, 28, 48 straipsnių projekto autorė – Kultūros ministerija, įgyvendinant Vyriausybės programos nuostatas. Anot įstatymo projekto iniciatorių,¹⁸¹ šalia tradicinių žiniasklaidos kanalų įsivyrėjant socialiniams tinklams, vartotojų kuriamo turinio platformoms, kylant šių dviejų polių konkurencijai, vykstant reklamos pajamų persiskirstymui – reikalingi valstybės paramos žiniasklaidai pokyčiai.

¹⁷⁸ „Rinkodaros profesionalai ir „Kantar“ brėžia šiųmetes reklamos rinkos prognozes“, Kantar.lt, prieiga internete: <https://www.kantar.lt/lt/news/rinkodaros-profesionalai-ir-kantar-brezia-siumetes-reklamos-rinkos-prognozes/>, [žiūrėta 2026 m. sausio 1 d.]

¹⁷⁹ Rūta Balčiūnienė, „Nelaukdami rusiškų kanalų uždraudimo, iš jų traukiasi reklamos užsakovai“, VZ.lt, 2022 m. vasario 25 d., prieiga internete: <https://www.vz.lt/rinkodara/medijos/2022/02/25/nelaukdami-rusisku-kanalu-uzdraudimo-is-ju-traukiasi-reklamos-uzsakovai>, [žiūrėta 2026 m. sausio 1 d.]

¹⁸⁰ „Skelbiamas visuomenės informavimo saugumo tikslinis konkursas“, Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo pranešimas žiniasklaidai, Bns.lt. 2022 m. liepos 5 d., internete: <https://sc.bns.lt/view/item/skelbiamas-visuomenes-informavimo-saugumo-tikslinis-konkursas-434981>, [žiūrėta 2026 m. sausio 1 d.],

¹⁸¹ Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIVP-2355, XIVP-2356, 2022 m. gruodžio 14 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/93c386907bc211edbdcebd68a7a0df7e?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=a2ea5047-e718-4fb7-a165-830a40368e51>, [žiūrėta 2025 m. spalio 1 d.]

Rėmimo mechanizmą valstybės lygiu nuo 1996 m. užtikrino Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas (SRTRF), pagal VII nustatytas prioritетines sritis, programas ir prioritетines temas. Pasak Kultūros ministerijos¹⁸², šis fondas minėtiems pokyčiams nebepritaikytas ir negali užtikrinti žiniasklaidos plėtos ir gyvybingumo – pagal galiojantį reguliavimą fondo rėmuose ribojama remti viešosios informacijos skleidėjų ir fizinių asmenų veiklą – siekiant stiprinti tiriamąją žurnalistiką, parama galėtų būti teikiama žurnalistams; siekiant didinti informacinį prieinamumą regos, klausos negalia turintiems asmenims, parama tam tikrais atvejais galėtų būti teikiama viešosios informacijos skleidėjams ir t.t. Traktuojant paprasčiau – SRTRF finansuojamų žiniasklaidos sričių ir programų apimtis yra per siaura ir nebeatitinkanti esamų iššūkių.

Pagal galiojusią tvarką, SRTRF valstybės parama teikiama viešosios informacijos rengėjams konkursų tvarka lėšas skiriant 6 prioritетinėms programoms – periodinių kultūros ir meno leidinių; nacionalinės periodinės spaudos; regioninės periodinės spaudos; nacionalinės radijo ir televizijos; regioninės radijo ir televizijos; internetinės žiniasklaidos. Fondo veiklai lėšas skiria Seimas, tačiau prioritetus ir proporcijas programoms numato Vyriausybė. Naujai kuriamo Medijų rėmimo fondo tikslas – siekti žiniasklaidos pliuralizmo, nuomonių ir tautinių kultūrų įvairovės, socialiai reikšmingos, kultūrą skatinančios informacijos prieinamumo visuomenėje, įskaitant asmenų su negalia informacinį prieinamumą¹⁸³. Dalis prioritетinių sričių lieka tos pačios, dalis – praplečiamos ar papildomos¹⁸⁴.

¹⁸² *Ibid*

¹⁸³ Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 6, 19, 24, 27, 28, 48 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 19(1) ir 19(2) straipsniais įstatymo projekto lyginamasis variantas, 2023 m. kovo. 30 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/6267cb10cee711ed9b3c9397e1236c2a?positionInSearchResults=6&searchModuleUUID=d13d6e35-2f2b-4f35-8074-bf85e1c9ed26>, [žiūrėta 2025 m. spalio 1 d.]

¹⁸⁴ *Ibid*

SRTRF prioritetinės programos

Periodinių kultūros ir meno leidinių
Nacionalinės periodinės spaudos
Regioninės periodinės spaudos
Nacionalinės radijo ir televizijos
Regioninės radijo ir televizijos
Internetinės žiniasklaidos

MRF prioritetinės programos¹⁹²

Kultūrinės žiniasklaidos ir kultūros periodiniai leidiniai
Regioninė žiniasklaida
Naujienų, tiriamosios ir šviečiamosios žurnalistika
Žiniasklaidos tautinių mažumų kalbomis / lietuvių išeivijos (diasporos) žiniasklaida
Kitos programos, parengtos Fondo tarybos, atsižvelgiant į visuomenės informavimo kultūros raidos ir plėtros bei informacinio saugumo ir visuomenės atsparumo stiprinimo prioritetus.

6 lentelė. Žiniasklaidos rėmimo fondų prioritetų skirtumai. Sudaryta autorės.

Tiesa, Interneto žiniasklaidos asociacijos (IŽA) teigimu, naujojoje Medijų rėmimo fondo koncepcijoje neatsižvelgta į siūlymus sudaryti galimybes visoms skirtingoms žiniasklaidos priemonių grupėms dalyvauti naujojo fondo konkursuose ir teikti paraiškas dėl projektų rėmimo¹⁸⁵. Asociacijos nuomone, į prioritetinių programų gretas turėtų būti įtraukta ir nacionalinė žiniasklaida – IŽA nuomone, tai sukuria nelygias konkurencines galimybes bei išskirtinumą kitoms žiniasklaidos grupėms. Paminima ir tai, kad norint teikti paraiškas dėl projektų finansavimo nacionalinės žiniasklaidos atstovams tektų nuolat ieškoti su kuo iš regioninės, literatūros ar meno žiniasklaidos sudaryti konsorciumus, norint atitikti reikalavimus teikiant paraiškas fondo finansavimui gauti. Tiesa, svarstant Kultūros komitete, į šiuos IŽA aspektus nebuvo atsižvelgta¹⁸⁶ argumentuojant, kad nacionalinės žiniasklaidos projektai galės pretenduoti į dvi prioritetines sritis (programas) – kultūrinės žiniasklaidos bei naujienų, tiriamajai ir šviečiamajai žurnalistikai.

¹⁸⁵ Pagrindinio komiteto išvada dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 6, 19, 24, 27, 28, 48 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 19(1) ir 19(2) straipsniais įstatymo projekto, 2023 kovo 30 d. Prieiga internete: [dėl techninių priežasčių neleidžia nukopijuoti tiesioginės nuorodos, nuoroda į suvestinę: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/prefilledSearch/lt?regNo=XIVP-2355>]

¹⁸⁶ *Ibid*

Kritikos šis projektas sulaukė ir dėl kitų aspektų. Kaip teigiama aiškinamajame rašte, ruošiantis VII pakeitimams buvo įvertintos kelios Medijų rėmimo fondo steigimo alternatyvos: viešojo administravimo funkcijos – perduodant lėšų administravimą Lietuvos kultūros tarybai; naujos biudžetinės įstaigos steigimas; naujos viešosios įstaigos steigimas; SRTRF reorganizavimas. Po įvykusių dviejų klausimų Kultūros komitete ir papildomų konsultacijų, buvo nuspręsta įsteigti naują viešąją įstaigą, dalininkų skaičių mažinant iki trijų, kai prieš tai buvo 21 dalininkas. Būtent tai ir kėlė nerimą Lietuvos meno kūrėjų asociacijai, anot kurios „<...> vykdant įstatymo pakeitimo įstatyme numatytus pokyčius kyla reali grėsmė jog <...> įkuriant naują Fondą, galima dar didesnė vykdomosios valdžios bei politikų įtaką žiniasklaidai per medijų finansavimą, kas yra ydinga demokratijos požiūriu ir gali sukelti korupcijos riziką, ypač politinės.¹⁸⁷“ Asociacijos teigimu, SRTRF atstovauja platesnį visuomenės, žiniasklaidos ir kultūros lauką, nors 21 dalininko buvimas atlieka „stebėtojų tarybos“ funkciją. Komitete šiai pozicijai nebuvo pritarta argumentuojant, kad valstybės – vienos iš trijų dalininkų – buvimas sukurs „valstybei palankesnę jėgų balansą nei yra šiuo metu. <...> Kita vertus, Fondui svarbu suteikti naujas funkcijas (aktyvesnė projektų įgyvendinimo stebėseną, tyrimų vykdymas) ir viešojo administravimo įgaliojimus, kurių suteikimas padės įvertinti tikrąjį valstybės paramos lėšų efektą (naudą) <...>“¹⁸⁸. Kaip teigiama Komiteto išvadoje, tai daroma siekiant didinti naujojo fondo efektyvumą, nes fondas disponuos ne savo, o valstybės biudžeto lėšomis.

Kritikos susilaukta ir dėl to, nors fondas administruos valstybės lėšas, tačiau už jas atsiskaitys ne Seimui, o Kultūros ministerijai, t.y. fondas tampa pavaldus ne Seimui, kaip prieš tai buvo SRTRF, o ministerijai. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, teikęs įstatymo projekto siūlymus Kultūros komitetui, teigė, jog „<...> nei žiniasklaida, nei paramos jai skyrimas niekada nebuvo ir, tikime, nebus ministerijos valdymo sritis. Projekto autoriai čia painioja Strateginio valdymo įstatymo sąvokas „valdymo sritis“ ir „veiklos sritis.“¹⁸⁹“ Argumentuose, atmetančiuose šiuos SRTRF siūlymus, teigiama, viena iš kultūros ministrui pavestų valdymo sričių yra visuomenės informavimas, ir kad tai numatyta būtent VII. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte papildomai argumentuojama, jog sprendimus dėl Fondo teikiamos valstybės finansinės paramos priimtų atskiras

¹⁸⁷ Pagrindinio komiteto išvada dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 6, 19, 24, 27, 28, 48 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 19(1) ir 19(2) straipsniais įstatymo projekto, 2023 kovo 30 d., Prieiga internete: [dėl techninių priežasčių neleidžia nukopijuoti tiesioginės nuorodos, nuoroda į suvestinę: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/prefilledSearch/lt?regNo=XIVP-2355>]

¹⁸⁸ Ibid

¹⁸⁹ Ibid

Fondo kolegialus organas – Fondo taryba, kurią sudarytų 10 narių, iš kurių vieną narį iš aukštųjų mokyklų, vykdančių žurnalistikos studijų programą, kandidatus skirtų Medijų taryba, kitus narius deleguotų vienuolika VII išvardytų organizacijų, vienijančių viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų. Taip būtų naikinamas valstybės dalyvavimas skirstant lėšas dėl projektų finansavimo ir bet kokia galima politikų įtaka žiniasklaidos finansavimo atžvilgiu.

Tiesa balsuojant Seime, šis įstatymo pakeitimas strigo – 2023 m. balandžio 20 d. turėjęs vykti įstatymo priėmimas neįvyko pritrūkus reikalingų balsų ir projekto nepalaikius opozicijai – už balsavo 69, prieš 0, susilaikė 0¹⁹⁰. Opozicijos atstovai nepritarė įstatymo projektui dėl būsimo finansavimo modelio skaidrumo, turėjo pastabų dėl Medijų rėmimo fondo tarybos sudėties¹⁹¹. Po nepavykusio bandymo Seime, daugiau kaip 100 redakcijų ir daugiau kaip 500 žurnalistų kreipėsi į politikus, kviesdamos palaikyti naujojo Medijų rėmimo fondo steigimą¹⁹². Balandžio 25 d. balsavus dar kartą (už 85, prieš 0, susilaikė 10), Seimas priėmė šio įstatymo pakeitimus.

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

Naujojo Medijų rėmimo fondo kūrimas sukuria sąlygas plėsti paramos žiniasklaidai sritis – prie buvusių prioritetų pridedamos naujienų, tiriamosios ir šviečiamosios žurnalistikos, tautinių mažumų ir diasporos, ir kitos prioritetinės žiniasklaidos programos. Pastarosios gali leisti lanksčiau reaguoti į kylančius iššūkius visuomenėje – kaip pavyzdžiui pandemija, kilusi nepaprastoji padėtis dėl migrantų, kylančios dezinformacijos problemos – sutelkiant žiniasklaidos priemones visuomenės informavimui. Akademiniuose tyimuose, toks praplėtimas vertinamas gana teigiamai – valstybės parama žiniasklaidos priemonėms, jeigu toji parama skirstoma skaidriai ir remiantis apibrėžtais kriterijais, mažina žiniasklaidos rinkos nepastovumą, o sociopolitiškai reikšmingos

¹⁹⁰ Darbotvarkės klausimas. Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 6, 19, 24, 27, 28, 48 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 19(1) ir 19(2) straipsniais įstatymo projektas. LRS.lt. Prieiga internete: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35727&p_k=1&p_a=sale_klaus_stad&p_moment=20230420&p_kl_stad_id=-89485, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.]

¹⁹¹ Skėrytė J. „Seime įstrigo naujo žiniasklaidos rėmimo modelio patvirtinimas“, Lrt.lt, BNS. 2023 m. balandžio 23 d. Prieiga internete: https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1968940/seime-istrigo-naujo-ziniasklaidos-remimo-modelio-patvirtinimas?srsId=AfmBOoqqb1HvAyyypjKYo9oEZfA3lpb1-vOBii_2VSojFj54JIIIuBVDP, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.]

¹⁹² Interneto žiniasklaidos asociacija „Žiniasklaidos organizacijos kviečia Seimo narius uždegti žalią šviesą naujai kuriamam Medijų rėmimo fondui“, 15min.lt, 2023 m. balandžio 25 d. Prieiga internete: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/ziniasklaidos-organizacijos-kviecia-seimo-narius-uzdegti-zalia-sviesa-naujai-kuriamam-mediju-remimo-fondui-56-2043232?utm_medium=copied, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.]

vertybės (pvz., laisvė, gerovė, teisingumas) gali būti suderintos su aktyviu valstybės noru jas saugoti bei skatinti per žiniasklaidą, nepažeidžiant ekonomiškai liberalios rinkos sistemos vertybių¹⁹³. Svarbu paminėti, kad MRF rėmuose ne tik praplečiamas prioritetinių programų ratas, bet ir aiškiau apibrėžiami subjektai, kam finansavimas negali būti skiriamas. Tarp jų – LRT projektai, viešųjų ryšių, reklamos, informacijos agentūrų projektai, mokslo ir studijų institucijų bei švietimo įstaigų projektai, rimtus profesinius pažeidimus padariusios informacijos rengėjų ir skleidėjų organizacijos, projektai, skirti knygų, garso ir vaizdo laikmenomis platinamos produkcijos leidybai, kino filmų gamybai. Labai svarbu, jog į paramą negali pretenduoti politinių organizacijų, jų įsteigtų ar valdomų juridinių asmenų projektai, taip pat projektai, kurių turinys tenkina politinių organizacijų politinius interesus. MRF finansuojamų projektų teikimo taisyklėse¹⁹⁴ dar patikslinama, kad teikti projektų negali viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, jeigu jų veikloje dalyvauja politikai, kandidatai į politikus, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai ir t.t.

Siekiant didesnio valstybės paramos skyrimo taisyklių ir profesinių reikalavimų taikymo, įvedami rodikliai, kaip apskaičiuojama finansuojamo projekto / veiklos / stipendijos suma. **Kultūrinės žiniasklaidos ir kultūros periodikos**¹⁹⁵ atveju svarbu, kad paraiškų teikėjai projektus arba veiklą vykdytų mažiausiai dvejus metus, kultūros periodikos atveju – mažiausiai tris; redakcinis turinys sudarytų mažiausiai 60 proc. kultūrinės žiniasklaidos atveju ir mažiausiai 80 proc. kultūros periodikos atveju. Kultūrinės žiniasklaidos ir kultūros periodikos leidiniuose turi dirbti mažiausiai vienas darbuotojas. **Regioninės žiniasklaidos finansavimo**¹⁹⁶ programoje privalu atitikti šias sąlygas – siekiant gauti finansavimą projektinei veiklai – vykdyti veiklą mažiausiai dvejus metus, turėti mažiausiai vieną darbuotoją, ir kad redakcinis turinys sudarytų mažiausiai 50 proc. Siekiant gauti finansavimą veiklai vykdyti – veiklą vykdyti mažiausiai trejus metus, redakcinis turinys turi sudaryti mažiausiai 50 proc. leidinio, bei laikraščio redakcijoje turi dirbti mažiausiai trys darbuotojai. Finansuojama suma nustatoma padauginus minimalų mėnesinį atlyginimą iš redakcijos kūrybinių darbuotojų etatų skaičiaus ir mėnesių skaičiaus bei pridėjus gamybos išlaidas (spausdintų

¹⁹³ Paul Clemens Murschetz, (2020). *State aid for independent news journalism in the public interest? A critical debate of government funding models and principles, the market failure paradigm, and policy efficacy*. Digital Journalism, 8(6), 720-739.

¹⁹⁴ Medijų rėmimo fondo finansuojamų projektų teikimo taisyklės, MRF.lt, prieiga internete: <https://www.medijufondas.lt/teisine-informacija/taisykles-ir-salygos>, [žiūrėta 2026 m. sausio 1.]

¹⁹⁵ Kultūrinės žiniasklaidos ir kultūros periodinių leidinių programos finansavimo sąlygos, Medijų rėmimo fondas. Prieiga internete: <https://www.medijufondas.lt/teisine-informacija/taisykles-ir-salygos>, [žiūrėta 2026 m. sausio 1.]

¹⁹⁶ Regioninės žiniasklaidos programos finansavimo sąlygos, Medijų rėmimo fondas. Prieiga internete: <https://www.medijufondas.lt/teisine-informacija/taisykles-ir-salygos>, [žiūrėta 2026 m. sausio 1.]

leidinių atveju). Naujienų, tiriamosios ir šviečiamosios žurnalistikos programos finansavimo bei žiniasklaidos tautinių mažumų kalbomis ir lietuvių išeivijos (diasporos) žiniasklaidos programose išlaikomi panašūs reikalavimai. Aiškių ir iš anksto nustatytų rodiklių įvedimas į MRF taisyklės reikšmingai sustiprina paramos žiniasklaidai skaidrumą, aiškumą, politinį neutralumą, nes finansavimo sprendimai grindžiami ne išankstiniu vertinimu, o objektyviais ir patikrinamais kriterijais, remiamasi išorės ekspertų vertinimu. Tuo pat metu reikalavimai dėl veiklos trukmės, redakcinio turinio dalies, darbuotojų skaičiaus leidžia atskirti sistemiškai ir kokybiškai veiklą vykdančias redakcijas ir projektų teikėjus nuo formalių ar *ad hoc* iniciatyvų, taip stiprinant profesinius standartus ir veiklos tvarumą.

Kitas svarbus aspektas – ne tik remiamų žiniasklaidos sričių išplėtimas, bet ir skiriamų lėšų padidinimas. Kaip teigiama aiškinamajame įstatymo projekto rašte¹⁹⁷, naujojo fondo įsteigimas nuo 2024 metų gali kainuoti 6,5 mln. eurų: 3,2 mln. eurų į Medijų rėmimo fondą būtų nukreipiami iš SRTRF planuojamo biudžeto, papildomų valstybės biudžeto lėšų poreikis – 3,3 mln. eurų. 2023 m. rudenį pradėjus diskutuoti apie 2024 metų biudžetą, teigta, jog MRF fondui planuojama skirti 5 mln. Eurų. Tai sukėlė žiniasklaidos organizacijų atsaką – 22 žiniasklaidos organizacijos kreipėsi į prezidentą Gitaną Nausėdą, Seimo pirmininkę Viktoriją Čmilytę-Nielsen, premjerę Ingridą Šimonytę ir kitas atsakingas institucijas, prašydami laikytis duotų pažadų ir 2024 metais numatyti 9 mln. eurų biudžetinį finansavimą, kuris kasmet didėtų, kaip ir finansavimas visuomeniniam transliuotojui¹⁹⁸. Tuo metu Kultūros ministras Simonas Kairys teigė, jog finansavimo kilimas – kai SRTRF buvo skiriama 3,2 mln. Eurų iki planuojamų 5 mln. Eurų MRF – žymus¹⁹⁹. Patvirtinus valstybės biudžetą, žiniasklaidos rėmimui per fondo veiklą iš valstybės biudžeto skirta 6,5 mln. eurų. Fondui pradėjus veiklą sulaukta net 448 viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų paraiškų, suderintos ir pasirašytos 329 sutartys su pareiškėjais.²⁰⁰

¹⁹⁷ Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIVP-2355, XIVP-2356, 2022 m. gruodžio 14 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/93c386907bc211edbdcebd68a7a0df7e?positionInSearchResults=12&searchModelUID=a2ea5047-e718-4fb7-a165-830a40368e51>, [žiūrėta 2025 m. gruodžio 23.]

¹⁹⁸ Rūta Balčiūnienė „Medijų rėmimo fondo biudžetu nepatenkinta žiniasklaida prašo institucijų didinti finansavimą“, Vz.lt, 2023 m. spalio 26 d. Prieiga internete: <https://www.vz.lt/rinkodara/medijos/2023/10/26/mediju-remimo-fondo-biudzetu-nepatenkinta-ziniasklaida-praso-instituciju-didinti-finansavima>, [žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.]

¹⁹⁹ *Ibid*

²⁰⁰ Medijų rėmimo fondo veiklos ataskaita 2024 m. Prieiga internete: <https://www.medijufondas.lt/wp-content/uploads/2025/03/MRF-veiklos-ataskaita-2024-03-28.pdf>, [žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.]

Tiesa, priėmus VII įstatymo pataisas dėl MRF sukūrimo, fondo steigimas nebuvo sklandus. 2023 m. rudenį juridškai įregistravus ir įsteigus Medijų rėmimo fondą, paskelbus fondo vadovo konkursą, nepavyko laiku nepradėti skelbti kvietimų teikti paraiškas paramai gauti, tad daliai kultūros periodinių leidinių teko imtis drastiškų priemonių – vienos buvo priverstos svarstyti užsidarymo opciją, nebemokėti honorarų autoriams, kitos – paramos pradėjo ieškoti Kultūros ministerijoje – būtent ji, kol pradės funkcionuoti MRF, per viešuosius pirkimus nusprendė pirkti reklaminį plotą šiuose leidiniuose kultūrinei informacijai viešinti²⁰¹.

Svarbu paminėti ir tai, kad MRF skiriamų valstybės biudžeto lėšų dalis nėra stabili bei struktūriškai įtvirtinta ilguoju periodu (kaip tai numatyta tuomet galiojusiam LRT finansavimo modelyje) – fondo biudžetas kasmet nustatomas tvirtinant valstybės biudžetą ir yra tiesiogiai priklausomas nuo politinės valios. Pavyzdžiui, 2025–2027 metų valstybės biudžete Medijų rėmimo fondui numatyta kasmet skirti 10,5 mln. eurų, t. y. 4 mln. eurų daugiau nei 2024 metais²⁰², kas gali signalizuoti augantį tuo metu valstybės biudžetą rengusių politikų įsipareigojimą žiniasklaidos tvarumui.

Tad apibendrinant, Medijų rėmimo fondo įsteigimas bei VII įstatymo pakeitimai gali būti vertinami kaip iš esmės teigiamas pokytis žiniasklaidos politikos srityje, išplečiantis valstybės paramos apimtį žiniasklaidos organizacijoms, bei padedantis lanksčiau prisitaikyti prie kintančios informacinės aplinkos ir kylančių iššūkių. Tam tikrose srityse, šis VII pakeitimas sudaro geresnes veiklos ir tvarumo sąlygas toms žiniasklaidos priemonėms, kurios dėl riboto komercinio potencialo negali savarankiškai išsilaikyti, ypač kalbant apie kultūrinę, regioninę ir tiriamąją žurnalistiką. Visgi, praktinis fondo veiklos startas parodė tam tikrus trūkumus – vėluojantys kvietimai teikti paraiškas laikinai padidino finansinį neapibrėžtumą ir sunkumus daliai žiniasklaidos priemonių. Tai signalizuoja, jog institucinės pertvarkos reikalauja sklandaus, skaidraus ir operatyvaus įgyvendinimo.

Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti įstatymas

²⁰¹ „Viceministras: ministerijos pagalbos ranka kultūros leidiniams bus iki 10 tūkst. eurų“, BNS; 2024 m. sausio 26 d. Prieiga internete: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/viceministras-ministerijos-pagalbos-ranka-kulturos-leidiniams-bus-iki-10-tukst-euru-56-2182180?utm_medium=copied, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.]

²⁰² Lietuvos Respublikos 2025–2027 metų biudžeto patvirtinimo įstatymas, 2024 m. gruodžio 19 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c46cb880c13d11ef940bca4d136e126f?positionInSearchResults=0&searchModeIUUID=7fb97694-b35d-4515-8b9b-b462162430b6>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.]

Šie VII pakeitimai, su kuriais pritariama Medijų rėmimo fondo koncepcijai ir sukūrimui, labiausiai veikia žiniasklaidos **ekonominę aplinką** – pokyčiai susiję su finansinių išteklių ir paramos žiniasklaidai paskirstymu, žiniasklaidos organizacijų ekonominio stabilumo užtikrinimu besikeičiant informacinei aplinkai. Kaip pažymi medijų tyrėjai, valstybės teikiama finansinė parama žiniasklaidai yra viena svarbesnių priemonių kompensuoti reklamos rinkos nepastovumą, ypač skaitmeninės transformacijos ir skaitmeninių platformų dominavimo sąlygomis, kai tradiciniai pajamų šaltiniai mažėja, o konkurencija tarpusavyje tik didėja²⁰³. Kaip parodė atvejo analizė, MRF skiriamo biudžeto dydis ir jo tvirtinimas valstybės biudžete daro šį paramos žiniasklaidai mechanizmą reikšmingu ekonominės aplinkos kintamuoju, nes žiniasklaidos organizacijos, planuodamos veiklą, investuodamos į turinio kokybę (MRF fondo rėmuose skatinama valstybės paramą skirti tiems viešosios informacijos rengėjams ir skleidėjams, kurie paiso profesinių etikos standartų) ir išlaikydamos darbuotojus, tam tikra prasme tampa priklausomos nuo politinių sprendimų dėl finansavimo dydžio ir biurokratinių procesų. Todėl Medijų rėmimo fondo įkūrimas ryškiausiai transformuoja žiniasklaidos ekonominę aplinką, o jo poveikis politinei ar socialinei aplinkai pasireiškia netiesiogiai – per pagerėjusias sąlygas stabiliai ir nepriklausomai žurnalistinei veiklai bei turinio kokybei.

Pakeitimas nr. 10 LRT Tarybos ir generalinio direktoriaus skyrimo / atleidimo aplinkybių tikslinimas

2024 metų pavasarį Seimas ėmėsi Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5, 10, 13 ir 15 straipsnių keitimo, kuriais siekiama: LRT įstatyme nustatyti saugiklius LRT Tarybos nepriklausomumui užtikrinti, patikslinti sąrašą aplinkybių, neleidžiančių užimti LRT Tarybos nario pareigas. Taip pat patikslinti LRT generalinio direktoriaus rinkimo tvarką²⁰⁴. Šių pataisų autorius – Seimo narys Eugenijus Gentvilas. Tuo metu galiojusioje LRT įstatymo redakcijoje numatoma tik

²⁰³ Paul Clemens Murschetz, (2020). *State aid for independent news journalism in the public interest? A critical debate of government funding models and principles, the market failure paradigm, and policy efficacy*. Digital Journalism, 8(6), 720-739.

²⁰⁴ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 10 ir 13 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. kovo 14 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c1cb4aa0e20a11eeb876b07461d0ecb9?positionInSearchResults=14&searchModelUUID=d08c84ca-4ce0-43d2-87fd-4a0495a53740>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.]

LRT Tarybos formavimo tvarka – kiek kiekviena skiriančioji institucija ar subjektas gali skirti narių į LRT Tarybą. Kaip teigiama aiškinamajame rašte, toks reguliavimas nenumato jokių indikatorių, kuriais vadovaujantis Tarybos narius skiriantys subjektai galėtų apsispręsti dėl Tarybai tinkamiausių kandidatų ir užtikrinti skyrimo procedūros skaidrumą, todėl pakeitimais siūloma numatyti, kad Tarybos narių skyrimo procedūra būtų vieša – Tarybos narius skiriančios institucijos nustatytą tvarką bei informaciją apie skiriamus kandidatus pavišintų savo interneto svetainėse.

LRT įstatyme įvardintas sąrašas aplinkybių, neleidžiančių užimti Tarybos nario pareigų. LRT išorinę priežiūrą vykdo LR TK, ŽEI, Visuomenės informavimo etikos komisija (VIEK), tačiau tik LR TK nariams draudžiama būti Tarybos nariais. Pataisomis siūloma, kad draudimas turėtų būti nustatytas ir žurnalistų etikos inspektorui, ir VIEK nariams. Taip pat ir savivaldybių tarybų nariams, savivaldybių merams bei europarlamentarams. O pradėjus eiti LRT Tarybos nario pareigas, atsisakyti politinės veiklos ar laikinai sustabdyti.

Įstatymo pakeitimais taip pat tikslinamos LRT generalinio direktoriaus rinkimo ir atleidimo aplinkybės. E. Gentvilo įregistruotame įstatymo pakeitimo variante buvo siūloma keisti nuostatas LRT Tarybos balsavime dėl LRT generalinio direktoriaus paskyrimo ir nustatyti, kad dėl turimų kandidatų Taryba galėtų balsuoti bent tris kartus, bei kad „net ir įvykus trims balsavimams dėl LRT generalinio direktoriaus, konkursas automatiškai nenutraukiamas, bet paliekama teisė LRT Tarybai spręsti – nutraukti konkursą, ar bandyti pasiekti sprendimą balsuojant dėl esamų kandidatų. <...> sudaroma galimybė Tarybos nariams pakeisti nuomonę, pasiekti susitarimą dėl LRT generalinio direktoriaus išrinkimo žymiai operatyviau, nei kiekvieną kartą po lygiosiomis pasibaigusio balsavimo rengiant naują konkursą“, – teigiama aiškinamajame rašte. Tokiems siūlymams kelią užkirto Seimo kanceliarijos Teisės departamento specialistai, ir Kultūros komiteto svarstymuose²⁰⁵ buvo alternatyviai pritarta **atviro balsavimo būtinybei** (iš įstatymo formuluotės išimant dvigubą – atviro ar slapto balsavimo galimybę).

Šiems pakeitimams pasiūlymų turėjo ir Seimo nariai. Liberalė Edita Rudelienė LRT įstatymui pateikė tris pasiūlymus²⁰⁶. Pirmasis – atsižvelgiant į praėjusius LRT generalinio direktoriaus rinkimus, kai nepavyko direktoriaus išrinkti Tarybos narių balsams pasiskirsčius po

²⁰⁵ Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 5, 10, 13 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. gegužės 10 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f277d7200e9911ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=d08c84ca-4ce0-43d2-87fd-4a0495a53740>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.]

²⁰⁶ *Ibid*

lygiai, Seimo narė siūlė didinti nuo Seimo deleguojamų LRT Tarybos narių skaičių (nuo esamų keturių iki penkių, iš kurių trys nariai būtų nuo pozicijos ir 2 nariai nuo opozicijos). Kultūros komitetas tokiam pasiūlymui nepritarė argumentuojant, kad vienas iš principų, kuriais grindžiama LRT veikla, yra politinio neutralumo principas, o pagal EBU (Europos transliuotojų sąjungos), rekomendacijas siūlomas optimalus 1/3 politikų deleguotų narių skaičius. Antrasis E. Rudelienės siūlymas siejamas su LRT Tarybos narių skyrimu, įpareigojant LRT Tarybos pirmininką Tarybos narius skiriančias institucijas raštu informuoti apie Taryboje trūkstamų kompetencijų, pavyzdžiui finansų valdymo, veiklos audito, strateginio valdymo ir kt. poreikį, pagal tai vėliau renkant tinkamiausius kandidatus eiti LRT Tarybos narių pareigas. Šiam siūlymui Kultūros komitetas pritarė. Trečiasis E. Rudelienės pasiūlymas, kurį komitetas taip pat palaikė, įveda papildomą saugiklį atleidžiant LRT generalinį direktorių iš pareigų – direktorius gali būti atleistas iš pareigų nepasibaigus jo įgaliojimų laikui **tik tuo atveju, jeigu Taryba pareiškia jam viešuoju interesu pagrįstą nepasitikėjimą ir jeigu už tai balsuoja ne mažiau kaip 2/3 visų Tarybos narių**. Tokia Seimo narės nuostata grindžiama 2024 m. kovo 13 dieną priimtomis Europos žiniasklaidos laisvės akto nuostatomis ir rekomendacijomis.

Pasiūlymus įstatymo projektui teikė ir tuometinės opozicijos – socialdemokratų partijos atstovai. Kultūros komiteto narys Kęstutis Vilkauskas ir Gintautas Paluckas įstatyme siūlė išimti viešo balsavimo galimybę renkant ir atleidžiant LRT generalinį direktorių ir įtvirtinti nuostatą balsavime – **jeigu už tai balsuoja ne mažiau kaip 2/3 Tarybos narių**²⁰⁷, t.y. slapta balsuoja ne mažiau 8 Tarybos nariai – taip norint suvienodinti direktoriaus skyrimo ir atleidimo balsavimo proporcijas. Tokiam pasiūlymui Kultūros komitetas nepritarė, argumentuodamas, kad pasiūlymas dėl LRT generalinio direktoriaus rinkimo tik slaptu balsavimu dar labiau apsunkintų LRT generalinio direktoriaus rinkimų procedūrą, o atviro balsavimo nuostata taip pat remiasi Europos žiniasklaidos laisvės aktu. Kaip Seime teigė įstatymo projekto išvadų autorė Liuda Pociūnienė, LRT Tarybos narys turi gebėti pagrįsti savo balsavimo motyvus: „Dėl atviro balsavimo. <...> Tarybos narys turi ne tik nebijoti paskelbti, už ką balsavo, bet ir labai griežtai motyvuoti savo balsavimo pagrindą, gebėti pagrįsti. Manau, kad tai dėl viešojo intereso yra svarbu <...>“²⁰⁸ Svarstymo

²⁰⁷ Pagrindinio komiteto papildoma išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 5, 10, 13 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. gegužės 14 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/b16d34b011bd11ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=4&searchModeIUUID=5add329a-451d-422f-b4a8-ffd6706422c6>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.]

²⁰⁸ Lietuvos Respublikos Seimo rytinio posėdžio Nr.374 stenograma, 2024 m. gegužės 14 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a400d541120111ef8e4be9fad87afa59>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.]

stadijoje šiam G. Palucko ir K. Vilkauskio pasiūlymui nepritarė ir Seimas – už balsavo 39, prieš 14, susilaikė 35²⁰⁹.

Prieš pateikimo stadiją 2024 m. birželį, K. Vilkauskas dar kartą registravo pataisas, kuriomis jau siūloma palikti atvirą balsavimą, tačiau įvesti papildomą rodiklį – **jeigu už tai balsuoja ne mažiau kaip 2/3 Tarybos narių** – tiek LRT generalinio direktoriaus paskyrimo, tiek atleidimo atveju²¹⁰. Anot L. Pociūnienės, pagrindinė komiteto nepritarimo priežastis yra ta, kad reikalavimas skiriant generalinį direktorių surinkti 2/3 balsų, esant situacijoms, kai kartais vos pasiekama paprasta dauguma, keltų pernelyg didelę riziką stabiliai visuomeninio transliuotojo veiklai: „Taigi liekame prie nuostatos, kad užtenka paprastos balsų daugumos dėl generalinio direktoriaus skyrimo²¹¹.“ Jai antrino ir Seimo narys Edmundas Pupinis: „<...> iš tikrųjų turbūt dar visi prisimename tą istoriją, kai buvo skiriamas pastarasis generalinis direktorius. Jis buvo sunkiai išrinktas ir paskirtas, kai buvo renkama pusė, 50 %, balsų. Dabar – 2/3. Tai, ko gero, iki gyvos galvos čia galės ta taryba balsuoti ir niekada neišrinkti.²¹²“ Tad tokį socialdemokratų pasiūlymą Seimas vėl atmetė. Už LRT įstatymo pataisas, kurios užregistruotos 2024 m. kovo mėn., Seimas priėmimo stadijoje balsavo 2024 m. birželį – „už“ balsavo 75, „prieš“ – 3, susilaikė 23.

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

Vienas reikšmingesnių LRT įstatymo pataisų elementų – aplinkybių, neleidžiančių eiti LRT Tarybos nario pareigų, išplėtimas, įtraukiant sąlygą, kad LRT Tarybos nariais negali būti politinės organizacijos narys – jis privalo sustabdyti savo narystę buvimo Tarybos nariu laikotarpiui. Prieš tai galiojusi formuluotė nurodė, jog jeigu kandidatas yra politinės partijos ar politinės organizacijos narys – Seimo ar Vyriausybės narys, bei LRTK narys – tik šiais atvejais LRT Tarybos narys turėjo stabdyti narystę. LRT Taryboje yra atvejų, kai ši sąlyga yra apeinama. Seime LRT įstatymo

²⁰⁹ Darbotvarkės klausimas (2024-05-14, rytinis posėdis), svarstymas dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 5, 10, 13 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (Nr. XIVP-3546(2)); prieiga internete: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35727&p_k=1&p_a=sale_klaus_stadija&p_svarst_kl_stad_id=49712, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.]

²¹⁰ Pagrindinio komiteto papildoma išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 5, 10, 13 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. birželio 5 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1eb07c60233b11efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=bbae0035-cd4f-4477-955f-3906d954625b>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.]

²¹¹ Lietuvos Respublikos Seimo rytinio posėdžio Nr.384 stenograma, 2024 m. birželio 6 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ac6fded0242411efb121d2fe3a0eff27>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.]

²¹² *Ibid*

pateikimo stadijoje, Eugenijus Gentvilas kaip pavyzdį nurodė LRT Tarybos nario Juozo Pabrėžos atvejį, kai pastarasis tik sustabdė narystę politinėje partijoje, tačiau tuo pat metu dalyvavo savivaldybių tarybų rinkimuose, juose buvo išrinktas ir toliau ėjo savivaldybės tarybos nario pareigas. Kaip pabrėžta pasisakyme, tokia situacija atitiko tuo metu galiojusį teisinį reguliavimą²¹³. Tai būtų galima vertinti kaip sisteminės spragos iliustraciją, kuri parodo, kad vien partinės narystės sustabdymas nėra pakankamas veiksmas siekiant realios LRT Tarybos depolitizacijos ir politinio neutralumo. Tokiame kontekste siūlymas išplėsti nesuderinamų su LRT Tarybos nario pareigų sąrašą ir aiškiai įtvirtinti draudimą nariams būti renkamų politinių organizacijų nariais (įskaitant savivaldybių tarybas ir Europos Parlamentą ir kt.) gali būti traktuojama kaip teigiama įtaka visuomeninio transliuotojo valdysenos skaidrumui ir politiniam neutralumui.

Antroji LRT įstatymo pataisų dalis – LRT Tarybos narių skyrimo skaidrumo didinimas. Seimas teikia keturis LRT tarybos narius: du – nuo opozicinių partijų, du – nuo valdančiosios daugumos. Seimo deleguojamų kandidatų atrankos procesas yra viešas – frakcijoms pasiūlius kandidatus, vyksta viešos parlamentinės diskusijos, po kurių Kultūros komitetas atlieka kandidatų vertinimą ir atranką, taip Seimo skiriami LRT Tarybos nariai pereina ir viešojo, visuomenės vertinimo procesą. Taip susidaro informacinis netolygumas, kai kitus aštuonis kandidatus deleguojančios institucijos ir organizacijos – LR Prezidentūra ir visuomeninės organizacijos (tarp kurių – Lietuvos mokslo taryba, Lietuvos švietimo taryba, Lietuvos meno kūrėjų asociacija, Lietuvos vyskupų konferencija) netaiko tokios viešos kandidatų atrankos procedūros. Dėl šios priežasties skirtingų institucijų kandidatų skyrimo į LRT Tarybą viešumo lygmuo sudaro nevienodas procedūrines sąlygas kandidatams ir institucijoms, o tai gali silpninti bendrą LRT Tarybos formavimo skaidrumo standartą. Todėl įstatymu siekiama įpareigoti šias institucijas bei organizacijas viešai paskelbti informaciją apie teikiamus kandidatus – apie jų išsilavinimą, turimą kvalifikaciją ir sukaupytą patirtį. Net ir atvejais, kai siūlomas vienintelis kandidatas, jo kandidatūros pavišinimas prisideda prie skaidresnio, nuoseklesnio ir labiau prognozuojamo LRT Tarybos narių skyrimo proceso. Tai atitinka Europos transliuotojų sąjungos (EBU) rekomendacijas, kuriose teigiama, kad visuomeninio transliuotojo valdymo organų formavimas turi būti skaidrus, pagrįstas aiškiais kriterijais, apsaugotas nuo tiesioginės politinių jėgų įtakos²¹⁴. Taip pat 2024 m. balandžio

²¹³ Lietuvos Respublikos Seimo rytinio posėdžio Nr.354 stenograma, 2024 m. kovo 26 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/831cd470eb8011eeb736c68ed0f15a33>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 19 d.]

²¹⁴ European Broadcasting Union. (2021). Governance principles for public service media. Prieiga internete: <https://www.ebu.ch/publications/strategic/open/governance-principles-for-psm>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 19 d.]

11 d. priimtame Europos žiniasklaidos laisvės akte, 5 straipsnis numato, kad „visuomeninių žiniasklaidos paslaugų teikėjų administracijos vadovas arba valdybos nariai turi būti skiriami remiantis skaidriomis, atviromis, veiksmingomis ir nediskriminacinės procedūromis ir skaidriais, objektyviais, nediskriminaciniais ir proporcingais kriterijais, iš anksto nustatytais nacionaliniu lygiu.“²¹⁵ Įstatymo pataisomis įtvirtintas reikalavimas iš anksto viešai skelbti informaciją apie siūlomus kandidatus – jų išsilavinimą, profesinę kvalifikaciją ir patirtį – sukuria minimalų, tačiau visoms skiriančiosioms institucijoms bazinį viešumo lygį, todėl galima vertinti kaip teigiamą žingsnį didinti visuomeninio transliuotojo Tarybos skaidrumą.

Trečioji LRT pataisų dalis kalba apie LRT generalinio direktoriaus rinkimo ir atleidimo tvarką. Kaip teigiama Europos transliuotojų sąjungos (EBU) rekomendacijose²¹⁶, visuomeninio transliuotojo direktoriaus skyrimo atveju, teisinė sistema ir vidaus taisyklės turi užtikrinti, kad vadovybė nebūtų pažeidžiama politiniu ar kitokio pobūdžio kišimusi, nes paskyrimai, grindžiami daugiausia politiniais motyvais, gali turėti pasekmių visai organizacijai. Rekomendacijose pabrėžiama, kad siekiant užtikrinti, kad generalinio direktoriaus paskyrimas būtų grindžiamas kuo platesniu konsensusu, turėtų būti reikalaujama kvalifikuotos balsų daugumos (pavyzdžiui, dviejų trečdalių narių), bet riba neturėtų būti per aukšta, kad būtų sumažinta blokavimo ir neišrinkimo rizika.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog priimant LRT įstatymo pataisas, pirminiame politikų siūlytame variante buvo palikta galimybė generalinį LRT direktorių rinkti tiek viešu, tiek slaptu balsavimu. Pasiūlymas balsuoti atvirai gautas iš Seimo kanceliarijos Teisės departamento teisininkų, kurie argumentuodami dėl nuostatos pasiskirsčius balsams „už“ ir „prieš“ po lygiai, ir kai lemia Tarybos posėdžio pirmininko balsas, atkreipė dėmesį, kad dėl objektyvių priežasčių toks balsavimas **įmanomas tik atviru balsavimu** – t.y. nėra logiška, kad Tarybos pirmininko balsas yra viešas, o likusių narių – slaptas. Svarbu paminėti ir tai, kad atviro balsavimo nustatymas renkant generalinį direktorių, gali pašalinti išankstinius susitarimus, prisidėti prie skaidrumo, gebėjimo Tarybos nariams pagrįstai priimti sprendimą, remiantis kandidato profesionalumu, patirtimi ir nepriekaištinga reputacija. Šiame kontekste LRT įstatymo pataisos, susijusios su generalinio

²¹⁵ 2024 m. balandžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1083, kuriuo nustatoma bendra žiniasklaidos paslaugų vidaus rinkoje sistema ir iš dalies keičiama Direktyva 2010/13/ES (Europos žiniasklaidos laisvės aktas) (Tekstas svarbus EEE). Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1083/oj/lit>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 30 d.]

²¹⁶ European Broadcasting Union. (2021). Governance principles for public service media. Prieiga internete: <https://www.ebu.ch/publications/strategic/open/governance-principles-for-psm>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 30 d.]

direktoriaus **skyrimu**, gali būti vertinamos kaip bandymas sustiprinti procedūrinį aiškumą ir atsižvelgti į ankščiau susidariusias kebias situacijas.

Tačiau kartu pataisos išryškina ir struktūrinės rizikas, susijusias su kriterijų nepakankamu konkretumu dėl LRT generalinio direktoriaus **atleidimo** aplinkybių. Remiantis EBU rekomendacijomis, nors turi būti numatyti scenarijai ir kriterijai priežiūros institucijoms, šiuo atveju – LRT Tarybai – atleisti vadovybę, jei ji nevykdo savo užduočių arba kitaip prarado priežiūros institucijos pasitikėjimą, reikia numatyti apsaugos priemonės nuo politiniais motyvais grindžiamo atleidimo. Tam turi būti reikalinga kvalifikuota priežiūros institucijos narių **balsų dauguma** (pavyzdžiui, dviejų trečdalių). Europos žiniasklaidos laisvės aktas (5 straipsnis) iš esmės pakartoja, kad sprendimai, priimami dėl administracijos vadovo atleidimo nesibaigus kadencijai „<...> turi būti *tinkamai pagrįdžiami*, gali būti priimami *tik išimtiniais atvejais*, kai jie nebeatitinka sąlygų, būtinų jų pareigoms atlikti pagal iš anksto nacionaliniu lygmeniu nustatytus kriterijus.²¹⁷“ Nors Seimo narės Editos Rudelienės siūlymas ir rėmėsi būtent šiomis Europos žiniasklaidos laisvės akto nuostatomis, LRT įstatyme numatyta sąlyga, kad direktoriaus atleidimas galimas tik tuo atveju, jeigu Taryba pareiškia jam objektyviu viešuoju interesu pagrįstą nepasitikėjimą – neapibrėžia, kas slepiasi po viešojo intereso sąvoka. Kaip teigia tarptautinių organizacijų studijos, visuomeninių transliuotojų vadovų atleidimo procedūros privalo būti skaidrios ir dažnai yra apibrėžiamos griežčiau nei paskyrimo, siekiant apsaugoti organizacijos nepriklausomumą ir strateginį tęstinumą – svarbu nustatyti aiškius, objektyvius ir viešus atleidimo kriterijus,²¹⁸ – o be aiškių atleidimo sąlygų vadovo pozicija lieka pažeidžiama politinių konfliktų bei politinio spaudimo valiai.

Aplinka, kurią labiausiai galėjo paveikti įstatymas

LRT įstatymo pakeitimai orientuoti į tam tikra prasme politinių sprendimų procesą, turint omenyje tai, kad LRT Tarybos narius 2/3 skiria politikai. LRT Tarybos narių skyrimo procedūrų minimalaus viešumo įtvirtinimas – reikalavimas viešinti kandidatų informaciją bei atviro balsavimo

²¹⁷ 2024 m. balandžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1083, kuriuo nustatoma bendra žiniasklaidos paslaugų vidaus rinkoje sistema ir iš dalies keičiama Direktyva 2010/13/ES (Europos žiniasklaidos laisvės aktas) (Tekstas svarbus EEE). Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1083/oj/lit>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 30 d.]

²¹⁸ Teresa Ribeiro, „Report on the third expert roundtable: The role of independent national media regulatory authorities in regaining trust in the media” OSCE Representative on Freedom of the Media, 2021 m. lapkričio 2d. Prieiga internete: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/2/b/505060.pdf?com>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 30 d.]

dėl LRT generalinio direktoriaus nustatymas keičia būtent politinės valdysenos mechanizmus – tai yra būdus, kuriais politinės institucijos – pirmiausia Seimas ir kiti skiriantieji subjektai – gali daryti įtaką visuomeninio transliuotojo valdysenai. Taip pat įstatymo pataisos yra nukreiptos į politikų įtakos mažinimą, išplečiant sąrašą pareigybių, kurie negali tapti LRT Tarybos nariais, arba turi sustabdyti veiklą, kol einamos šios pareigos. Taip tam tikra prasme siaurinamas politikų įtakos vaidmuo – nors politinės afiliacijos nėra neįmanomos, skiriant LRT Tarybos narius, tačiau sudaroma galimybė visuomenei aptarti visus kandidatus dar iki paskyrimo į pareigas.

Taip pat svarbu paminėti ir sprendimų asimetriją skiriant į pareigas bei atleidžiant visuomeninio transliuotojo vadovą (paprasta balsų dauguma skiriant ir kvalifikuota 2/3 dauguma atleidžiant) – paradoksalu, bet tai galima laikyti politikų priimtu (įsiklausant į žiniasklaidos organizacijų ir ES institucijų rekomendacijas) apsaugos nuo politikų mechanizmu, skirtu apriboti galimybę nepagrįstai ir be svarių argumentų keisti visuomeninio transliuotojo vadovybę. Toks saugiklis svarbus apsaugoti instituciją nuo politinių jėgų pasikeitimo padarinių. Visi šie elementai rodo, kad LRT įstatymo pataisomis daroma įtaka **politinei** žiniasklaidos nepriklausomumo **aplinkai**.

Apibendrinant, nors pataisos gali turėti dalinį poveikį **socialinei aplinkai** (pavyzdžiui, didinti visuomenės pasitikėjimą LRT ir jos Tarybos priimamais sprendimais), pagrindinis priimtų sprendimų tikslas – politinės įtakos ribojimas, valdysenos skaidrumo didinimas ir politinio neutralumo stiprinimas.

Pakeitimas nr. 11 LRT finansavimo modelio korekcijos klausimas

Nacionalinio transliuotojo finansavimo peržiūros klausimas pradėtas kelti paskutiniaisiais kadencijos metais – 2024 m. liepą. Pagal tuo metu galiojusį reguliavimą, LRT įstatymo 19 straipsnio 5 dalyje nurodyta, jog LRT iš valstybės biudžeto skiriamų lėšų dydis kiekvienais metais sudaro užpraeitų metų faktiškai gautų **1 procento valstybės biudžeto** ir savivaldybių biudžetų pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio ir **1,3 procento iš akcizo pajamų**, o LRT skiriamų asignavimų dydis neturi būti mažesnis už 2019 metais LRT skirtus valstybės biudžeto asignavimus²¹⁹. Kaip nurodoma

²¹⁹ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. birželio 14 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0368be302a4911efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=18&searchModelUUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323>, [žiūrėta 2026 m. sausio 3 d.]

įstatymo projekto aiškinamajame rašte, LRT biudžetas kasmet stabiliai augo. Jeigu tuometinis reguliavimas nesikeistų, pagal galiojančią mechanizmą, LRT finansavimui būtų prognozuojama 2025 m. – 79,6 mln., 2026 m. – 87,1 mln., 2027 m. – 94,5 mln. eurų²²⁰ (šie skaičiai pristatyti 2024 m. liepos 3 d. bendrame Kultūros ir Biudžeto ir finansų komiteto (BFK) posėdyje, nors įstatymo projekto aiškinamajame rašte prognozės skiriasi – 2025 m. prognozuojamas LRT biudžetas 79,6 mln. Eur, 2026 m. – 85,3 mln. Eur, 2027 m. – 91,4 mln. Eur. Kaip motyvuoja įstatymo pataisų autorius ir LR Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkas Mindaugas Lingė, „atsižvelgiant į tai, bei įvertinus, jog akcizai ateinančiais metais ženkliai augs, LRT pajamų, skiriamų iš valstybės biudžeto augimo tempas gali būti neproporcingas ir tikėtina, viršytų realius asignavimo gavėjo poreikius.²²¹“ Taip pat argumentuojama ir tuo, kad esant nepalankiai geopolitinei situacijai, LRT „<...> taip pat solidariai turėtų prisidėti prie Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo stiprinimo.²²²“ Todėl siūloma LRT finansavimo klausime nustatyti finansavimo „lubas“, o anksčiau numatytas lėšas, peržengiančias „lubas“ – nukreipti krašto gynybai: „<...> nebūtų teisinga, jei papildomas pajamų didėjimas iš akcizų tektų ne tik Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo stiprinimui, bet ir LRT.“ Pagal planuojamas įvesti „lubas“, LRT asignavimai skiriami iš valstybės biudžeto būtų tokie: 2025 m. – 77,8 mln. Eur (*remiantis komiteto svarstyme pateiktais skaičiais* – mažiau 1,8 mln. eur.), 2026 m. – 83,6 mln. Eur (mažiau 3,5 mln. Eur) ir 2027 m. – 91,9 mln. Eur (mažiau 2,6 mln. Eur.)

Seimo kanceliarijos Teisės departamentas, remdamasis Konstitucinio Teismo aiškinimais, priminė, jog „Seimui privalu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad šiam transliuotojui pakaktų lėšų jo ypatingai konstitucinei misijai vykdyti“. Taip pat pabrėžė, jog Konstitucija netoleruoja nacionalinio visuomeninio transliuotojo nepakankamo finansavimo iš valstybės biudžeto (ar jo mažinimo), kai tuo siekiama pažeisti jo nepriklausomumą ir šitaip daryti įtaką transliuojamoms programoms ir laidoms²²³. Tiesa, Seimo kanceliarijos teisininkams pateikus siūlymus įstatymo korekcijoms, formuluotė buvo pakeista – pagal galiojusį reguliavimą, įstatyme LRT finansavimo „grindų“ riba nustatyta pagal 2019 metų skiriamą sumą iš biudžeto, kas sudaro ne mažiau 41,6 mln.

²²⁰ 2024-07-03 Kultūros komiteto posėdis, Atviras Seimas Youtube kanalas. Prieiga internete:

https://www.youtube.com/watch?v=CJpN7Jm_rEk, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 24 d., nuo 27 min. 52 s.]

²²¹ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. birželio 14 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0368be302a4911efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=18&searchMod-elUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 24 d.]

²²² *Ibid*

²²³ *Ibid*

Eur²²⁴. Atsižvelgiant į teisininkų pastabas, formuluotė buvo pakeista įvedant kitokį biudžeto skaičiavimo mechanizmą – jog LRT skiriamų **asignavimų dydis neturi būti mažesnis už paskutinių trejų biudžetinių metų LRT skirtų valstybės biudžeto asignavimų vidurkį**. Pagal jį, visuomeninio transliuotojo finansavimo grindys 2026 m. neturėtų būti mažesnės nei 72 mln. Eur. Nors šis įstatymo pakeitimas Seime skynėsi kelią gana greitai – Kultūros komitetas, kaip papildomas komitetas šiame procese, siūlomų pokyčių nepalaikė („už“ pataisų grąžinimą pagrindiniam komitetui tobulinti balsavo 8 Kultūros komiteto nariai²²⁵), BFK po korekcijų įstatymui pritarė, **tačiau Seime priėmimo stadijos įstatymas nepasiekė**.

Svarbu paminėti, jog tvirtinant 2025-2027 m. Valstybės biudžetą, LRT finansavimui iš valstybės asignavimų numatyta skirti dar daugiau nei buvo planuota diskutuojant komitetuose – 2025 m. – 79,6 mln., 2026 m. – 87,7 mln., 2027 m. – 97,1 mln. eurų²²⁶.

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

Kol įstatymo pakeitimo projektas buvo svarstomas Seime, žurnalistus vienijančios organizacijos išsakė susirūpinimą dėl siūlomų pakeitimų. Užsienio žiniasklaidos organizacijos – Europos žurnalistų federacija, Tarptautinė žurnalistų federacija ir Tarptautinis spaudos institutas – savo kreipimosi rašte Seimui nurodo, kad vienas nerimą keliančių projekto aspektų yra procedūrinė skuba²²⁷. LRT taip pat nurodė, jog tokia skuba, kai birželio 14 d. projektas įregistruotas Seimo teisės aktų projektų registre, birželio 18 d. projektas pateiktas Seime, o iki birželio 30 d. numatytas svarstyti – „<...> susiklosto situacija, kai Projektas, kuriuo nulemiamas LRT finansavimas, gali būti

²²⁴ Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. liepos 8 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d6d907903d2011efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=12&searchModeIUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 24 d.]

²²⁵ Komiteto išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. liepos 3 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e901c800393611efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=13&searchModeIUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 24 d.]

²²⁶ Lietuvos Respublikos 2025–2027 metų biudžeto patvirtinimo įstatymas, 2024 m. gruodžio 23 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c46cb880c13d11ef940bca4d136e126f?positionInSearchResults=0&searchModeIUID=7fb97694-b35d-4515-8b9b-b462162430b6>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 24 d.]

²²⁷ Komiteto išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. liepos 3 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e901c800393611efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=13&searchModeIUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323>, [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 24 d.]

priimtas per 9 darbo dienas nuo Projekto įregistravimo išsamiai neišnagrinėjus situacijos ir neatsižvelgus į LRT poziciją.²²⁸ Anot LRT, projekto nagrinėjimo skuba motyvuojama gynybos klausimo skuba ir numatytų akcizų didinimo klausimu, pagal kurį neproporcingai didėtų LRT finansavimas. Toks skubos pateisinimas nėra iki galo tikslingas ir pagrįstas, nes akcizų pakeitimų poveikis LRT finansavimui atsirastų tik nuo 2027 m., o ne 2025 m. (kadangi lėšos imamos skaičiuojant užpraeitų metų surinktas pajamas). Turbūt vienas esminių argumentų, ką išskiria tarptautinės organizacijos, yra susijęs su Europos žiniasklaidos laisvės akto nuostatomis, kur pabrėžiama, kad valstybės turi užtikrinti, jog visuomeninio transliuotojo finansavimo procedūros būtų pagrįstos iš anksto nustatytais, skaidriais ir objektyviais kriterijais, kas leistų kokybiškai planuoti prioritetus ir ruošti jiems finansiškai (Europos žiniasklaidos laisvės akto 5 straipsnio 3 dalis)²²⁹. Europos transliuotojų sąjunga (EBU) rašte Seimui pažymi, kad sprendimai dėl finansavimo turi būti priimami keliems metams į priekį, kad „<...> būtų išvengta galimo nederamo poveikio per kasmetines derybas dėl biudžeto“. EBU taip pat pabrėžia, kad šiuo metu, pagal galiojantį reglamentavimą, LRT yra patikimai finansuojamas, o tai yra geras pavyzdys, tačiau, palyginti su kitais EBU nariais, LRT vis dar patenka į mažiausiai finansuojamų visuomeninių transliuotojų grupę²³⁰, todėl įvedamos finansavimo „lubos“ šią situaciją dar labiau pakoreguotų. Tokią užsienio žiniasklaidos organizacijų poziciją patvirtina ir žiniasklaidos politikos tyrėjai. Chris Hanretty teigimu, visuomeniniams transliuotojams skirtas prognozuojamas ir su makroekonominiais rodikliais susietas finansavimas mažina politikų intervencijos tikimybę²³¹. Įvedus finansavimo „lubas“ gali atsirasti precedentas ateityje vis grįžti prie finansavimo modelio peržiūros bei koreguoti finansavimo dydį – o tai gali silpninti visuomeninio transliuotojo finansinį stabilumą ir nepriklausomumą.

Kitas aspektas, kuriuo bandoma pateisinti visuomeninio transliuotojo finansavimo kaštų mažinimą – dėl gynybos poreikių didinimo. Jakubowicz teigimu²³², visuomeninis transliuotojas turėtų būti suvokiamas kaip pagrindas demokratijos infrastruktūrai, o ne kaip instrumentas konkretiems politikų tikslams įgyvendinti. Remiantis autoriaus mintimis, galima būtų teigti, jog požiūris į visuomeninį transliuotoją, kaip į resursą, kurį galima perskirstyti, sulėtinti, atidėti,

²²⁸ *Ibid*

²²⁹ *Ibid*

²³⁰ *Ibid*

²³¹ Chris Hanretty, (2011). *Public broadcasting and political interference*. Routledge.

²³² Karol Jakubowicz, (2007). *Public Service Broadcasting in the 21st century*. From public service broadcasting to public service media. RIPE@ 2007, 29-49.

„išaldyti“ ar „solidariai prisidėti“ prie kitų valstybės politikos sričių finansavimo, yra ydingas. Ne gana to, Lietuvos meno kūrėjų asociacijos teigimu²³³ bei kaip svarstymo Kultūros komitete metu teigė LRT generalinė direktorė Monika Garbačiauskaitė-Budrienė, LRT yra svarbi Lietuvos nacionalinio saugumo dalis. Kaip teigiama asociacijos pasiūlymuose, visuomeninio transliuotojo indėlis į demokratiją yra svarbus taikos metu, tačiau dar svarbesnis LRT būtų karo atveju – tokiu atveju transliacijos negali nutrūkti, o tam LRT reikia ruošti jau dabar: „Dalis pasiruošimo darbų jau atlikta, pavyzdžiui, portalu LRT.lt kopijos jau iškeltos į užsienio serverius. Netekus infrastruktūros Konarskio g. 49, LRT.lt savo transliacijas galėtų pradėti iš duomenų centro Vakarų Europoje per 10-15 min. Tačiau didžioji pasirengimo dalis (TV signalo išleidimas iš užsienio, atsarginių korespondentų punktų ir bunkerio steigimas, įrangos sukomplektavimas ir pan.) dar laukia.“²³⁴

Jeigu būtų priimta pirminė projekto versija, kurioje siūloma kaip vieną iš finansavimo rodiklių numatyti susieti LRT finansavimo augimą su šalies bendrojo vidaus produkto (BVP) pokyčiu „to meto kainomis“, toks modelio taikymas neatspindėtų infliacijos ir vidutinio darbo užmokesčio pokyčių. BFK pataisius formuluotę, pagal kurią finansavimas skaičiuojamas atsižvelgiant į „**paskutinių trejų biudžetinių metų LRT skirtų valstybės biudžeto asignavimų vidurkį**“, tam tikra prasme įvedė saugiklius dėl kasmet kintančios valstybės ekonominės situacijos ir jos netolygumų.

Apibendrinant, jeigu LRT įstatymo 19 straipsnio pakeitimas būtų buvęs priimtas, jis būtų dalinai pakeitęs LRT finansavimo modelio struktūrą – valstybės skiriamų lėšų augimas būtų tapęs labiau priklausomas nuo kintančių makroekonominių rodiklių ir jų interpretavimo. Finansavimo sąsajos su nominaliojo BVP pokyčiu, būtų galėjusios sumažinti finansavimo nuspėjamumą ir apsunkinęs ilgalaikį veiklos ir biudžeto planavimą, o tai kartu – susilpninęs visuomeninio transliuotojo pajėgumą, konkurencingumą bei pasiruošimą ekstremalioms situacijoms.

Aplinka, kurią labiausiai galėjo paveikti įstatymas

²³³ Komiteto išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. liepos 3 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e901c800393611efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=13&searchMod elUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323>, [žiūrėta 2025 m. sausio 2 d.]

²³⁴ *Ibid*

Remiantis padaryta analize, LRT modelio finansavimo modelio korekcijos būtų galėjusios paveikti kelias žiniasklaidos nepriklausomumą lemiančias aplinkas. **Politinė aplinka** pasireikštų per politikų valią numatyti instrumentus visuomeninio transliuotojo finansinio pajėgumo stiprinimui/silpninimui. Iki tol galiojęs LRT finansavimo modelis buvo laikomas pavyzdiniu ir kitoms užsienio valstybėms, kuris užtikrina visuomeninio transliuotojo finansavimo atsiejimą nuo politikų valios, grindžiant aiškiomis taisyklėmis. Finansavimo „lubų“ (ir „grindų“) įvedimas bei finansavimo susiejimas su BVP rodikliais keistų visuomeninio transliuotojo finansavimo ribas, taip pat didintų politinių prioritetų įtaką – kas buvo bandoma daryti, ieškant lėšų gynybos finansavimui LRT sąskaita – viešojo intereso sampratai ir jos interpretacijai (pvz., viešąjį interesą supriešinant su nacionalinio saugumo finansavimo poreikiais). Tai tiesiogiai galima susieti su politinės aplinkos elementais – prioritetų nustatymu, instituciniu reguliavimu.

Ekonominės aplinkos rėmuose, šis įstatymo pakeitimas būtų turėjęs reikšmingos įtakos visuomeninio transliuotojo veiklos ir finansinio pajėgumo stiprinimui, nes LRT neturi pajamų iš komercinės reklamos, todėl yra priklausoma nuo valstybės biudžeto asignavimų, kurie lemia jos gebėjimą ne tik įgyvendinti įstatymu nustatytą misiją, bet ir palaikyti konkurencingumą rinkoje bei pritraukiant profesionalius žurnalistus. Svarstymų metu buvo išsakyti Lietuvos radijo ir televizijos asociacijos argumentai dėl galimo konkurencinės aplinkos iškraipymo, akcentuojant sparčiai augantį LRT biudžetą ir jo santykį su komercinių transliuotojų pajamomis – tokie argumentai atspindi rinkos logiką, kuri iš esmės skiriasi nuo visuomeninio transliavimo ekonominio modelio logikos, kuri nėra orientuota į pelno siekimą, o susijusi su viešojo intereso siekimu ir įgyvendinimu.

Socialinė žiniasklaidos nepriklausomumo **aplinka** taip pat gali būti paveikiama, tiesa – netiesiogiai ir ilgalaikėje perspektyvoje. Priimti pokyčiai būtų galėję turėti įtakos visuomeninio transliuotojo galimybėms stiprinti viešojo intereso funkcijas, prisidėti prie informacinio raštingumo didinimo ir dezinformacijos užkardymo, taip pat palaikyti kitoms žiniasklaidos priemonėms netaikomos prievolės transliuoti tam tikras programas (Dainų šventę, valstybinius minėjimus ar Šv. Mišias ir t.t.), ruošti testuoti transliavimą ir veiklą iš užsienio karo ar kitų situacijų atveju.

Pakeitimas nr. 12 Aiškesnio reklamos žymėjimo įvedimas

Turinio projektas, užsakomasis turinys, pranešimas žiniasklaidai, reklama, rinkodaros turinys – visos šios sąvokos iki 2024 m. galiojusiame Visuomenės informavimo įstatymo variante

„gulėjo“ po viena sąvoka – „rėmimas“, kuri buvo apibrėžta gana siaurai. Ypač naujienų portalams aktualus klausimas pradėtas spręsti pačios žiniasklaidos – savireguliacijos rėmuose numatytos taisyklės, kaip gali būti žymimi pranešimai žiniasklaidai ir turinio rinkodara²³⁵. Kaip aiškina pataisų iniciatorius ir Kultūros komiteto išvadų rengėjas Vytautas Kernagis, dėl to nukenčia redakcijos, nes yra priverstos elgtis neteisėtai vien dėl to, kad VII nėra terminų, atitinkančių rinkos tendencijas²³⁶.

Keisti įstatymą siūloma praplečiant sąvoką „rėmimas“, į ją įtraukiant terminą „informacinės visuomenės informavimo priemonės“, kuris apima visas žiniasklaidos rūšis. Turint omenyje ir tai, kad praktikoje labai dažnai sutinkama, naudojama ir komunikaciniame lauke yra „prigijusi“ sąvoka „pranešimas žiniasklaidai“, siūloma į įstatymą įrašyti ir ją. Kaip teigiama aiškinamajame rašte, šis terminas taptų oficialiu ir žiniasklaida galėtų publikuoti fizinių, juridinių asmenų ar organizacijų platinamus pranešimus žiniasklaidai, specialiai žymėti žodžiais „pranešimas žiniasklaidai“. Atvejais, kai redakcijos nuspręs nepublikuoti atsiųstų pranešimų žiniasklaidai, o autoriai norės vis tiek jį paskelbti ir už tai sumokėti, „mokamu virstantis pranešimo žiniasklaidai turinys privalės būti žymimas žodžiais „Reklama“ arba „Rėmimas“ (pasirinktinai).²³⁷“

Anot įstatymo projektui nuomonę ir pastebėjimus teikusio, VU Komunikacijos fakulteto partnerystės docento Liutauro Ulevičiaus, parengtas informacinis pranešimas savaime netampa pranešimu žiniasklaidai²³⁸. Docentas kritikuoja įstatymo projekto autorių siūlymą laikyti pareiga atitinkamai žymėti atvejus, kai pasinaudotu pranešimu žiniasklaidai, atsirastų „*visa apimtimi ar iš dalies publikuojant pranešimą žiniasklaidai*“. Kitaip tariant, iš pranešimo žiniasklaidai paėmus net pora žodžių ar sakinių visuomenės informavimo priemonė turėtų apie tai pažymėti. L. Ulevičiaus teigimu, susidarytų tragikomiškos situacijos, kai žurnalistai nagrinėja sudėtingas temas, remiasi daugybiniais pranešimais, jų turiniu – taip būtų privalu nurodyti visų pranešimų žiniasklaidai autorius, pažymėti autorinį žurnalistinį tekstą kaip „pranešimą žiniasklaidai“, nes taip pat įstatyme nenumatyta minimali informacinio pranešimo apimties riba – t.y. pranešimu žiniasklaidai būtų laikomas ir poros sakinių laiškas.

²³⁵ Aiškinamasis raštas dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. gegužės 17 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c7571eb0141c11ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=10&searchModelUUID=08ca1f4a-5e77-4d70-b9c1-c3a6a333d21f>, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 23 d.]

²³⁶ *Ibid*

²³⁷ *Ibid*

²³⁸ Pagrindinio komiteto išvada dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. rugsėjo 27 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1d8733f07ca611ef84ff9693ecd03ff5?positionInSearchResults=4&searchModelUUID=08ca1f4a-5e77-4d70-b9c1-c3a6a333d21f>, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 23 d.]

Remiantis Seimo nario Stasio Tumėno pasiūlymais, rekomenduota „pranešimo žiniasklaidai“ sąvoką tikslinti į „pranešimo visuomenei“, argumentuojant, kad VII terminas „žiniasklaida“ neturi teisinio apibrėžtumo, o įstatyme yra vartojamas jungtinėse sąvokose „audiovizualinė žiniasklaida“, „kultūrinė žiniasklaida“, „regioninė žiniasklaida“, tad siūloma pakeisti sąvoką į „pranešimas visuomenei“. Tačiau tiek L. Ulevičiaus argumentams, tiek S. Tumėno pasiūlymams Kultūros komitetas nepritarė. Seimas pritarė VII pataisoms balsais – „už“ balsavo 96, prieš – 0, susilaikė – 1. Įstatymas įsigaliojo 2024 m. spalio 25 d.²³⁹

Kaip šis pokytis gali paveikti žiniasklaidos laisvės situaciją?

Remiantis įstatymo iniciatoriais, institucijos, nagrinėjančios ginčus ir vartotojų skundus – Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba (VVTAT), teismai – vadovaujasi galiojančiu reguliavimu, kuris šiuo metu yra nepakankamas ir neatliepiantis naujausių tendencijų ir rinkos poreikių²⁴⁰. VVTAT, nagrinėdama skaitytojų, klausytų ir žiūrovų skundus dėl galimai paslėptos reklamos, privalo remtis galiojančiu teisiniu reguliavimu ir skirti įspėjimus ir arba baudas žiniasklaidai dėl paslėptos reklamos, net ir tais atvejais, kai turinys yra pažymėtas žyma „Pranešimas žiniasklaidai“, „Rėmimas“, nes šių sąvokų – pirmosios VII paprasčiausiai nėra, antroji – apibrėžta siaurai. Tai atspindinčiu atveju galima paminėti skundą prieš portalą „15 min“, kuomet vartotojas kreipėsi į VVTAT, nurodydamas, kad „15min.lt“ portale publikuotame straipsnyje „Naujos kelionių tendencijos: „viskas įskaičiuota“ ar „viskas netikėta“?“ pateikta ne objektyvi informacija, o tik vienos kelionių agentūros, prekiaujančios kelionėmis į konkrečią šalį, darbuotojų skleidžiama pardavimus skatinanti informacija²⁴¹. Kaip teigiama VVTAT pranešime, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodė, jog, nors redakcija reklaminių straipsnių publikavo neatlygintinai, teismas atkreipė dėmesį, jog publikacijoje nebuvo nuorodos į pranešimą spaudai, t.y. aiškaus

²³⁹ Darbotvarkės klausimas, 2024 m. spalio 15 d. Lrs.lt, prieiga internete: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35727&p_k=1&p_a=sale_klaus_stad&p_moment=20241015&p_kl_stad_id=-95127, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 23 d.]

²⁴⁰ Aiškinamasis raštas dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. gegužės 17 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c7571eb0141c11ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=10&searchMod elUUID=08ca1f4a-5e77-4d70-b9c1-c3a6a333d21f>, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 23 d.]

²⁴¹ Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos informacija „Priimtas nutarimas dėl UAB „15min“ paslėptos reklamos skleidimo“, 2021 m. gruozio 3 d. Vvtat.lrv.lt. Prieiga internete: <https://vvtat.lrv.lt/lt/naujienos-ir-pranesimai-ziniasklaidai-377/priimtas-nutarimas-del-uab-15min-pasleptos-reklamos-skleidimo-2120/?com>, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 23 d.]

paženkinimo. Anot įstatymo projekto rengėjų, formuojasi žiniasklaidai nepalanki situacija, kur įstatyminę spragą galima ištaisyti pakoregavus VII įstatymą. Šie pakeitimai taip pat praplėstų įtvirtintą sąvoką „Rėmimas“, kad ji galėtų būti teisingai taikoma ir naudojama internetinės žiniasklaidos rinkoje, o ne vien televizijų ir radijų produkcijai, kaip buvo prieš pakeitimą²⁴². Anot LRTK pirmininko pavaduotojo Ričardo Slapšio, tuometinis reguliavimas nepagrįstai išskyrė interneto žiniasklaidos sektorių: „Iki šiol „rėmimo“ sąvoką naudoti galėjo tik televizijos ir radijo stotys, pristatančios remiamą turinį žiūrovams ir klausytojams, o kitos žiniasklaidos grupės, nors ir kuria remiamą turinį, buvo nuskriaustos – negalėjo teisėtai naudoti „rėmimo“ sąvokos, o turėjo jį žymėti „reklama“, nors šis terminas nėra tikslus šiam kūriniiui <...>.“²⁴³

Didinant pasitikėjimą žiniasklaida ir atsižvelgiant į Europos mastu priimtas direktyvas, reklamos, komercinio turinio ir pranešimų žiniasklaidai atskyrimas padeda vartotojui aiškiai matyti, ar turinys yra finansuojamas, ar autorinis, sumažinti paslėptos reklamos riziką. Tai suderinama ir su ES Skaitmeninių paslaugų aktu²⁴⁴ (68 punktas) dėl skaidraus komercinio turinio žymėjimo – tai padidina skaidrumą ir pasitikėjimą žiniasklaida, žurnalistika tampa atsparesnė manipuliacijoms ir interpretacijoms. Tad galima teigti, jog priimti pakeitimai, nors paliko dalinį neapibrėžtumą dėl taikymo praktiškai, stiprina žiniasklaidos skaidrumą, didina pasitikėjimą ja, gali apsaugoti nuo paslėptos reklamos ar net propagandos rizikos bei padėti sprendžiant skundus dėl vartotojų teisių ir reklamos.

Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti pakeitimas

Įvesti pakeitimai turi kelių žiniasklaidos nepriklausomumą lemiančių aplinkų požymių. Žiūrint iš **politinės aplinkos** perspektyvos – keičiamas reguliavimas ir įvestas sąvokų aiškumas lengvina procesą žiniasklaidos reguliavimo klausimu – aiškus komercinio turinio atskyrimas mažina

²⁴² Aiškinamasis raštas dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. gegužės 17 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c7571eb0141c11ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=10&searchMod elUID=08ca1f4a-5e77-4d70-b9c1-c3a6a333d21f>, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 23 d.]

²⁴³ M360 „Seimas įteisino sąvoką „pranešimas žiniasklaidai“ ir išplėtė „rėmimo“ formuluotę“, 2024 m. spalio 15 d. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/seimas-iteisino-savoka-pranesimas-ziniasklaidai-ir-isplete-remimo-formuluote-120057378>, [žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d.]

²⁴⁴ EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (ES) 2022/2065, dėl bendrosios skaitmeninių paslaugų rinkos, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2000/31/EB (Skaitmeninių paslaugų aktas) (68 punktas) 2022 m. spalio 19 d. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>, [žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d.]

įstatyminę „pilkąją zoną“ visuomenės informavime, apsaugo redakcijas nuo galimų interpretacijų kilus teisiniams ginčams, įveda aiškesnes turinio žymėjimo taisykles.

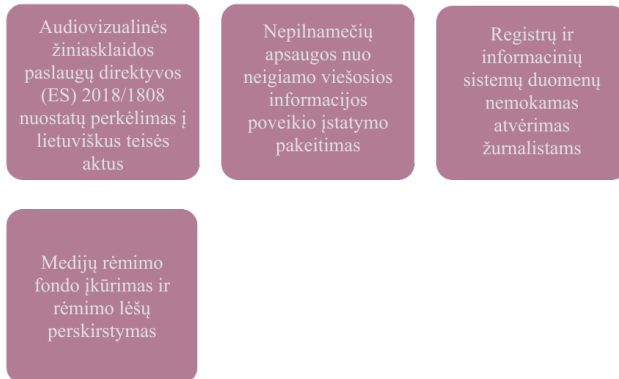
Tuo pat metu svarbus ir **socialinės aplinkos** klausimas, nes šie VII pakeitimai tiesiogiai veikia visuomenės gebėjimą atskirti nepriklausomą, redakcijos parengtą turinį nuo užsakomojo. Taip išpildoma ir dar viena sąlyga – didinamas medijų raštingumas ir visuomenės pasitikėjimas žiniasklaida. Tai labai glaudžiai, nors ir netiesiogiai galima sieti su **ekonominės aplinkos** aspektais – reklamos užsakovai ir žiniasklaidos redakcijos geriau supranta atsakomybės ribas, o visuomenė gali atpažinti užsakytą ir už jį apmokėtą turinį.

4.4. Tyrimo išvados

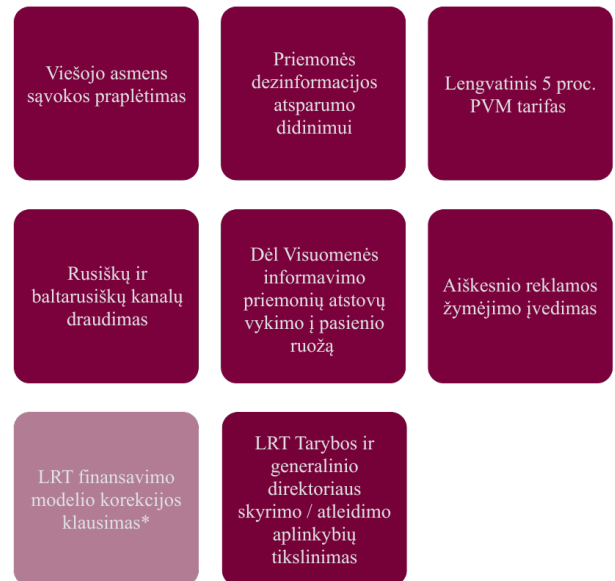
Atliktas 2020-2024 m. Seimo kadencijos tyrimas apėmė 12 svarstytų, priimtų sprendimų bei žiniasklaidos veiklai įtaką darančių teisės aktų. 11 iš jų buvo priimti, vienos – LRT įstatymo pataisos, kuriomis buvo siūloma koreguoti visuomeninio transliuotojo finansavimo modelį, nebuvo priimtose, priešingai – numatytas finansavimo augimas svarstant valstybės biudžetą.

Remiantis Žiniasklaidos politikos planavimo skyriuje analizuotais dokumentais, galima teigti, jog iš **anksto planuoti ir priimti – keturi įstatymo pakeitimai**: Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos perkėlimas į lietuviškąją teisę, su ja kartu ėjusios lydimąjo įstatymo dėl Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio pataisos; taip pat Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo išformavimas ir naujojo Medijų rėmimo fondo koncepcijos patvirtinimas ir VII pataisos. Taip pat iš anksto buvo numatyta atverti registrus ir informacines sistemas, jog žurnalistai galėtų informaciją pasiekti nemokamai.

Planuoti pakeitimai

Neplantuoti pakeitimai

*Įstatymo pataisos nebuvo patvirtintos

7 lentelė. Žiniasklaidos politikos planavimo ir įgyvendinimo 2020-2024 m. atitiktis, sudaryta autorės

Likę 8 įstatymai ir teisės aktų pakeitimai buvo reakcija į tuomečius įvykius bei susidariusias krizes. Tiesa, tikslumo dėlei reikėtų paminėti, jog pirmasis pakeitimas – 5 proc. PVM lengvatos patvirtinimas, vos pradėjus darbą naujam Seimui ir Vyriausybei 2020 m. gruodį jau gulėjo ant sprendimų priėmėjų stalo – klausimas pradėtas kelti dar ankstesnės Seimo kadencijos metu ir buvo svarstomas dėliojant valstybės biudžeto finansavimą ir prioritetus, tad XVIII Seimui beliko tik pritarti pataisoms, pagal kurias 5 proc. PVM lengvata taikoma spausdintiems ir (arba) elektroniniams laikraščiams, žurnalams ir kitiems periodiniams leidiniams, net jei jie skelbiami elektroniniais ryšiais.

Sprendimą riboti žurnalistų patekimą į pasienio ruožą, prasidėjus migrantų antplūdžiui Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje, galėjo paskatinti siekis užtikrinti nacionalinį saugumą ir pareigūnų darbo netrukdyimą, taip pat baimė, kad pasienyje fiksuojama informacija ir vaizdai galėtų būti panaudoti priešiška propagandai. Nors sprendimas nebuvo priimtas tiesiogiai politikų, o Valstybės sienos apsaugos (VSAT) vado įsakymu, tačiau toks sprendimas priimtas su Vidaus reikalų ministerijos žinia. Visgi, didėjantis žiniasklaidos ir politikų nepasitenkinimas bei spaudimas,

siekis sumažinti kritikos bangą privertė atsisakyti drastiškų priemonių ir leisti žurnalistams atlikti savo darbą ir nušviesti įvykius visuomenei.

Viešojo asmens sąvokos aiškesnis apibrėžimas Visuomenės informavimo įstatyme taip pat buvo paskatintas įvykusių teisminių procesų bei aiškos žiniasklaidos atstovų pozicijos dėl Klaipėdos naujienų portalą „Atvira Klaipėda“ situacijos, kai po Žurnalistų etikos inspektoriaus, Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimų bei atstotos apeliacijos, byla ir sprendimas buvo garsiai aptarinėjama visuomenėje, tad reikėjo situaciją išspręsti darant keitimus įstatyminėje bazėje.

2022 m. vasarį Rusijai pradėjus karo veiksmus Ukrainoje ir Seimui įvedus neparastąją padėtį, imtasi veiksmų didinti visuomenės, o tuo pačiu ir informacinę saugumą – duodant įrankius visuomenės informavimo srities priežiūros institucijoms operatyviai reaguoti į informaciją, keliančią grėsmę Lietuvos saugumo interesams, o vėliau drausti rusiškų ir baltarusiškų kanalų transliavimą ir prieinamumą Lietuvoje. Šiuo klausimu ryški LR Kultūros ministerijos, Seimo Kultūros komiteto ir LRTK institucijų sinergija.

LRT valdysenos – Tarybos ir generalinio direktoriaus skyrimo bei atleidimo aplinkybių tikslinimas ir LRT finansavimo modelio korekcijų klausimai buvo svarstomi sąlyginai panašiu laiku. Pirmasis galėjo turėti kelis priežastingumo argumentus – remiantis pataisų autoriaus Eugenijaus Gentvilo argumentais, remtasi pagal bendrovių valdysenos gerąsias praktikas sudarant valdybą ir renkant valdymo organus. Iš diskusijų Seime bei teiktų pasiūlymų aišku, kad situacija atsispiria nuo neseniai – 2023 metais – vykusių LRT generalinio direktoriaus rinkimų, kurie strigo dviem kandidatams surinkus vienodą balsų skaičių. Taip pat pataisas galėjo paskatinti situacijos, kai LRT Taryboje veikia nariai, aktyviai dirbantys politikoje. Visuomeninio transliuotojo finansavimo modelio korekcijų klausimas iškilo aktyviai diskutuojant dėl gynybos biudžeto didinimo ir kalbant apie sferas, iš kurių galėtų būti nukreiptos lėšos į gynybą. Tai atvirai argumentuojama ir šių LRT pataisų aiškinamajame rašte.

Paskutinytis – 2024 m. spalį priimtas pakeitimas, taip pat iškeltas ne politikų iniciatyva, o pačios žiniasklaidos savireguliacijos ir naujienų portalų pradėtos taikyti praktikos skirti turinį skiriamaisiais žymėjimais. Imtis pokyčių galėjo paskatinti ir teisminės procedūros, kai Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnybai tekdavo analizuoti skundus, susijusius, su paslėptos reklamos ir užsakomojo turinio klausimais.

Pakeitimas		Galimas poveikis žiniasklaidos nepriklausomumui
Lengvatinis 5 proc. PVM tarifas	→	Teigiamas
Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva	→	Iš dalies teigiamas
Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimas	→	Iš dalies teigiamas
Registrų ir informacinių sistemų duomenų nemokamas atvėrimas žurnalistams	→	Teigiamas
Dėl Visuomenės informavimo priemonių atstovų vykimo į pasienio ruožą	→	Neigiamas
Viešojo asmens sąvokos praplėtimas	→	Teigiamas
Priemonės dezinformacijos atsparumo didinimui	→	Ir teigiamas, ir neigiamas
Rusiškų ir baltarusiškų kanalų draudimas	→	Ir teigiamas, ir neigiamas
Medijų rėmimo fondo įkūrimas ir rėmimo lėšų perskirstymas	→	Teigiamas
LRT Tarybos ir generalinio direktoriaus skyrimo / atleidimo aplinkybių tikslinimas	→	Iš dalies teigiamas
LRT finansavimo modelio korekcijos klausimas	→	Neigiamas
Aiškesnio reklamos žymėjimo įvedimas	→	Iš dalies teigiamas

8 lentelė. 2020-2024 m. Seimo kadencijos metu priimtų sprendimų poveikis žiniasklaidos laisvei, sudaryta autorės

Vertinant įstatymų ir reguliavimo pakeitimus 2020-2024 metų kadencijos laikotarpiu matyti, jog didžioji dalis (8 iš 12 pakeitimų) **turėjo teigiamą arba iš dalies teigiamą įtaką** žiniasklaidos laisvei ir nepriklausomumui, nes prisidėjo prie ekonominio tvarumo stiprinimo, skaidrumo ir profesinių standartų didinimo, plėtė galimybes žurnalistams pasiekti ir rinkti informaciją.

4 iš 12 pakeitimų, nors ir gali daryti **teigiamą įtaką, tačiau savyje turi elementų, kuriuos reikėtų vertinti atsargiau**. Pvz., pirmuoju atveju dėl Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų

direktyvos ir jos lydimą – Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimai ir nuostatų perkėlimas į lietuviškąją teisę iš dalies susiaurino raiškos laisvės ribas, ypač „vlogeriams“ ir turinio kūrėjams, tačiau kartu sustiprino auditorijos saugumą (ypač nepilnamečių), žiniasklaidos valdymo skaidrumą (teikiant duomenis VIRSIS sistemai) ir žiniasklaidos atsakingumo principus, dezinformacijos mažinimą.

Dėl LRT valdysenos pokyčių įstatyme pakeitimo – intencijos mažinti politikų įtaką tiek LRT Taryboje, tiek įvedant papildomus saugiklius teikiant ir atleidžiant LRT generalinį direktorių, yra sveikintinos ir teigiamos. Galimybė atleisti vadovą, tik tuo atveju, kai LRT taryba pareiškia objektyviu viešuoju interesu pagrįstą nepasitikėjimą, formaliai stiprina LRT vadovo apsaugą nuo tiesioginio politinio spaudimo, tačiau praktikoje palieka neapibrėžtą „viešojo intereso“ sąvokos interpretaciją, kuri gali tapti pilkąja zona ir sudaryti prielaidas direktoriaus atleidimui dėl skirtingo sąvokos traktavimo.

Aiškesnio užsakomojo ir redakcinio turinio atskyrimo ir žymėjimo pakeitimas iš esmės turi teigiamą įtaką žiniasklaidos laisvei – stiprina žiniasklaidos atsakingumą ir skaidrumą, suteikia galimybę skaitytojui (ar kitokia forma žiniasklaidos turinį naudojančiam) matyti, ar šis turinys yra objektyvus ir parengtas, remiantis žurnalistinio darbo principais, ar yra paruoštas išorės organizacijų (politinių, nevyriausybinių ar verslo), ar toks turinys yra susietas finansiniais ryšiais. Vienas iš kritinių šio pakeitimo aspektų – palikta „pilkoji zona“, kada būtina, o kada nebūtina žymėti, jog turinys yra ne autorinis – reguliavimas gali lemti situacijas, kai net minimalus pranešimų turinio panaudojimas (pavieniai faktai ar citatos) būtų laikomas pagrindu specialiam žymėjimui, nepaisant to, kad galutinis tekstas yra autorinis ir parengtas redakcijos iniciatyva.

Žiūrint į pakeitimus dėl kovos su dezinformacija užkardymo ir kanalų draudimo, jie balansuoja ties **teigiamo ir neigiamo vertinimo riba**. Viena vertus, pataiso suteikia institucijoms aiškesnius ir operatyvesnius įgaliojimus užkardyti pavojingą informaciją, tačiau, kita vertus, išplečia turinio ribojimo galimybes, kurių taikymas priklauso nuo praktinių sprendimų ir tarpinstitucinio susidurbimo. Svarbu pabrėžti, kad įstatymų pakeitimais įvedami ribojimai nepaveiks profesionalios, nepriklausomos žiniasklaidos, besilaikančios faktų tikrinimo, redakcinės atsakomybės ir etikos principų, todėl tokios žiniasklaidos veiklos laisvė nėra paveikiama. Tuo tarpu kanalams ir priemonėms, kurios į etiško informacijos pateikimo principus žiūri neatsakingai arba sąmoningai ar sistemiškai platina dezinformaciją, propagandą ar veikia priešišku valstybių informacinių operacijų logika, šie sprendimai reiškia laisvės ribojimą. Galutinis šių pakeitimų poveikis tiesiogiai sietinas

su tuo, kaip LRTK, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba, policija ir teismai taikys įstatyme numatytas procedūras, ypač skubos tvarka priimamų sprendimų atveju. Šiame kontekste svarbu nepamiršti tarptautinių organizacijų įspėjimo, kad kovos su dezinformacija įrankiai turi būti proporcingi, skaidrūs ir aiškiai pagrįsti, siekiant išvengti jų interpretavimo kaip cenzūros ar spaudimo – svarbu, kad kiekvienas informacijos ar kanalo ribojimo atvejis būtų vertinamas individualiai, taikant aiškius, skaidrius ir proporcingus kriterijus.

Vienas pakeitimas (iš viso du – jeigu būtų buvusios priimtose LRT įstatymo ir finansavimo modelio korekcijos pataisos) **turėjo akivaizdžią neigiamą įtaką** žurnalistų veiklai ir informacijos sklaidai, ypač svarbiose krizinėse situacijose. Toks sprendimas, nors ir grįstas nacionalinio saugumo ar viešojo intereso apsaugos argumentais, laikinai riboja žiniasklaidos „sarginio šuns“ funkcijos įgyvendinimo galimybes ir padidino priklausomybę nuo oficialių institucijų teikiamos informacijos, atblokuojant žurnalistus nuo galėjimo ją patikrinti.

Žiūrint į bendrą pakeitimų pasiskirstymą, galima teigti, jog sprendimų priėmėjų pasiūlymai ir įstatymai turėjo teigiamą įtaką žiniasklaidos laisvės srityje, tačiau kartu pasižymėjo ir selektyviu ribojimų taikymu esant išskirtinėms aplinkybėms. Tai rodo siekį stiprinti žiniasklaidos nepriklausomumą ir gerinti žurnalistų darbo ir veikimo sąlygas, tačiau taip pat rodo riziką, kad krizinės situacijos gali tapti priežastimi riboti laisvą žurnalistų veiklą apribojant visuomenės teisę būti informuotai.

Pakeitimas		Aplinka, kurią labiausiai gali paveikti pakeitimas
Lengvatinis 5 proc. PVM tarifas	→	Ekonominė
Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva	→	Politinė, socialinė, ekonominė
Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimas	→	Socialinė
Registrų ir informacinių sistemų duomenų nemokamas atvėrimas žurnalistams	→	Politinė, ekonominė
Dėl Visuomenės informavimo priemonių atstovų vykimo į pasienio ruožą	→	Politinė
Viešojo asmens sąvokos praplėtimas	→	Politinė, socialinė
Priemonės dezinformacijos atsparumo didinimui	→	Politinė, ekonominė
Rusiškų ir baltarusiškų kanalų draudimas	→	Politinė, socialinė, ekonominė
Medijų rėmimo fondo įkūrimas ir rėmimo lėšų perskirstymas	→	Ekonominė
LRT Tarybos ir generalinio direktoriaus skyrimo / atleidimo aplinkybių tikslinimas	→	Politinė, socialinė
LRT finansavimo modelio korekcijos klausimas	→	Politinė, ekonominė, socialinė
Aiškesnio reklamos žymėjimo įvedimas	→	Politinė, ekonominė, socialinė
Poveikis Teigiamas Teigiamas iš dalies Ir teigiamas, ir neigiamas Neigiamas		

9 lentelė. 2020-2024 m. Seimo kadencijos metu priimtų sprendimų poveikis žiniasklaidos laisvei ir žiniasklaidos nepriklausomumo aplinkai

Žvelgiant į analizuotus pakeitimus per žiniasklaidos nepriklausomumą lemiančių aplinkų prizmę, galima matyti, jog 2020-2024 metų Seimo kadencijos metu labiausiai buvo veikiamas

žiniasklaidos politinė aplinka. Didžioji dalis sprendimų (9 iš 12) tiesiogiai arba iš dalies buvo susiję su valstybės arba žiniasklaidą reguliuojančių institucijų veikimo plėtra, reguliavimo pakeitimais, žiniasklaidos priežiūros mechanizmų peržiūra, informacinės aplinkos kontrole. Tokie sprendimai ne retai buvo formuojami per teisinio / įstatyminio / sąvokų aiškumo didinimo perspektyvas. Iš analizės taip pat galima matyti, jog pusė (mažiausiai 6 iš 12) sprendimų tiesiogiai arba iš dalies galima sieti su valstybės lygmeniu vykusiomis krizinėmis situacijomis – reaguojant į pandemijos sukeltus ekonominius padarinius, migrantų krizę Lietuvos–Baltarusijos pasienyje, Rusijos karo Ukrainoje veiksmus, išaugusius gynybos ir nacionalinio saugumo finansinius poreikius bei vis didėjančius kovos su dezinformacija iššūkius. Iš to galima matyti, kad žiniasklaidos politikos pokyčiai šios kadencijos metu buvo formuojami kaip tiesioginio atsako, krizės valdymo ir saugumo didinimo politikos dalis, kur informacijos kontrolė, prieigos prie kanalų ribojimas, finansavimo kovai su dezinformacija didinimas, institucinių saugiklių plėtra tapo valstybės, pasitelkiant žiniasklaidos priemonės, tam tikru atsako instrumentu.

Žiūrint į ekonominę aplinką, analizuojamu laikotarpiu į ją nukreipti pakeitimai buvo strategiškai reikšmingi – lengvatinis PVM tarifas periodiniams leidiniams bei Medijų rėmimo fondo veiklos startas užtikrino, kad priemonės būtų orientuotos į tas žiniasklaidos sritis, kurioms išsilaikyti rinkos sąlygomis yra sudėtinga – regioninę žiniasklaidą, kultūros periodikos leidinius. Su Medijų rėmimo fondo įsteigimu valstybės parama pradėta teikti ir kultūros žiniasklaidai, tautinių mažumų ir išeivijos žiniasklaidos priemonėms, taip pat pradėti skatinti tiriamosios žurnalistikos atstovai ir jų projektai bei dėmesys skiriamas prieš dezinformaciją kovojantiems žiniasklaidos projektams. Svarbus aspektas – Medijų rėmimo fondo lėšų reikšmingas padidinimas, nors ir nėra numatyta ilgalaikio valstybės finansavimo modelio užtikrinimo kasmet. Tokie pakeitimai gali prisidėti prie žiniasklaidos sektoriaus ilgalaikio tvarumo ir temų įvairovės palaikymo.

Apžvelgiant žiniasklaidos socialinės aplinkos aspektus, matomus 2020-2024 metų laikotarpiu, jie turėjo sąlyginai mažesnę, bet reikšmingą įtaką, nes dauguma šių sprendimų turėjo poveikį visuomenės teisei gauti tikslią ir svarbią informaciją, prisidėjo prie pasitikėjimo žiniasklaida stiprinimo, viešojo intereso palaikymo ir didinimo. Viešojo asmens sąvokos tikslinimas ir praplėtimas, aiškesnis reklamos žymėjimas, nepilnamečių apsaugos stiprinimas bei priemonės kovai su dezinformacija formuoja informacinę aplinką, kurioje auditorija yra labiau apsaugota nuo manipuliatyvaus, įžeidžiančio ar klaidinančio turinio, įvedami aiškesni algoritmai tokių atvejų užkardymui.

Svarbu pažymėti ir tai, kad dalis analizuotų pakeitimų gali veikti ne vieną aplinką. Teorijos, pasiūliusios į žiniasklaidos laisvę ir nepriklausomumą žvelgti iš trijų aplinkų – politinės, ekonominės ir socialinės prizmę – Jan van Cuilenburg ir Denis McQuail teigė²⁴⁵, kad šios trys aplinkos negali būti pilnai atskiriamos, t.y. jos ne visada **veikia izoliuotai**, o verčiau **persidengia** ir gali transformuotis. Autorių teigimu ekonominiai ir technologiniai interesai dažnai užima didesnę proporcijos dalį nei anksčiau, todėl medijų politika, pasak autorių, yra politinių, socialinių ir ekonominių vertybių, kurios formuoja viešojo intereso apibrėžimą, pusiausvyros pasikeitimo laikotarpyje. Žiūrint į analizuotus atvejus 2020-2024 m. kadencijos metu, toks aplinkų persidengimas (4 atvejai iš 12 aiškiai paliečia visas tris aplinkas) leidžia teigti, kad žiniasklaida vis dažniau suvokiama ne kaip izoliuota visuomenės informavimo dalis, bet veikia vidaus ir tarptautinių žiniasklaidos standartų implementavimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos klausimu), valstybės atsparumo, krizių valdymo (rusiškų ir baltarusiškų kanalų draudimo, finansavimo didinimo, kovos su dezinformavimo klausimais), žurnalistų darbo apsaugos (viešojo asmens sąvokos, reklamos žymėjimo aiškumo didinimo klausimais) sinergijoje.

Apibendrinant galima teigti, jog toks aplinkų persilieėjimas atitinka van Cuilenburg ir McQuail apibūdintą perėjimą prie naujos medijų politikos fazės, kurioje viešasis interesas formuojamas derinant šias aplinkas ir jų prioritetus, o žiniasklaidos nepriklausomumas tampa rezultatu šių aplinkų sąveikos.

4.5. 2020-2024 m. kadencijos metu priimtų pakeitimų koreliacija su Žiniasklaidos laisvės indeksu

Remiantis organizacijos „*Reporters Without Borders*“ („Reporteriai be sienų“) kasmet skelbiamo spaudos laisvės indekso duomenimis²⁴⁶, Lietuvos pozicija šiame reitinge ženkliai pagerėjo 2021–2022 m., kai užėmė 9-ą ir 7-ą vietas iš 180 vertintų valstybių (pagal reitingą – 2022–2023 m., nes indekse vertinama informacija už praėjusius metus). Ankstesniuose skyriuose atkreiptas dėmesys, jog 2022 m. Žiniasklaidos laisvės indekso metodika buvo iš esmės pakeista, o ankstesnės metodikos rodiklių reikšmės nebuvo viešai atskleidžiamos – tik bendras kiekvienos

²⁴⁵ Jan Van CUILENBURG, Denis McQUAIL, (2003). Media Policy Paradigm Shift: Towards a New Communications Policy Paradigm. *European Journal of Communication*, p. 185.

²⁴⁶ Reporters Without Borders, World ranking, 2021-2024 m., prieiga internete: <https://rsf.org/en/index>, [žiūrėta 2026 m. sausio 2 d.]

šalies surenkamų balų skaičius. Nuo 2022 metų atitinkamai buvo pakeistos kategorijų ribos, o tikslesni indikatorių kategorijos balai pateikiami viešai. Pagal tai galima matyti, kiek ir kokio indikatorius pasikeitimai gali lemti surenkamų balų skaičių ir vietą indekse. RSF kasmet šalia vertinimo pateikia ir trumpą refleksiją tekstiniu formatu, bet dažnu atveju iš jos tikslesnes išvadas, kas detalai buvo įtraukta į vertinimą, padaryti sunku – nes refleksijose apžvelgiamos bendros šalies tendencijos bei problemos, kurios išlieka ilguoju periodu. Šio magistro darbo apimtyje pagal indikatorių pokyčius galima daryti dalinį gretinimą, kokie analizuoti 2020-2024 metų įstatymai ir teisės aktų pakeitimai galėjo lemti konkretaus indikatorius balų pokyčius (išskyrus saugumo indikatorių, kuris šio darbo apimtyje nebuvo analizuotas).

	Taškai	Politinis indikatorius	Ekonominis indikatorius	Teisės aktų indikatorius	Socialinis indikatorius	Saugumo indikatorius
2021	79,85 28 vieta	–	–	–	–	–
2022	84,14 9 vieta	87,01	72,16	84,46	89,71	87,37
2023	86,79 7 vieta	88 ↑	77,65 ↑	84,53 ↑	89,43 ↓	94,33 ↑
2024	81,73 13 vieta	80,84 ↓	70,72 ↓	81,41 ↓	83,60 ↓	92,10 ↓
2025	82,27 14 vieta	80,76 ↓	68,84 ↓	83,23 ↑	85,39 ↑	93,12 ↑

10 lentelė. *Reporters without borders* „Žiniasklaidos laisvės indeksas“, Lietuvos rodikliai 2022-2025 metais (už 2020-2024 metus) pagal atskirus indikatorius²⁴⁷. Sudaryta autorės

Lyginti 2021 ir 2022 metų reitingo pokyčius (t.y. už 2020 ir 2021 metus) gana sudėtinga, nes vienintelis aiškus rodiklis – išaugęs skiriamų balų skaičius. RSF teigė, kad nepaisant teisinės sistemos trūkumų, finansinių iššūkių bei įtampų su Vyriausybe, „žurnalistai dirba sąlyginai

²⁴⁷ *Ibid*

palankioje aplinkoje²⁴⁸“. Vis dėlto atkreipiamas dėmesys į „aršius žodinius išpuolius“ prieš žiniasklaidą pandemijos metu, taip pat į teismų sprendimus iškelti asmens duomenų apsaugą aukščiau už žiniasklaidos laisvės principus. Pristatant 2022 m. (už 2021 m.) rezultatus „Reporteriai be sienų“ ES ir Balkanų skyriaus vadovas Pavolas Szalai pastebėjo²⁴⁹, kad rezultatus galėjo įtakoti ir tai, kad dalis visuomenės Lietuvoje yra konservatyvi, todėl kai kurie žurnalistai jaučia spaudimą nekalbėti lyčių, istorinėmis – Antrojo pasaulinio karo, Sovietų Sąjungos, nacių Vokietijos – temomis. Teigiamą vertinimą ir aukštą balų skaičių galėjo lemti registrų ir informacinių sistemų duomenų nemokamas atvėrimas žurnalistams, kuris tiesiogiai darė įtaką ekonominei žiniasklaidos aplinkai. Anot P.Szalai nereikėtų atmesti galimybės, kad Lietuvos aukštam balų skaičiui galėjo turėti ir kitų šalių žiniasklaidos laisvės pablogėjimas²⁵⁰.

Iš atliktos turinio analizės galima teigti, jog prie palankaus vertinimo 2023 metais (už 2022 m.) galėjo prisidėti po „Atviros Klaipėdos“ situacijos priimtos Visuomenės informavimo įstatymo pataisos, kuriomis atsižvelgta į susidariusią įstatyminę pilkąją zoną ir praplėstos bei aiškiai reglamentuojamos viešojo asmens sąvokos ribos. Taip pat priemonės kovai su dezinformacija – suteikiant įrankius institucijoms efektyviau šalinti įstatymu numatytą draudžiamą informaciją – propagandą, karą ir neapykantą kurstančią kalbą, taip pat iniciatyvos dezinformacijos mažinimui.

²⁴⁸ *Ibid*

²⁴⁹ Greta Zulonaitė, „Reporteriai be sienų“ atstovas: Lietuvoje kai kurie žurnalistai jaučia spaudimą nekalbėti lyčių, istorinėmis temomis“, 15min.lt, 2022 m. gegužės 3 d., [žiūrėta 2026 m. sausio 2 d.], prieiga internete: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/reporteriai-be-sienu-atstovas-lietuvoje-kai-kurie-zurnalistai-jaučia-spaudimą-nekalbėti-lyčiu-istorinėmis-temomis-56-1674646>

²⁵⁰ *Ibid*

Kada įsigaliojo?	Pakeitimas	Kelintų metų indeksui darė įtaką?
2021	Lengvatinis 5 proc. PVM tarifas Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimas Registrų ir informacinių sistemų duomenų nemokamas atvėrimas žurnalistams Dėl Visuomenės informavimo priemonių atstovų vykimo į pasienio ruožą Viešojo asmens sąvokos praplėtimas	2022
2022	Priemonės dezinformacijos atsparumo didinimui	2023
2023	Rusiškų ir baltarusiškų kanalų draudimas	2024
2024	Medijų rėmimo fondo įkūrimas ir rėmimo lėšų perskirstymas LRT Tarybos ir generalinio direktoriaus skyrimo / atleidimo aplinkybių tikslinimas LRT finansavimo modelio korekcijos klausimas Aiškesnio reklamos žymėjimo įvedimas	2025

11 lentelė. Analizuotų pakeitimų išsidėstymas pagal įsigaliojimo metus. Sudaryta autorės

Žiūrint į 2024 metų reitingo duomenis (už 2023 metus), RSF pažymi²⁵¹, kad žiniasklaidai, ypač regioninei Lietuvoje trūksta finansavimo, tačiau įsteigus Medijų rėmimo fondą – tai vertinama kaip pozityvus pokytis. Vis tik pabrėžiama, kad mažoms žiniasklaidos priemonėms Lietuvos rinkoje yra sunku išsilaikyti. Tai atsispindi ir ekonominio indikatoriaus vertinime (žiūrėti 10 lentelę), atsižvelgiant į tai, kad MRF steigimo procedūros užtruko ir persikėlė į kitus metus ir žiniasklaidos bei kultūros leidinių priemonės buvo tam tikroje finansinėje duobėje dėl užsitęsusių procedūrų.

²⁵¹ Reporters Without Borders, Lithuania, 2021-2024 m., [žiūrėta 2026 m. sausio 2 d.], prieiga internete: <https://rsf.org/en/country/lithuania>

Žurnalistų profesionalų asociacijos pirmininkė Birutė Davidonytė, komentuodama situaciją apie 2023 m., teigė²⁵², jog žurnalistai vis dar susiduria su problemomis gaunant informaciją iš institucijų: „Man atrodo, kad lyginant su kitomis Europos šalimis ir su kitais tam tikrais Europos registrais, tai gali kenkti mūsų bendrai vietai žiniasklaidos laisvės indekse“. Anot žurnalistės, institucijos dažnai prisidengia asmens duomenų apsauga, siekdamos apriboti informacijos prieinamumą žurnalistams ir visuomenei – nors įstatymais teoriškai situacija pagerinta, praktikoje tenka susidurti su biurokratinėmis kliūtimis, kas mažina žiniasklaidos efektyvumą ir reitingo balus. Vertėtų paminėti ir tai, jog indekso vertinimui įtakos galėjo turėti ir politinė kova tapę LRT generalinio direktoriaus rinkimai ir pakartotiniai bandymai 2023 metais²⁵³, tad įvertinus politinius reglamentavimo pokyčius ir vykusius rinkimus, 2024 m. RSF indekse Lietuvos pozicija smuktelėjo iki 13 vietos.

2025 metų indekse (už 2024 m.) Lietuva dar smuktelėjo vieta žemiau – tokį pokytį indekse organizacija iš dalies aiškino atsižvelgiant į augantį politinį spaudimą visuomeniniam transliuotojui, įskaitant diskusijas apie jo autonomiją ir valdysenos modelį²⁵⁴. RSF pabrėžė, jog politinis kontekstas – ypač diskusijos apie žiniasklaidos institucijų veikimą, reguliavimą ir finansavimą – yra reikšmingas veiksnys, formuojant žiniasklaidos laisvės aplinką ir tarptautinį vertinimą.

Apibendrinant galima teigti, jog 2020–2024 metų Seimo kadencijos laikotarpiu Lietuvos žiniasklaidos laisvės situacija, remiantis pasauliniu Žiniasklaidos laisvės indeksu, iš esmės kito teigiamai, net ir atsižvelgiant į 2022 m. pakitusią reitingo metodiką. Nors tai apsunkina tiesioginį ankstesnių ir vėlesnių metų palyginimą, po 2022 m. pateikti detalesni ir viešai atskleidžiami indikatorių balai leidžia aiškiau matyti Seimo priimtų pakeitimų sąsajas su reitingu. Lietuvos pakilimas į pirmąją dešimtuką 2022–2023 m. (už 2021–2022 metus) rodo, kad nagrinėjamu laikotarpiu priimti sprendimai galėjo turėti **pozityvų poveikį**. Net Lietuvos reitingui nukritus į 13 ir 14 vietą, šalis išliko pirmajame dvidešimtuose, kur žiniasklaidos laisvė vertinama kaip „patenkinama“, kas tarptautiniame kontekste laikytina pakankamai aukštu įvertinimu. Tad nors 2024-2025 m. (už 2023-2024 metus) reitingo smukimas ir parodė iššūkius, kurie niekur nebuvo

²⁵² Greta Zulonaitė „Lietuvos smukimą spaudos indekse lemia politikų įtaka LRT tarybai, kliūtys dėl duomenų“, Lrt.lt, 2024 m. gegužės 3 d., [žiūrėta 2026 m. sausio 2 d.], prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2264399/lietuvos-smukima-spaudos-indekse-lemia-politiku-itaka-lrt-tarybai-kliutys-del-duomenu>

²⁵³ *Ibid*

²⁵⁴ Reporters Without Borders, Lithuania, 2021-2024 m., [žiūrėta 2026 m. sausio 2 d.], prieiga internete: <https://rsf.org/en/country/lithuania>

dingę – ypač politinio spaudimo, institucijų duomenų atvirumo ir visuomeninio transliuotojo autonomijos srityse – bendra 2020–2024 m. pozicija leidžia konstatuoti aiškų progresą.

5. IŠVADOS

- Žiniasklaidos laisvė ir nepriklausomumas yra būtina sąlyga demokratinėms visuomenėms, o šios laisvės palaikymą lemia ne tik **vidiniai** žiniasklaidos ir žurnalistų autonomiją įtakojantys veiksniai (savininkų įtaka, organizacijų konsolidacija, redakcinė kultūra ir profesinė žurnalistų autonomija), bet ir **išoriniai** – būtinos politinės, ekonominės ir socialinės sąlygos.

- Būtent šias sąlygas ir aplinkas būtina nuolat stebėti, nes jie veikia bendrame valstybės politikos lauke, kuris yra reguliuojamas ir reglamentuojamas įstatymais. Žiniasklaidos politikos formavimas yra grindžiamas **viešojo interesu**, kuris tampa pagrindiniu principu žurnalistų darbe – viešinant ir problemas sprendžiant visuomenės intereso, o ne siauros grupės naudai. Tad būtent žiniasklaidos politikos gerinimo siekis bei viešojo intereso supratimas politikų nuomone gali būti skirtingai interpretuojamas ir priklausyti nuo jų pažiūrų bei supratimo apie žiniasklaidos sistemos funkcionavimą.

- Iš tyrimo, atlikto analizuojant 2020-2024 metų Seimo kadencijos metu priimtus pakeitimus žiniasklaidos politikos srityje matyti, jog didžioji dalis priimtų įstatymo pakeitimų darė teigiamą arba iš dalies teigiamą įtaką žiniasklaidos laisvei ir nepriklausomumui įtaką žiniasklaidos laisvei Lietuvoje (8 iš 12 analizuotų). Jie prisidėjo prie žiniasklaidos ekonominio tvarumo stiprinimo, skaidrumo ir profesinių standartų didinimo, plėtė galimybes žurnalistams pasiekti ir rinkti informaciją. Taip pat šios kadencijos metu politikai dėjo pastangas stiprinti informacinę aplinką, saugant ją nuo propagandos, neapykantos, dezinformaciją skleidžiančių naratyvų. Nors iš tyrimo matyti, jog sprendimų priėmėjų pasiūlymai ir įstatymai turėjo teigiamą įtaką žiniasklaidos laisvės srityje, tačiau kartu pasižymėjo ir selektyviu ribojimų taikymu esant krizinėms aplinkybėms (pavyzdžiui, kaip buvo ribojamas patekimas žurnalistams pasienio ruože prasidėjus migrantų krizei). Tai rodo riziką, kad krizinės situacijos gali tapti priežastimi riboti laisvą žurnalistų veikimą apribojant visuomenės teisę būti informuoti.

- Būtent krizines situacijas galima vadinti šios Seimo kadencijos pokyčių iniciatoriumi – daugiau nei pusę (mažiausiai 6 iš 12) sprendimų tiesiogiai arba iš dalies galima sieti su valstybės lygio krizėmis – reaguojant į pandemijos sukeltus ekonominius padarinius, migrantų krizę Lietuvos–Baltarusijos pasienyje, Rusijos karo Ukrainoje veiksmus, išaugusius gynybos ir nacionalinio saugumo finansinius poreikius bei vis didėjančius kovos su dezinformacija iššūkius.

Tai reikalavo imtis pokyčių ir reaguoti į kylančius pavojus, padedant apsaugoti informacinį lauką, skiriant papildomas valstybės lėšas žiniasklaidos paramai kovojant su dezinformacija.

- Svarbu pastebėti, jog politikų priimti įstatymai ne retu atveju veikė ne vieną žiniasklaidos nepriklausomumui reikalingą aplinką. Keturi iš 12 pakeitimų paveikė visas aplinkas – ir politinę, ir ekonominę, ir socialinę. Trečdalis atvejų paveikė iš karto dvi aplinkas ir likęs trečdalis – tiesiogiai vieną aplinką. Tai rodo, kad pokyčiai ne retai yra kompleksiniai, o žiniasklaidos politikos gerinimas suvokiamas ne vien tik kaip siauros visuomenės grupės (šiuo atveju žiniasklaidos organizacijų atstovų) sąlygų gerinimas, bet ir platesnės demokratinės ir informacinės ekosistemos stiprinimo dalis, kur daugėja galimybių visuomenei gauti patikimą, įvairiapusę informaciją.

- Šių 12 analizuotų 2020-2024 metų Seimo kadencijos pokyčių rezultatai atsispindi ir tarptautiniame kontekste. Žiniasklaidos laisvės indekse, Lietuvos pozicija iš 2021 m. (už 2020 m.) buvusios 28 pozicijos, kilo į 9 ir 7 vietas 2022 ir 2023 metais (už 2021 ir 2022 metų pasiekimus). Nors gerintinų aspektų išlieka, tokie pakeitimai kaip registrų ir informacinių sistemų duomenų prieinamumo žurnalistams gerinimas, viešojo asmens sąvokos ribų patikslinimas, o vėliau Medijų rėmimo fondo įsteigimas ir finansinės paramos žiniasklaidai padidinimas nebuvo nepastebėti tarptautinėje arenoje. Taip pat svarbus, nors truputį pavėluotas žingsnis – Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos perkėlimas į Visuomenės informavimo įstatymą, kuria apibrėžtas aiškesnis internetinių platformų (tokių kaip *Youtube*) turinio kūrėjų reglamentavimas, keičiamos reklamos ir nepilnamečių apsaugos normos, taip pat žiniasklaidos politikos skaidrumo elementai, duomenų apie žiniasklaidos subjektus viešinimas ir kiti aspektai.

- Tiriant 2020-2024 metų laikotarpį, galima pastebėti, jog politikams nepavyksta aplenkti visuomeninio transliuotojo (LRT) pokyčių klausimo. Prisidengiant finansavimo gynybos fondo didinimui argumentais, buvo diskutuota dėl LRT finansavimo modelio korekcijų, kurios tiek Seime, tiek visuomenėje susilaukė nemažai dėmesio. Nors pataisos nebuvo priimtose, diskusijos dėl to galėjo paveikti vertinimą ir Lietuvos poziciją Žiniasklaidos laisvės reitinge. LRT Tarybos ir generalinio direktoriaus skyrimo ir atleidimo procedūrų tikslinimo pokyčiai galėjo prisidėti prie politinės įtakos ribojimo, valdysenos skaidrumo didinimo ir politinio neutralumo LRT Taryboje stiprinimo.

- Būtina pastebėti, jog prasidedant kadencijai žiniasklaidos politikos pokyčių planavimas vyko fragmentiškai, o prioritetai planavimo dokumentuose apibrėžiami lakoniškai. Galima teigti, kad didžioji dalis žiniasklaidos reguliavimo sprendimų buvo formuojami **reaktyviai**,

atsižvelgiant į konkrečią politinę, socialinę ar informacinę situaciją tuo metu. Tai rodo, kad žiniasklaidos politika 2020-2024 metų laikotarpiu buvo ne ilgalaikio ir nuoseklaus planavimo, bet kintančių aplinkybių bei situacijų sprendimo rezultatas.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

1. Acharya, N., Hess, S., Kuchler, H., Lafontaine, J., Malan, M., Rai, T., & van der Westhuizen, H. M. (2023). Negotiating the media's role during pandemics: recommendations for future preparedness. *BMJ Global Health*, 8(12), e014467.
2. Baker, C. E. (2006). *Media concentration and democracy: Why ownership matters*. Cambridge University Press. 17 p.
3. Balčytienė A. , Jastramskis D. „Local Media for Democracy — country focus: Lithuania“, Centre for Media Pluralism and Media Freedom (CMPF, EUI), 2024 m. Prieiga internete: <https://cmpf.eui.eu/local-media-for-democracy-country-focus-lithuania/?utm.com>
4. Benkler, Yochai. "A free irresponsible press: Wikileaks and the battle over the soul of the networked fourth estate." *Harv. CR-CLL Rev.* 46 (2011): 311.
5. Benson, Rodney. "Rethinking the sociology of media ownership." *Routledge handbook of cultural sociology*. Routledge, 2018. 387-396.
6. Breed, Warren. "Social control in the newsroom: A functional analysis." *Social forces* (1955): 326-335.
7. Le Cam, Florence. "Journalistic organizations: Arenas for professional and symbolic struggles." *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. 2020.
8. Van Cuilenburg, Jan, and Denis McQuail. Media policy paradigm shifts: Towards a new communications policy paradigm." *European journal of communication* 18.2 (2003): 181-207.
9. Ceron, A., Splendore, S., Hanitzsch, T., & Thurman, N. (2019). Journalists and editors: Political proximity as determinant of career and autonomy. *The International Journal of Press/Politics*, 24(4), 487-507.
10. Deuze, Mark. "What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered." *Journalism* 6.4 (2005): 442-464.
11. Duffy, Andrew. "Out of the shadows: the editor as a defining characteristic of journalism." *Journalism* 22.3 (2021): 634-649.
12. Entman, Robert M., and Steven S. Wildman. "Reconciling economic and non-economic perspectives on media policy: Transcending the “marketplace of ideas”." *Journal of Communication* 42.1 (1992): 5-19.

13. Figueroa, Ever Josue, Gino Canella, and Annalise Baines. "Organizing Solidarity: Newsroom Unions, Gendered Labor and Professional Identity." *Journalism Practice* (2025): 1-18.
14. Freedman, Des. *The politics of media policy*. Polity, 2008. p.1
15. Flore, Massimo. "Understanding citizens' vulnerabilities (II): From disinformation to hostile narratives." Luxembourg: European Commission (2020).
16. Gaučaitė-Znutienė, Modesta. 2016-2020 metų Seimo kadencijos politinių pasiūlymų žiniasklaidos politikos srityje reikšmė žiniasklaidos laisvei Lietuvoje. Diss. Vilniaus universitetas., 2021.
17. Van der Haak, Bregtje, Michael Parks, and Manuel Castells. "The future of journalism: Networked journalism." *International journal of communication* 6 (2012): 16.
18. Hallin, Daniel C., and Paolo Mancini. *Comparing media systems: Three models of media and politics*. Cambridge university press, 2004.
19. Hanitzsch, Thomas, et al., eds. *Worlds of journalism: Journalistic cultures around the globe*. Columbia University Press, 2019.
20. Hanitzsch, Thomas, et al. "Perceived influences: Journalists' awareness of pressures on their work." *Worlds of journalism: Journalistic cultures around the globe*. Columbia University Press, 2019. 103-132.
21. Hanretty, Chris. *Public broadcasting and political interference*. Routledge, 2011.
22. Hamada, Basyouni Ibrahim. "Determinants of journalists' autonomy and safety: Evidence from the worlds of journalism study." *Journalism Practice* 16.8 (2022): 1715-1735.
23. Himmelboim, Itai, and Yehiel Limor. "Media perception of freedom of the press: A comparative international analysis of 242 codes of ethics." *Journalism* 9.3 (2008): 235-265.
24. Iosifidis, Petros. "Digital platforms and news publishers: uneasy relationship." *Frontiers in Communication* 10 (2025): 1556826.
25. Jakubowicz, Karol. "Post-communist political systems and media freedom and independence." *Central and Eastern European media in comparative perspective*. Routledge, 2016. 15-40.
26. Jakubowicz, Karol. "Public Service Broadcasting in the 21st century." *From public service broadcasting to public service media. RIPE@ 2007* (2007): 29-49.

27. Jastramskis, Deimantas, Giedrė Plepytė-Davidavičienė, and Rūta Kupetytė. "The role of organisational factors and working conditions for the autonomy of journalists in an unstable economy." *Journalism studies* 26.2 (2025): 258-277.
28. Jastramskis, Deimantas. "Reduction of liberalism in Lithuanian media policy." *Central European Journal of Communication* 9.17 (2016): 164-179.
29. Jastramskis, Deimantas. "Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje." *Informacijos mokslai* 67 (2014): 120-135.
30. Jastramskis, Deimantas. "Žiniasklaidos paramos politika Lietuvoje." *Informacijos mokslai* 63 (2013): 129-141.
31. Jastramskis, Deimantas. "Žiniasklaidos ekonomika ir vadyba. Įvadas." (2013).
32. Jastramskis, Deimantas. *Žiniasklaidos politika Lietuvoje*. Vilniaus universiteto leidykla, 2019.
33. Khosrowjerdi, Mahmood. "Good governance and national information transparency: A comparative study of 117 countries." *International Conference on Information*. Cham: Springer International Publishing, 2022.
34. Kovach, Bill, and Tom Rosenstiel. *Blur: How to know what's true in the age of information overload*. Bloomsbury Publishing USA, 2011.
35. Kudžmaitė, Martyna. *COVID-19 poveikio finansiniam stabilumui vertinimas*. Diss. Vilniaus universitetas., 2022.
36. Lauk, Epp, and Halliki Harro-Loi. "Mediadem| Journalistic autonomy as a professional value and element of journalism culture: The European perspective." *International Journal of Communication* 11 (2017): 19.
37. Manninen, Ville JE, and Lauri Haapanen. "Does ownership matter? Comparing the contents of corporate and independently owned local newspapers." *Journalism* (2025): 14648849241312819.
38. McQuail, Denis. "Journalism and society." (2013): 1-256.
39. Murschetz, Paul Clemens. "State aid for independent news journalism in the public interest? A critical debate of government funding models and principles, the market failure paradigm, and policy efficacy." *Digital Journalism* 8.6 (2020): 720-739.
40. Napoli, Philip M. "Media policy: An overview of the field." (2007).
41. Nerone, J. (2013). The historical roots of the normative model of journalism. *Journalism*, 14(4), 446-458.

42. Newman, Nic., Richard Fletcher, Anne Schulz, Simge Andi and Rasmus Kleis Nielsen, Reuters Institute Digital News Report 2020. Reuters Institute for the Study of Journalism, 2020.
43. Nielsen, Rasmus, and Lucas Graves. "" News you don't believe": Audience perspectives on fake news." (2017).
44. Ots, Mart, and Robert G. Picard. "Press subsidies." (2018).
45. Patterson, Thomas E., and Wolfgang Donsbagh. "News decisions: Journalists as partisan actors." *Political communication* 13.4 (1996): 455-468.
46. Paul, Christopher, and Miriam Matthews. "The Russian “firehose of falsehood” propaganda model." *Rand Corporation* 2.7 (2016): 1-10.
47. Ryabinska, Natalya. "The media market and media ownership in post-communist Ukraine: Impact on media independence and pluralism." *Problems of Post-communism* 58.6 (2011): 3-20.
48. Scholl, Armin, and Siegfried Weischenberg. "Autonomy in journalism: How it is related to attitudes and behavior of media professionals." *Web Journal of Mass Communication Research* 2.4 (1999).
49. Singer, Jane B. "Contested autonomy: Professional and popular claims on journalistic norms." *Journalism studies* 8.1 (2007): 79-95.
50. Sjøvaag, Helle. "Journalistic Autonomy. Between Structure, Agency and Institution." (2013).
51. Ward, Stephen JA. "Philosophical foundations for global journalism ethics." *Journal of mass media ethics* 20.1 (2005): 3-21.
52. Vermeer, Susan, et al. "Using panel data to study political interest, news media trust, and news media use in the early stages of the COVID-19 pandemic." *Journalism Studies* 23.5-6 (2022): 740-760.
53. White, David Manning. "The “gate keeper”: A case study in the selection of news." *Journalism quarterly* 27.4 (1950): 383-390.
54. Whitten-Woodring, Jenifer, and Douglas A. Van Belle. *Historical guide to world media freedom: A country-by-country analysis*. CQ Press, 2014.
55. Zuhair, Muhammad Hisyam. "Digital Disinformation in Social Media: Current Challenges and Countermeasures." *CommVersa: Journal of Communication Studies* 1.4 (2025): 120-124

Įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas, 2021 m. kovo 10 d. . Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bef7d43286fe11eb998483d0ae31615c?positionInSearchResults=6&searchModelUUID=6b58115d-7faa-415b-b096-814f03ed5fea> (žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d.)
2. Aiškinamas raštas dėl Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnio papildymo įstatymo projekto. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/TAIS.412413/> (žiūrėta 2025 m. spalio 14d.)
3. Aiškinamas raštas dėl Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 2 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto. 2020 m. balandžio 9 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0bcf34e07a2c11eaa38ed97835ec4df6> (žiūrėta 2025 m. spalio 14d.)
4. Aiškinamas raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIIIIP-5373- XIIIIP-5375, 2020 m. lapkričio 12 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/daad465024ed11eb8c97e01ffe050e1c?positionInSearchResults=10&searchModelUUID=63d9dbd4-860c-47cc-aff6-5c00d1a7b1f3> (žiūrėta 2025 m. rugsėjo 5 d.)
5. Aiškinamas raštas dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 28, 48, 50 ir 52 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2022 m. kovo 25 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/74a2f2a0ac0611ecaf79c2120caf5094?positionInSearchResults=9&searchModelUUID=4fb1c676-5eef-4020-b5d9-c8bce5ae8fe9>
6. Aiškinamas raštas dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 34(1) straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2022 m. rugsėjo 13 d., Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/320888d0334a11edbf47f0036855e731?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=4f8e5618-50be-46a1-9add-eabfadce2d0c>
7. Aiškinamas raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIVP-2355, XIVP-2356, 2022 m. gruodžio 14 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/93c386907bc211edbdcebd68a7a0df7e?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=a2ea5047-e718-4fb7-a165-830a40368e51>

8. Aiškinamas raštas dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 10 ir 13 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. kovo 14 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c1cb4aa0e20a11eeb876b07461d0ecb9?positionInSearchResults=14&searchModelUUID=d08c84ca-4ce0-43d2-87fd-4a0495a53740>
9. Aiškinamas raštas dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. birželio 14 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0368be302a4911efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=18&searchModelUUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323>
10. Aiškinamas raštas dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. gegužės 17 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c7571eb0141c11ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=10&searchModelUUID=08ca1f4a-5e77-4d70-b9c1-c3a6a333d21f>
11. CM/Rec(2022)4 - Recommendation of the Committee of Ministers to member States on promoting a favourable environment for quality journalism in the digital age, 2022 m. kovo 17 d. Prieiga internete: https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2022-4-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-promoting-a-favourable-environment-for-quality-journalism-in-the-digital-age
12. European Broadcasting Union. (2021). Governance principles for public service media. Prieiga internete: <https://www.ebu.ch/publications/strategic/open/governance-principles-for-psm>
13. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos Europos Sąjungos sutartis (suvestinė redakcija) Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija) (2016/C 202/01). Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:12016ME/TXT>
14. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2022/2065, dėl bendrosios skaitmeninių paslaugų rinkos, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2000/31/EB (Skaitmeninių paslaugų aktas) (68 punktas) 2022 m. spalio 19 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d.] Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>

15. Europos Parlamento ir Tarybos DIREKTYVA 2010/13/ES, 2010 m. kovo 10 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d.] Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32010L0013>
16. Darbotvarkės klausimas (2020-12-23, rytinis posėdis), svarstymo eiga. Prieiga internete: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35727&p_k=1&p_a=sale_klaus_stadija&p_svarst_kl_stad_id=-37613
17. Darbotvarkės klausimas (2024-05-14, rytinis posėdis), svarstymas dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 5, 10, 13 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (Nr. XIVP-3546(2)); prieiga internete: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35727&p_k=1&p_a=sale_klaus_stadija&p_svarst_kl_stad_id=-49712
18. Darbotvarkės klausimas Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 6, 19, 24, 27, 28, 48 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 19(1) ir 19(2) straipsniais įstatymo projektas. LRS.lt. Prieiga internete: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35727&p_k=1&p_a=sale_klaus_stad&p_moment=20230420&p_kl_stad_id=-89485
19. Darbotvarkės klausimas, Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (Nr. XIVP-3792(2)); priėmimas 2024 m. spalio 15 d. Lrs.lt, prieiga internete: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35727&p_k=1&p_a=sale_klaus_stad&p_moment=20241015&p_kl_stad_id=-95127
20. Dėl nepaprastosios padėties įvedimo, 2021 m. lapkričio 9 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dd1e40a2417111ecac25bd9c0b3391dc?jfwid=18ynynlmsp>
21. Dėl Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-4460, Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 2 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-4709 ir Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-4714. 2020 m. birželio 17 d. Prieiga internete: <https://e->

seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/23d64361b09d11ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=hpb4v17r6

22. Dėl periodinių kultūros ir meno leidinių kultūrinių projektų įgyvendinimo paslaugų priskyrimo visuotinės ekonominės svarbos paslaugoms ir Valstybės teikiamos dalinės finansinės paramos kultūriniais, visuomenės informavimo saugumo, medijų raštingumo ugdymo ir šviečiamiesiems projektams pagal Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondui pateiktas paraiškas bendrųjų konkursų nuostatų patvirtinimo. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2022-06-28). Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CBC6C79D778F/FPdghwXwcn>
23. Dėl Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2021 m. lapkričio 15 d. įsakymo Nr. 4-393 „Dėl Visuomenės informavimo priemonių atstovų vykimo į pasienio ruožą prie valstybės sienos su Baltarusijos Respublika, kuriame galioja nepaprastoji padėtis, tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo, 2021 m. lapkričio 19 d. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2af37d60490411ec992fe4cdfceb5666>
24. Įsakymas Dėl Visuomenės informavimo priemonių atstovų vykimo į pasienio ruožą prie valstybės sienos su Baltarusijos Respublika, kuriame galioja nepaprastoji padėtis, tvarkos aprašo patvirtinimo, 2021 m. lapkričio 15 d. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ea80123045e211ec992fe4cdfceb5666>
25. Lietuvos Respublikos 2025–2027 metų biudžeto patvirtinimo įstatymas, 2024 m. gruodžio 19 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c46cb880c13d11ef940bca4d136e126f?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=7fb97694-b35d-4515-8b9b-b462162430b6>
26. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 20, 22, 24, 25, 31, 33, 34, 34-1, 37, 38, 39, 40, 40-1, 40-3, 40-4, 43, 45, 47, 48, 51, 52 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 32-1, 40-5 straipsniais, 34-2 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir Įstatymo trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymas, prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=56ceb2d05fdd11eb9dc7b575f08e8bea> (žiūrėta 2025 m. lapkričio 3d.)

27. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 3 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/4c356db00a5411e78dacb175b73de379?jfwid=8m7ncq452>, (žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d.)
28. Lietuvos Respublikos Seimo rytinio posėdžio Nr.374 stenograma, 2024 m. gegužės 14 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a400d541120111ef8e4be9fad87afa59>
29. Lietuvos Respublikos Seimo rytinio posėdžio Nr.384 stenograma, 2024 m. birželio 6 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ac6fded0242411efb121d2fe3a0eff27>
30. Lietuvos Respublikos Seimo rytinio posėdžio Nr.354 stenograma, 2024 m. kovo 26 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/831cd470eb8011eeb736c68ed0f15a33>
31. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas, Suvestinė redakcija nuo 2025-07-01. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr>
32. Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas, aiškinamasis raštas, 2021 m. kovo 4 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5aed30d07cde11eb9fc9c3970976dfa1?positionInSearchResults=8&searchModelUUID=3426cac7-2b24-4be8-9894-44c671b9fe19>
33. Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 28, 48, 50 ir 52 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2022 m. balandžio 29 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/435dcea2c16d11ec9f0095b4d96fd400?jfwid=hpb4vl00c>
34. Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 34(1) straipsnio pakeitimo įstatymo projekto LYGINAMASIS VARIANTAS, 2022 m. rugsėjo 16 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/5fb41820359911edbf47f0036855e731?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=4f8e5618-50be-46a1-9add-eabfadce2d0c>
35. Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 6, 19, 24, 27, 28, 48 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 19(1) ir 19(2) straipsniais įstatymo projekto

- LYGINAMASIS VARIANTAS, 2023 m. kovo. 30 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/6267cb10cee711ed9b3c9397e1236c2a?positionInSearchResults=6&searchModelUUID=d13d6e35-2f2b-4f35-8074-bf85e1c9ed26>
36. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo Nr. I-857 2, 16, 16-1, 17, 18, 22, 28, 29 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2017 m. birželio 1 d. Nr. XIII-394. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c89f8b324b5211e78869ae36ddd5784f?jfwid=ow9pinvcx> (žiūrėta 2025 m. rugsėjo 4 d.)
37. Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo Nr. IX-1067 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projektas, 2021 m. sausio 4 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/d81297404ebb11eba1f8b445a2cb2bc7?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=63d9dbd4-860c-47cc-aff6-5c00d1a7b1f3>
38. Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo Nr. IX-1067 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Lyginamasis variantas, 2021 m. sausio 4 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/08c972504ebc11eba1f8b445a2cb2bc7?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=277ab101-22d8-48f6-9988-c7a0a130fb22>
39. Kultūros ministerijos metiniai veiklos planai (2021-2024 m.). Prieiga internete: <https://lrkm.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/metiniai-veiklos-planai/kulturos-ministerijos-metiniai-veiklos-planai/> (žiūrėta 2025 m. spalio 1 d.)
40. Nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės Programos, 2020 m. gruodžio 11 d., Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c> (žiūrėta 2025 m. lapkričio 3d.)
41. Pagrindinio komiteto išvada dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 20, 22, 24, 25, 31, 33, 34, 34(1), 37, 38, 39, 40, 40(1), 40(3), 40(4), 43, 45, 46(1), 47, 48, 51, 52 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 32(1), 40(5) straipsniais, 34(2) straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir Įstatymo trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymo projekto, 2020 m. gruodžio 18 d. Prieiga internete: <https://e->

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f2d9d130411211ebb394e1efb98d3e67?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=8f90ae4e-2187-42ac-9161-1b8a3cab7ed9](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f2d9d130411211ebb394e1efb98d3e67?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=8f90ae4e-2187-42ac-9161-1b8a3cab7ed9)

42. Pagrindinio komiteto išvada dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 28, 48, 50 ir 52 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2022 m. balandžio 13 d. Prieiga internete:

[https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/cb193490bb2a11ec9f0095b4d96fd400?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=4fb1c676-5eef-4020-b5d9-c8bce5ae8fc9)

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/cb193490bb2a11ec9f0095b4d96fd400?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=4fb1c676-5eef-4020-b5d9-c8bce5ae8fc9](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/cb193490bb2a11ec9f0095b4d96fd400?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=4fb1c676-5eef-4020-b5d9-c8bce5ae8fc9)

43. Pagrindinio komiteto išvada dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 6, 19, 24, 27, 28, 48 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 19(1) ir 19(2) straipsniais įstatymo projekto, 2023 kovo 30 d.

44. Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 5, 10, 13 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. gegužės 14 d., prieiga internete: [https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/b16d34b011bd11ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=4&searchModelUUID=5add329a-451d-422f-b4a8-ffd6706422c6)

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/b16d34b011bd11ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=4&searchModelUUID=5add329a-451d-422f-b4a8-ffd6706422c6](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/b16d34b011bd11ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=4&searchModelUUID=5add329a-451d-422f-b4a8-ffd6706422c6)

45. Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 5, 10, 13 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. gegužės 10 d., prieiga internete: [https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f277d7200e9911ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=d08c84ca-4ce0-43d2-87fd-4a0495a53740)

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f277d7200e9911ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=d08c84ca-4ce0-43d2-87fd-4a0495a53740](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f277d7200e9911ef8e4be9fad87afa59?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=d08c84ca-4ce0-43d2-87fd-4a0495a53740)

46. Pagrindinio komiteto papildoma išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 5, 10, 13 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. birželio 5 d., prieiga internete: [https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1eb07c60233b11efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=bbae0035-cd4f-4477-955f-3906d954625b)

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1eb07c60233b11efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=bbae0035-cd4f-4477-955f-3906d954625b](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1eb07c60233b11efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=bbae0035-cd4f-4477-955f-3906d954625b)

47. Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. liepos 8 d., prieiga internete:

[https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d6d907903d2011efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323)

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d6d907903d2011efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d6d907903d2011efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323)

48. Pagrindinio komiteto išvada dėl Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. rugsėjo 27 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1d8733f07ca611ef84ff9693ecd03ff5?positionInSearchResults=4&searchModelUUID=08ca1f4a-5e77-4d70-b9c1-c3a6a333d21f>
49. Komiteto išvada dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, 2024 m. liepos 3 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e901c800393611efb121d2fe3a0eff27?positionInSearchResults=13&searchModelUUID=81c24c80-036c-49c4-a51a-c4c76fda6323>
50. Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, 2020 m. gruodžio 22 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/81b698603b9711eb8c97e01ffe050e1c> (žiūrėta 2025 m. spalio 14d.)
51. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto lyginamasis variantas, 2021 m. kovo 26 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/4a38bd308e3711eb998483d0ae31615c?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=0930fa2c-80d0-4353-8c53-d9aaf9c255c6>
52. Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas, aiškinamasis raštas, 2021 m. kovo 4 d., prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5aed30d07cde11eb9fc9c3970976dfa1?positionInSearchResults=8&searchModelUUID=3426cac7-2b24-4be8-9894-44c671b9fe19>
53. Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, aiškinamasis raštas, 2021 m. spalio 14 d. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b66e45302cdc11ec99bbc1b08701c7f8?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=53dcc4ec-383b-4c56-82a2-469785f3e2f0>
54. Visuomenės informavimo įstatymas, 1996 m. liepos 2 d. Nr. I-1418. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/IGfYhCnJDs> (žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d.)
55. Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 20, 22, 24, 25, 31, 33, 34, 34(1), 37, 38, 39, 40, 40(1), 40(3), 40(4), 43, 45, 46(1), 47, 48, 51, 52 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 32(1), 40(5) straipsniais, 34(2) straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir Įstatymo trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymo projektas, 2021 m.

sausio 4 d., Prieiga internere: [https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/50f052704ebb11eba1f8b445a2cb2bc7?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=9572f58f-e575-43c9-b200-e82fa766e645)

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/50f052704ebb11eba1f8b445a2cb2bc7?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=9572f58f-e575-43c9-b200-e82fa766e645](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/50f052704ebb11eba1f8b445a2cb2bc7?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=9572f58f-e575-43c9-b200-e82fa766e645)

56. VYRIAUSYBĖS 2021–2024 METŲ TEISĖKŪROS PLANAS, lrv.lt. Prieiga internete: <https://lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/mINearIZv94.pdf> (žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d.)

57. Vyriausybės nutarimas „Dėl valstybės įmonės Registrų centro tvarkomų registrų ir valstybės informacinių sistemų duomenų teikimo žurnalistams išlaidų kompensavimo“, 2018 m. spalio 10 d. Prieiga internete:

<https://lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/7/9IpWhwqUmas.pdf>

58. 2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/1808, kuria, atsižvelgiant į kintančias rinkos realijas, iš dalies keičiama Direktyva 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva). Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32018L1808>

59. 2024 m. balandžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1083, kuriuo nustatoma bendra žiniasklaidos paslaugų vidaus rinkoje sistema ir iš dalies keičiama Direktyva 2010/13/ES (Europos žiniasklaidos laisvės aktas) (Tekstas svarbus EEE), [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 30 d.] Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1083/oj/lit>

Kiti šaltiniai

1. „Andrius Bagdonas. Kodėl nepasitikime žiniasklaida?“ 2021 m. rugsėjo 10 d. [žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/andrius-bagdonas-kodel-nepasitikime-ziniasklaida-88148279>
2. Alfa.lt „Atskleista, kaip A. Lukašenka naudoja migrantus, tarsi ginklą prieš Lietuvą ir visą ES“, 2025 m. sausio 24 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga internete:

<https://www.alfa.lt/aktualijos/pasaulis/atskleista-kaip-a-lukasenka-naudoja-migrantus-tarsi-ginkla-pries-lietuva-ir-visa-es/346981/>

3. Balčiūnienė R. „Nelaukdami rusiškų kanalų uždraudimo, iš jų traukiasi reklamos užsakovai“, VZ.lt, 2022 m. vasario 25 d., [žiūrėta 2026 m. sausio 1 d.], prieiga internete: <https://www.vz.lt/rinkodara/medijos/2022/02/25/nelaukdami-rusisku-kanalu-uzdraudimo-is-ju-traukiasi-reklamos-uzsakovai>
4. Balčiūnienė R. „Medijų rėmimo fondo biudžetu nepatenkinta žiniasklaida prašo institucijų didinti finansavimą“, Vz.lt, 2023 m. spalio 26 d., [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.] Prieiga internete: <https://www.vz.lt/rinkodara/medijos/2023/10/26/mediju-remimo-fondo-biudzetu-nepatenkinta-ziniasklaida-praso-instituciju-didinti-finansavima>
5. Diena.lt „Pasipiktino išplėsta viešojo asmens sąvoka: peržengėme privatumo ribas“, 2021 m. gruodžio 28 d. [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga internete: <https://diena.lt/naujienos/lietuva/politika/seimas-isplete-viesojo-asmens-savoka-pakliuvo-ir-influenceriai-1057260?.com>
6. Elta ir Lrytas.lt inf. „Žiniasklaida kreipėsi į valdžios institucijas dėl darbo Baltarusijos pasienyje“, 2021 m. rugsėjo 6 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.] Prieiga internete: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2021/09/06/news/ziniasklaidos-priemones-kreipesi-i-valdzios-institucijas-del-darbo-baltarusijos-pasienyje-20664292>
7. Gammeltoft I. „COVID-19 and the news media: journalism always comes at a cost“, Newsmediaeurope.eu, 2020 m. kovo 24 d. [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga internete: <https://www.newsmediaeurope.eu/news/covid-19-and-the-news-media-journalism-always-comes-at-a-cost/>
8. Independent Reporting Mechanism “Results Report: Lithuania 2021-2023”, prieiga internete: https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2024/07/Lithuania_Results-Report_2021-2023_EN.pdf?utm_source=chatgpt.com
9. Interneto žiniasklaidos asociacija „Žiniasklaidos organizacijos kviečia Seimo narius uždegti žalią šviesą naujai kuriamam Medijų rėmimo fondui“, 15min.lt, 2023 m. balandžio 25 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.] Prieiga internete: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/ziniasklaidos-organizacijos-kviecia-seimo->

[narius-uzdegti-zalia-sviesa-naujai-kuriamam-mediju-remimo-fondui-56-2043232?utm_medium=copied](https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/uzdraudus-dali-narius-uzdegti-zalia-sviesa-naujai-kuriamam-mediju-remimo-fondui-56-2043232?utm_medium=copied)

10. Internetinės žiniasklaidos asociacija „Lietuvoje pirmą kartą startuoja iniciatyva „Stop portalų klonams!“, kviečianti gyventojus pranešti apie įtartinus įrašus“, 2023 m. rugsėjo 29 d., [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/it/ismanyak/2023/09/29/news/lietuvoje-pirma-karta-startuoja-iniciatyva-stop-portalu-klonams-kviecianti-gyventojus-pranesti-apie-itartinus-irasus-28547087>
11. „IŽA pirmininkas Arnas Marcinkus: teismo sprendimas gali užkirsti kelią sužinoti, kaip naudojami mokesčių mokėtojų pinigai“, Delfi.lt, 2021 m. spalio 8 d. [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/iza-pirmininkas-arnas-marcinkus-teismo-sprendimas-gali-uzkirsti-kelia-suzinoti-kaip-naudojami-mokesciu-moketoju-pinigai-88377415>
12. Jarvis, J. (2006). Networked journalism. BuzzMachine. Nuoroda internete: <http://buzzmachine.com/2006/07/05/networked-journalism/>, [žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.].
13. Jurčenkaitė I. „Premjerė apie žurnalistų darbą pasienyje: bijau, kad vaizdų, kurie spaustu ašarą, mūsų pusėje nėra“, 2021 lapkričio 18 d., [žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga internete: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/premjere-apie-zurnalistu-darba-pasienyje-bijau-kad-vaizdu-kurie-spaustu-asara-musu-puseje-nera-56-1599702?utm_medium=copied
14. Juridinių asmenų registro duomenų ir informacijos įkainiai, Registrų centras. [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.] Prieiga internete: <https://www.registrucentras.lt/p/ja-duomenu-informacijos-ikainiai?.com>
15. Jurčenkaitė I., Skėrytė J. „Seimas vieningai įvedė nepaprastąją padėtį dėl Rusijos agresijos Ukrainoje“, 15 min., BNS. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 27 d. Prieiga internete: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seimas-renkasi-i-neeiline-sesija-spres-del-nepaprastosios-padeties-56-1646254?utm_medium=copied
16. Kapševičius G. „Uždraudus dalį rusiškų kanalų, Rytų Lietuvos gyventojai susidomėjo palydovinėmis antenomis“, 15min.lt, 2022 m. kovo 27 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga internete: <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/uzdraudus-dali->

[rusisku-kanalu-rytu-lietuvos-gyventojai-susidomejo-palydovinemis-antenomis-663-1657930?utm_medium=copied](https://www.rusisku-kanalu-rytu-lietuvos-gyventojai-susidomejo-palydovinemis-antenomis-663-1657930?utm_medium=copied)

17. Kultūrinės žiniasklaidos ir kultūros periodinių leidinių programos finansavimo sąlygos, Medijų rėmimo fondas. Prieiga internete: <https://www.medijufondas.lt/teisine-informacija/taisykles-ir-salygos>
18. Lrytas.lt „Registru duomenys žurnalistams valstybei kainuos iki 30 tūkst. eurų per mėnesį“, 2018 m. spalio 10 d. Prieiga internete: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2018/10/10/news/registru-duomenys-zurnalistams-valstybei-kainuos-iki-30-tukst-euru-per-menesi-7845779?u.com=null>
19. Lietuvos policija „Teismui perduota rezonansinė byla dėl vaiko pagrobimo Kaune“, 2024-12-10, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d.], prieiga internete: <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/teismui-perduota-rezonansine-byla-del-vaiko-pagrobimo-kaune/>
20. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2020 m. veiklos ataskaita, 2021-03-17, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d.], prieiga internete: <https://www.rtk.lt/uploads/documents/files/Annual%20reports/2020%20m%20veiklos%20ataskaita%20opt.pdf>
21. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2022 m. ataskaita. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga internete: <https://www.rtk.lt/uploads/documents/files/Annual%20reports/LRTK%202022%20m%20ataskaita%20tinklapis.pdf>
22. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2023 m. ataskaita. Žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga internete: <https://www.rtk.lt/uploads/documents/files/administracine-informacija/lrtk-veiklos-ataskaitos/LRTK%20atskaita%20Seimui%20uz%202023%20final.pdf>
23. „LRTK rekomenduoja neretransliuoti rusiškų televizijos programų“, Lrtk.lt. 2022 m. rugsėjo 14 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d.] Prieiga internete: <https://www.rtk.lt/lt/naujienos/lrtk-rekomenduoja-neretransliuoti-rusisku-televizijos-programu>
24. LR Kultūros ministerijos internetinė svetainė, prieiga internete: <https://lrkm.lrv.lt/lt/apie-ministerijos-veikla/kulturos-ministerijos-funkcijos/>

25. LVAT 2014 m. vasario 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-993-14. Prieiga internete: <https://www.temidy.lt/byla/90cd8cbe-b874-4f82-8a7d-2251dbfb33a6>
26. Methodology used for compiling the World Press Freedom Index 2025, prieiga internete: <https://rsf.org/en/methodology-used-compiling-world-press-freedom-index-2025?.com>
27. Medijų rėmimo fondo finansuojamų projektų teikimo taisyklės, Mrf.lt, [žiūrėta 2026 m. sausio 1.], prieiga internete: <https://www.medijufondas.lt/teisine-informacija/taisykles-ir-salygos>
28. Medijų rėmimo fondo veiklos ataskaita 2024 m. [žiūrėta 2026 m. sausio 1.] Prieiga internete: <https://www.medijufondas.lt/wp-content/uploads/2025/03/MRF-veiklos-ataskaita-2024-03-28.pdf>
29. „Media Viability“, International Programme for the Development of Communication, Unesco.org, [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga internete: <https://www.unesco.org/en/international-programme-development-communication/media-viability?.com>
30. M360 „Seimas įteisino sąvoką „pranešimas žiniasklaidai“ ir išplėtė „rėmimo“ formuluotę“, 2024 m. spalio 15 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 7 d.] Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/seimas-iteisino-savoka-pranesimas-ziniasklaidai-ir-isplete-remimo-formuluote-120057378>
31. Putz, Catherine “No, Press Freedoms Have Not Improved in Central Asia”, 2022 m. gegužės 3 d., prieiga internete: <https://thediplomat.com/2022/05/no-press-freedoms-have-not-improved-in-central-asia/?com>
32. Regioninės žiniasklaidos programos finansavimo sąlygos, Medijų rėmimo fondas [žiūrėta 2026 m. sausio 1 d.]. Prieiga internete: <https://www.medijufondas.lt/teisine-informacija/taisykles-ir-salygos>
33. Reporters Without Borders, World ranking, 2021-2024 m., [žiūrėta 2026 m. sausio 2 d.], prieiga internete: <https://rsf.org/en/index>
34. Reporters Without Borders, Lithuania, 2021-2024 m., [žiūrėta 2026 m. sausio 2 d.], prieiga internete: <https://rsf.org/en/country/lithuania>
35. Ribeiro T. „Report on the third expert roundtable: The role of independent national media regulatory authorities in regaining trust in the media” OSCE Representative on Freedom

of the Media, 2021 m. lapkričio 2d. Prieiga internete:

<https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/2/b/505060.pdf?.com>

36. „Rinkodaros profesionalai ir „Kantar“ brėžia šiųmetes reklamos rinkos prognozes“,

Kantar.lt [žiūrėta 2026 m. sausio 1 d.], prieiga internete:

<https://www.kantar.lt/lt/news/rinkodaros-profesionalai-ir-kantar-brezia-siumetes-reklamos-rinkos-prognozes/>

37. Rumšienė R., LRT.lt, Ramūnas Jakubauskas, BNS, „Po teismo sprendimo „Atviros Klaipėdos“ redaktorius nusivylęs: tai yra nonsensas žiniasklaidai“. 2021 m. spalio 7 d.

[Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga internete:

<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1515565/po-teismo-sprendimo-atviros-klaipedos-redaktorius-nusivyles-tai-yra-nonsensas-ziniasklaidai?srsltid=Afm.com>

38. Rumšienė R., LRT.lt, BNS „Garsiai nuskambėjusioje „Atviros Klaipėdos“ byloje – teismo sprendimas: gindamas viešąjį interesą portalas tvarkų nepažeidė“ 2022 m. vasario 3 d. [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.], prieiga internete:

<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1606033/garsiai-nuskambejusioje-atviros-klaipedos-byloje-teismo-sprendimas-gindamas-viesaji-interesa-portalas-tvarku-nepazeide?srsltid.com>

39. Skelbiamas visuomenės informavimo saugumo tikslinis konkursas“, Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo pranešimas žiniasklaidai, Bns.lt. 2022 m. liepos 5 d., [žiūrėta 2026 m. sausio 1 d.], prieiga internete: <https://sc.bns.lt/view/item/skelbiamas-visuomenes-informavimo-saugumo-tikslinis-konkursas-434981>

40. Skėrytė J. „Seime įstrigo naujo žiniasklaidos rėmimo modelio patvirtinimas“, Lrt.lt, BNS. 2023 m. balandžio 23 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.] Prieiga internete:

https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1968940/seime-istrigo-naujo-ziniasklaidos-remimo-modelio-patvirtinimas?srsltid=AfmBOoqqb1HvAyyjKY09oEZfA3lpb1-vOBii_2VSojFj54JIIuBVDP

41. World Press Freedom Index, Detailed methodology, 2013 to 2021 editions. Prieiga internete: <https://rsf.org/en/index-methodologie-2013-21?utm.com>

42. Wukovits, Nora “Transposition of the 2018 Audiovisual Media Services Directive”, EPRS | European Parliamentary Research Service, 2022 m. Prieiga internete:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/730354/EPRS_IDA\(2022\)730354_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/730354/EPRS_IDA(2022)730354_EN.pdf)

43. Valstybinės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos informacija „Neįleistų neteisėtų migrantų statistika“, 2025 m. gruodžio 3 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga internete: <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/neileistu-neteisetu-migrantu-statistika/>
44. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos informacija „Priimtas nutarimas dėl UAB „15min“ paslėptos reklamos skleidimo“, 2021 m. gruodžio 3 d. Vvtat.lrv.lt. Prieiga internete: <https://vvtat.lrv.lt/lt/naujienos-ir-pranesimai-ziniasklaidai-377/priimtas-nutarimas-del-uab-15min-pasleptos-reklamos-skleidimo-2120/?com>
45. „Viceministras: ministerijos pagalbos ranka kultūros leidiniams bus iki 10 tūkst. eurų“, BNS; 2024 m. sausio 26 d. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga internete: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/viceministras-ministerijos-pagalbos-ranka-kulturos-leidiniams-bus-iki-10-tukst-euru-56-2182180?utm_medium=copied
46. Visuomenės saugumo departamento ataskaita 2024 m., prieiga per internetą: <https://www.vsd.lt/ataskaitos/priesiska-zvalgybos-ir-saugumo-tarnybu-veikla/agresyviomis-informacinemis-atakomis-siekiami-ibauginti-liuvos-visuomene/>
47. Visuomenės informavimo etikos komisijos internetinė svetainė. Prieiga internete: <https://www.etikoskomisija.lt/apie-mus>
48. Zulonaitė G. „Reporteriai be sienų“ atstovas: Lietuvoje kai kurie žurnalistai jaučia spaudimą nekalbėti lyčių, istorinėmis temomis“, 15min.lt, 2022 m. gegužės 3 d., [žiūrėta 2026 m. sausio 2 d.], prieiga internete: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/reporteriai-be-sienu-atstovas-lietuvoje-kai-kurie-zurnalistai-jaucia-spaudima-nekalbeti-lyciu-istorinemis-temomis-56-1674646>
49. Zulonaitė G. „Lietuvos smukimą spaudos indekse lemia politikų įtaka LRT tarybai, kliūtys dėl duomenų“, Lrt.lt, 2024 m. gegužės 3 d., [žiūrėta 2026 m. sausio 2 d.], prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2264399/liuvos-smukima-spaudos-indekse-lemia-politiku-itaka-lrt-tarybai-kliutys-del-duomenu>
50. Žurnalistų etikos inspektoriaus 2020 metų veiklos ataskaita (2021-03-31), [žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d.], prieiga internete: <https://www.zeit.lt/data/public/uploads/2021/03/2020-metu-veiklos-ataskaita-v-003.pdf>

51. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos interenetinė svetainė. Prieiga internete:
<https://www.zeit.lt/lt/apie-tarnyba/6>, [žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d.]
52. 2024-07-03 Kultūros komiteto posėdis, Atviras Seimas Youtube kanalas. [Žiūrėta 2025 m. gruodžio 24 d., nuo 27 min. 52 s.; nuo 13 min iki 16 min. 50 s.] Prieiga internete:
https://www.youtube.com/watch?v=CJpN7Jm_rEk

DIRBTINIO INTELEKTO NAUDOJIMO DEKLARACIJA

Vardas, pavardė: Jūratė Baltinaite

Studento pažymėjimo numeris: 2415862

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punkтам:

☐ Aš **nenaudojau** dirbtinio intelekto įrankių pateikiamame darbe.

☒ Aš **naudojau** vieną ar kelis dirbtinio intelekto įrankius pateikiamame darbe.

Jei taip, kokius? Chatgpt.com

Dirbtinio intelekto įrankius naudoju kritiškai, kaip pagalbines priemones. Prisiimu visą atsakomybę už darbe pateiktą informaciją, argumentus ir galutinius darbo rezultatus.

(Parašas)

.....

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punkтам bei paaiškinti, kaip naudojote dirbtinį intelektą:

Aš naudoju dirbtinio intelekto įrankius šiam/-iems tikslui/-ams:

1. ☐ **Idėjų generavimui** (pavyzdžiui: argumentų ar kontra-argumentų generavimui, struktūros plano sudarymui, galimų tyrimo klausimų generavimui)

Paaiškinkite:

2. ☒ **Informacijos paieškai** (pavyzdžiui: papildomos literatūros ar kontekstinės informacijos paieškai)

Paaiškinkite: Su dirbtinio intelekto įrankiais ieškojau akademinės literatūros, kurios nebuvo praėję lankytų kursų metu bei naujausių duomenų paieškai.

3. ☒ **Kaip rašymo asistentą** (pavyzdžiui: gramatinių ar stiliaus klaidų taisymui, vertimui, pastraipų perstruktūravimui ir pan.)

Paaiškinkite: DI įrankį naudočiau informacijos vertimui iš anglų kalbos.

4. ☐ **Vizualinės medžiagos kūrimui** (pavyzdžiui: naujo paveikslėlio, žemėlapių sukūrimui ar redagavimui)

Paaiškinkite:

5. ☐ **Kaip mokymosi pagalbininką** (pavyzdžiui: papildomam medžiagos paaiškinimui paprastesne kalba, sąvokų ar teorinių koncepcijų palyginimui, žinių patikrinimo užduočių generavimui ir pan.)

Paaiškinkite:

6. ☐ **Duomenų analizei** (pavyzdžiui: skaičiavimui, kodavimui, kokybinių ar kiekybinių duomenų vizualizacijai, lentelės ar grafiko sukūrimui)

Paaiškinkite:

7. ☐ **Efektyvumo didinimui** (pavyzdžiui: tekstų santraukų kūrimui, išnašų formatavimui ir pan.)

Paaiškinkite:

8. ☐ **Kitu būdu.**

Paaiškinkite:

Summary

The Significance of Political Proposals and Decisions of the 2020–2024 Seimas Term on Media Freedom in Lithuania.

The object of this work is media policy decisions and legislative proposals registered during the 2020–2024 term of the Seimas of the Republic of Lithuania that directly or indirectly affected media regulation, working conditions and media freedom.

From a theoretical perspective, media freedom and independence are essential prerequisites for democracy, and the preservation of these freedoms is determined not only by internal factors influencing the autonomy of the media (owner influence, organizational consolidation, editorial culture, and professional autonomy of journalists), but also by external factors – the necessary political, economic, and social conditions.

It is precisely these external conditions and environments that must be constantly monitored, as they operate in the general field of state policy, which is regulated and governed by politicians. The formation of media policy should be based on the public interest, which becomes the guiding principle in the work of journalists. Therefore, the pursuit of improving media policy and the understanding of the public interest can be interpreted differently by politicians and depend on their views and understanding on how the media system works.

It is therefore necessary to monitor the decisions and proposals made by politicians in this area. The research problem addressed in this thesis is how the media policy decisions made during the 2020–2024 parliamentary term influenced media freedom in Lithuania and how these decisions relate to the country's evaluation in the international context, particularly in the Reporters Without Borders (RSF) World Press Freedom Index.

This study shows that most of the amendments adopted had a positive or partially positive impact on media freedom and independence in Lithuania (8 out of 12 analyzed). They contributed to strengthening the economic sustainability of the media, increasing transparency and professional standards, and expanding opportunities for journalists to access and gather information. During this term, politicians also made efforts to strengthen the information environment by protecting it from propaganda, hate speech, and disinformation. Although the study shows that the proposals and laws of decision-makers had a positive impact on media freedom, they were also characterized by the selective application of restrictions in crisis situations (for example, restricting journalists'

access to the border area at the onset of the migrant crisis). This shows the risk that crisis situations can become a reason to restrict the free activity of journalists, thereby limiting the public's right to be informed.

It is precisely crisis situations that can be called the initiator of changes in this term of the Seimas – more than half (at least 6 out of 12) of the decisions can be directly or partially linked to crises solving – in response to the economic consequences of the pandemic, the migrant crisis on the Lithuanian-Belarusian border, Russia's actions in Ukraine, increased financial needs for defense and national security, and the growing challenges of disinformation. This required changes and a response to emerging threats, helping to protect the information space.

The results of these 12 changes analyzed for the 2020-2024 Seimas term are also reflected in the international context. In the Press Freedom Index, Lithuania's position rose from 28th place in 2021 (for 2020) to 9th and 7th place in 2022 and 2023 (for achievements in 2021 and 2022). Although there are still areas for improvement, but changes such as free access to registers and information system data for journalists, clarification of the definition of a public person, and later the establishment of the Media Support Fund have not gone unnoticed on the international stage. Another important step was the implementation of the Audiovisual Media Services Directive into the Lithuanian law, which defines clearer regulation of content creators on online platforms (such as YouTube), changes to advertising and child protection standards, as well as elements of media policy transparency and other aspects.

It should be noted that at the beginning of the term, the planning process in media policy was fragmented, and the priorities in the planning documents were defined briefly. It can be concluded that most of the media regulation decisions were made reactively, considering the specific political, social, or informational situation at the time. This shows that media policy in the 2020-2024 period was not the result of long-term and consistent planning, but rather a response to evolving circumstances and events.